

Rabobank

UNIVERSITEIT TWENTE.

BACHELOR-
OPDRACHT

ONDERZOEK NAAR DE FINANCIËLE POSITIES VAN DE CONCURRENTEN VAN DE RABOBANK

Auteur

Sadiye Çiftçi

Opleiding

Bachelor Bedrijfskunde

Afstudeercommissie

Namens de Universiteit Twente:

Examinator: dr. Berend Roorda

Meelezer: dr. Tom de Schryver

Namens de Rabobank:

Johan van Donkersgoed

Datum

20 juli 2012

Management samenvatting

De financiële wereld kampt sinds 2007 met de crisis als gevolg van de subprime problematiek op de Amerikaanse huizenmarkt. De crisis is begonnen met problemen binnen de Amerikaanse bancaire sector, maar inmiddels overgeslagen naar de gehele financiële sector in de rest van de wereld. Er zijn meerdere financiële kernmarkten verstoord. De noodzaak is ontstaan om de kapitaal- en liquiditeitseisen voor de bancaire sector, onder andere vanuit het Basel Comité, te versterken. Dit onderzoek richt zich op de gevolgen van de kredietcrisis en de nieuwe regelgeving op het bankwezen. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

In welke mate zijn de kredietcrisis en de nieuwe regelgeving van invloed op balansen en winst- en verliesrekeningen van banken die dienen als referentiekader voor de Rabobank Groep?

Het geven van een antwoord op deze vraag is begonnen met het afbakenen van de referentiegroep en variabelen. Naar aanleiding van meerdere gesprekken met Rabobankmedewerkers zijn 11 banken en meer dan 15 variabelen geselecteerd. De variabelen zijn onderverdeeld in de Funding, Solvabiliteit en Efficiëntie. Deze onderwerpen vormen de deelvragen van het onderzoek.

Het Basel III akkoord dat is ontstaan naar aanleiding van de crisis omvat vijf wijzigingen ten opzichte van het voorgaande akkoord: een aanscherping van de definitie van het toetsingsvermogen, een verhoging van de solvabiliteitsratio's, een verbetering van de risicodekking, de introductie van de leverage ratio en de introductie van liquiditeitsratio's (BIS, 2010a en BIS, 2010b).

Ten gevolge van deze nieuwe regelgeving is in de fundingstructuur van banken wijzigingen opgetreden. De loan-to-deposit ratio van de banken is gemiddeld genomen gedaald, banken willen de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt verminderen en hebben zich gericht op het stabiele spaargeld. Gezien de nieuwe regelgeving wint het aandeel van toevertrouwde middelen terrein. De totale omvang van de interbancaire leningen en uitgegeven schuldpapieren is sinds 2008 gedaald. Sinds de kredietcrisis is het vertrouwen in de bancaire sector gedaald en zijn banken minder snel bereid elkaar geld te lenen. Alle geselecteerde banken voldoen aan de solvabiliteitseisen van Basel III. De verwachting is dat het Basel Comité de richtlijnen verder zal aanscherpen en strengere normen zal hanteren. De SNS Bank, Santander en Deutsche Bank zijn gezakt voor de EBA kapitaaltest (European Banking Authority, 2011). Deze drie banken hebben door het afstoten van bepaalde activiteiten en desinvesteringen in een korte tijd het kapitaaltekort weggewerkt en voldoen sinds eind 2011 aan de core tier 1-norm van 9%. Verder heeft de daling van de inkomsten tijdens de kredietcrisis voor een piek in de cost/income ratio van 2008 voor bijna alle banken gezorgd. De cost/income ratio is in de loop van de jaren afgenomen, maar in 2011 heeft de Europese schuldencrisis de situatie bemoeilijkt. De net interest margin is voor bijna alle banken gedaald en het personeelsbestand is gekrompen. De nettowinst is sterk afhankelijk van de economische turbulentie. In 2011 is de nettowinst het sterkst beïnvloed door de Europese schuldencrisis en hebben afschrijvingen op Grieks schuldpapier gezorgd voor winstdalingen.

De Rabobank heeft een vrij hoge loan-to-deposit ratio in verband met de grote omvang van de kredietverlening. Vergeleken met de andere banken is de funding van de Rabobank voor een groter deel gebaseerd op de kapitaalmarkt. De bank heeft hiervoor in verband met de hoge rating een goede toegang en kan hier relatief goedkope funding aantrekken. De Rabobank heeft vergeleken met de binnenlandse maar ook de buitenlandse banken een uitstekende kapitaalpositie en voldoet aan de normen van Basel en EBA. Rabobank is niet altijd efficiënt; het heeft een bovengemiddelde cost/income ratio en ook zijn de personeelskosten vrij hoog. Tot slot heeft de Rabobank ondanks de onrust op de financiële markten de afgelopen vier jaar winsten geboekt en een stabiel winstverloop getoond.

Voorwoord

Het onderzoek dat voor u ligt is uitgevoerd ter afronding van de bacheloropleiding Bedrijfskunde aan de Universiteit Twente. Het verslag is het resultaat van zes maanden onderzoek bij Rabobank Nederland te Utrecht. Een onderzoek dat gaat over de bancaire sector. Een onderwerp op een terrein vol met uitdagingen.

Dit verslag was niet tot stand gekomen zonder de steun en inzet van verschillende personen. Graag wil ik van de mogelijkheid gebruik maken om een aantal mensen hiervoor persoonlijk te bedanken.

In eerste instantie wil ik mijn begeleider van de Universiteit Twente, Berend Roorda, bedanken voor zijn goede begeleiding, maar bovenal voor de plezierige samenwerking. Zijn positieve instelling heeft ervoor gezorgd dat ik me vol enthousiasme heb ingezet voor het onderzoek. Mijn tweede begeleider, Tom de Schryver, wil ik graag bedanken voor zijn scherpe blik waarmee het onderzoek een betere invulling heeft gekregen.

Ook wil ik mijn collega's binnen de Rabobank, in het bijzonder de afdeling Control Rabobank Groep, bedanken voor de plezierige stageperiode. Ik ben vanaf het begin beschouwd als volwaardig collega en actief betrokken bij de organisatie. Ik ben ze zeer dankbaar voor hun bijdrage aan dit onderzoek. Bert Bruggink en Jan Bos wil ik graag bedanken voor de kans die ze me hebben gegeven om ervaring op de werkvloer op te doen en mijn bacheloropdracht binnen de Rabobank uit te voeren. Het afstuderen is dankzij hun voor mij een leuke en leerzame tijd in een plezierige omgeving geweest.

Een bijzondere dank gaat uit naar Johan van Donkersgoed voor de ondersteuning en de begeleiding tijdens mijn stageperiode bij de Rabobank. Vanaf de eerste gesprekken tot het verslag dat nu tot stand is gekomen is altijd vanuit zijn kant sprake geweest van vertrouwen in een goed eindresultaat. Ik heb alle tijd, ruimte en verantwoordelijkheid gekregen om dit onderzoek tot een goed einde te brengen. Hiervoor ben ik hem zeer dankbaar.

Verder wil ik uiteraard mijn ouders, verdere familie en vrienden bedanken voor de steun die ik heb gekregen gedurende mijn gehele studieperiode.

Dit onderzoek is voor mij een tijd geweest met veel ruimte voor zelfontplooiing en leerervaringen. Ik heb erg veel geleerd en hoop dat ook de lezer hier iets van meekrijgt.

Sadiye Çiftçi

Enschede, juli 2012

Maar als in slechte tijden de geur van angst de markt heeft verkild, dient de bankier behoedzaamheid, terughoudendheid en soberheid te betrachten. Zijn handel wordt terecht vergeleken met die van een man die bij mooi weer klaar staat met een paraplu en deze terugvraagt als het begint te regenen. SIR GEOFFREY CROWTHER (1907 - 1972)

Inhoud

Management samenvatting	2
Voorwoord	3
1. Het onderzoek	8
1.1 Aanleiding en doelstelling	8
1.2 Centrale onderzoeksvraag	9
1.2.1 Deelvragen	9
1.3 Methodologie	10
1.3.1 Onderzoeksstrategieën	10
1.3.2 Het onderzoeksdoel	11
1.3.3 Dataverzameling	11
1.3.4 Validiteit en betrouwbaarheid	12
1.4 Geselecteerde banken	12
2. Veranderingen in het bankwezen: tijd voor nieuwe regels	15
2.1 De financiële crisis	15
2.2 Krediet ratings	17
2.3 De nieuwe regelgeving	18
2.3.1 Basel akkoorden	18
2.3.2 De kosten van hogere kapitaaleisen	23
3. Financiële ratio analyse	25
3.1 Vergelijkingstechnieken	25
3.2 Risico's bij het gebruik van kengetallen	26
4. De funding structuur van het bankwezen	29
4.1 Loan-to-deposit ratio	29
4.2 Fundingstructuur	32
4.2.1 Funding structuur Nederlandse banken	33
4.2.2 Funding structuur buitenlandse banken	34
4.3 Uitgegeven schuldpapieren	35
4.4 Conclusie	37
5. Kapitaal	38
5.1 Solvabiliteitsratio's	38
5.1.1 Solvabiliteitsratio's Nederlandse banken	39
5.1.2 Solvabiliteitsratio's buitenlandse banken	40
5.2 Leverage ratio	41

5.3 Conclusie	42
6. Efficiëntie Ratio's	43
6.1 Cost / Income ratio	43
6.2 Cost / Client balances	44
6.3 Net interest margin	45
6.4 Personeel	47
6.4.1 Personeelskosten	48
6.4.2 Operationeel resultaat per fte	49
6.5 Nettowinst	50
6.5.1 Return on assets	51
6.6 Conclusie	52
7. Overzicht kerncijfers	53
8. SWOT – Analyse	54
9. Conclusie	61
10. Discussie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek	65
Referenties	68
Bijlagen	73
Bijlage 1 Definities	73
Bijlage 2 Tijdslijn Basel III Akkoord	74
Bijlage 3 Interview met Bert Bruggink, CFO Rabobank Groep	75

Lijst met afkortingen

BIS : Bank for International Settlements
CEPS: Centre for European Policy Studies
DNB : De Nederlandsche bank
EBA: European Banking Authority
ECB : European Central Bank
IMF : International Monetary Fund
LCR : Liquidity Coverage ratio
LTRO : Long Term Refinancing Operations
NSFR: Net Stable Funding ratio
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
RWA: Risk Weighted Assets
RMBS: Residential mortgage-backed security
SPV: Special Purpose Vehicle

Lijst met tabellen

Tabel 1: Kerngegevens banken eind 2011
Tabel 2: Overzicht beoordelingssymbolen kredietrating bureaus
Tabel 3: Mutatie van personeelsleden in aantal fte's

Lijst met figuren

Figuur 1: Het Basel II raamwerk
Figuur 2: Samenstelling van het kapitaal
Figuur 3: Implementatieperiode Basel III akkoord

Lijst met grafieken

Grafiek 1: Loan-to-Deposit Ratio
Grafiek 2: Rent spaartarieven tegenover de 6-maands Euribor
Grafiek 3: Loan-to-Deposit Ratio Nederlandse banken t.o.v. de gemiddelde buitenlandse bank
Grafiek 4: Funding structuur Nederlandse banken
Grafiek 5: Funding structuur buitenlandse banken
Grafiek 6: Uitgegeven schuld papier als percentage van balanstotaal
Grafiek 7: Core tier 1-ratio volgens EBA-kapitaaltest in september 2011
Grafiek 8: Solvabiliteitsratio's Nederlandse banken
Grafiek 9: Solvabiliteitsratio's buitenlandse banken
Grafiek 10: Leverage ratio
Grafiek 11: Cost/Income ratio
Grafiek 12: Cost/Client Balances
Grafiek 13: Het renteresultaat in miljoenen euro's
Grafiek 14: Net interest margin
Grafiek 15: Het percentage personeelsleden t.o.v. het balanstotaal
Grafiek 16: Personeelskosten per fte in duizenden euro's
Grafiek 17: Operationeel resultaat per fte in duizenden euro's
Grafiek 18: Nettowinst in miljoenen euro's
Grafiek 19: Return on assets

1. Het onderzoek

Op 1 december 2011 verlaagt Standard & Poor's na dertig jaar de AAA-status van de Rabobank (Standard & Poor's, 2011a). Rabobank blijft de hoogst gewaardeerde private bank ter wereld, maar de spotjes met de boodschap dat Rabobank de enige bank ter wereld is met een AAA-status kunnen naar het archief. Samen met de Rabobank wordt de status van vijftien grote internationale banken neerwaarts bijgesteld. Dit niet alleen; men spreekt over een bankentaks, een bankenunie, staatsgegarandeerde banken, de bonuscultuur bij banken en veel meer. De bankensector staat onder druk. Enerzijds de toezichhoudende instellingen die strenger zijn gaan optreden en anderzijds de belastingbetaler die geen vertrouwen meer heeft in de financiële sector. Dit onderzoek neemt dit zeer actuele onderwerp, de bankensector, onder de loep.

1.1 Aanleiding en doelstelling

In de tweede helft van 2007 is een turbulente periode in het mondiale financiële stelsel begonnen. De liquiditeit begon op te drogen en er ontstond onzekerheid over de waardering van kredietproducten. Hierbij raakten meerdere financiële kernmarkten verstoord. De interbancaire geldmarkt en de kapitaalmarkt bleken niet meer te functioneren en leidde tot liquiditeitsspanningen in de bankensector. De publieke autoriteiten hebben om ernstige problemen te voorkomen meerdere keren ingegrepen bij financiële instellingen. Aan een aantal banken is kapitaalsteun verstrekt en zijn overheidsgaranties afgegeven. De centrale banken hebben nieuwe faciliteiten gecreëerd en de eisen voor beleenbaar onderpand versoepeld. Deze verregerende steunmaatregelen waren noodzakelijk om de financiële stabiliteit te kunnen waarborgen. Op het moment dat er van enig financieel herstel sprake was, veranderde de aard van de risico's en dreigden tekortschietende overheidsfinanciën voor een nieuwe bron van onrust. De situatie werd beoordeeld als kwetsbaar, het marktsegment als fragiel en de vooruitzichten bleven onzeker.

De noodzaak ontstond om, conform de door het Basel Comité voor Bankentoezicht ontwikkelde voorstellen, de kapitaal- en liquiditeitseisen voor de bancaire sector te versterken. Volgens de nieuwe regels moet het kapitaal verhoogd worden én de kwaliteit van het kapitaal moet verhoogd worden. Ook kreeg kapitaal een nieuwe definitie en moeten de risico's geïdentificeerd worden.

De nieuwe eisen zijn niet vanzelfsprekend voor de banken en moeten grote inspanningen verrichten om aan de strengere eisen te voldoen. De stapeling van voorstellen kan ervoor zorgen dat de kapitaaleisen omhoog blijven gaan, hogere kapitaaleisen kunnen ervoor zorgen dat kredietverlening duurder wordt en wanneer er geen goede fasering komt kunnen banken minder krediet verlenen en wordt de economische groei geremd. Ook blijft het uiteraard de vraag in welke mate banken in economisch slechte tijden in staat zijn om extra kapitaal uit de kapitaalmarkt te halen. Banken kunnen ook de buffers versterken door winst in te houden, maar de vraag is in hoeverre dat mogelijk is wanneer er een druk staat op de winstmarges. Dit, terwijl er tegelijkertijd ook rekening gehouden moet worden met de belangen van de klanten en eventuele aandeelhouders. De doelstelling van het onderzoek luidt als volgt:

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de financiële posities van banken die dienen als referentiekader voor de Rabobank groep, door op basis van een analyse van de financiële grootheden die in 2008, 2009, 2010 en in 2011 in jaarverslagen, pillar-3 rapportages en investor relations rapportages opgenomen zijn een vergelijking te maken en inzicht te bieden in de

overeenkomsten en de verschillen in de manier waarop informatie door de desbetreffende banken wordt verwerkt en naar buiten wordt gebracht.

1.2 Centrale onderzoeksvraag

In 2009 is door het Basel Comité concrete voorstellen gedaan om het kapitaalraamwerk te versterken. Daarnaast is er extra aandacht besteed aan de aanscherping van het liquiditeitstoezicht en zijn er nieuwe ratio's geïntroduceerd (BIS, 2010b). De aangescherpte eisen van het Basel Comité zijn vanaf december 2010 officieel van kracht. De voorgestelde ratio's met bijbehorende eisen zullen een grote impact hebben op het bankwezen. Ook moeten de meer gangbare financiële ratio's, zoals de (core)tier-1 ratio, aan strengere eisen voldoen. Al met al worden dus grote gevolgen verwacht voor de bancaire sector. De Rabobank is actief bezig met de voorbereidingen en heeft verschillende onderzoeken verricht naar de gevolgen van de nieuwe eisen voor de Rabobank zelf. Dit onderzoek richt zich op de concurrenten. Hoe staan de concurrenten van de Rabobank er met de voorbereidingen van de nieuwe eisen van het Basel Comité voor? En op welke manier gaan ze met die informatie om? De centrale onderzoeksvraag van het onderzoek luidt als volgt:

In welke mate zijn de kredietcrisis en de nieuwe regelgeving van invloed op balansen en winst- en verliesrekeningen van banken die dienen als referentiekader voor de Rabobank Groep?

1.2.1 Deelvragen

Om de doelstelling te bereiken en een antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag worden verschillende deelvragen geformuleerd.

Banken zijn actief op meerdere gebieden. Eén van de kernfuncties van banken betreft kredietverlening. Om kredieten te verlenen moeten banken gelden hebben aangetrokken. De verschillende inkomstenbronnen hebben allemaal hun eigen voor- en nadelen. De aard van de bronnen dragen verschillende risico's, de strengere eisen zijn hierop van toepassing. Tevens is het verschil in rente tussen het geleende en uitgeleende geld een belangrijke inkomstenbron voor banken waardoor gewogen keuzes gemaakt moeten worden. In eerste instantie wordt een antwoord gegeven op de eerste deelvraag is: *'Hoe is de fundingstructuur van de banken opgebouwd?'*

Banken prefereren winstmaximalisatie en hiermee een optimaal gebruik van het kapitaal. Echter, wanneer het aangehouden kapitaal te laag wordt kan dit resulteren in risicovol gedrag met grote gevolgen voor de sector en maatschappij. De toezichthouders willen de risico's in de bankensector op een minimaal niveau. De eis wordt gesteld dat banken in economisch moeilijke tijden zelf in staat moeten zijn om de situatie te herstellen. Hiervoor moeten banken kapitaalbuffers aanhouden. Sommige banken zijn beter voorbereid op de strengere kapitaaleisen dan andere. Op den duur zullen echter alle banken aan deze eisen moeten voldoen. De tweede deelvraag luidt: *'In welke mate voldoen de banken aan de aangescherpte regelgeving?'*

Onder invloed van de kredietcrisis en de vernieuwde regelgeving treden verschuivingen op in de samenstelling van bankbalansen. Het fundingprofiel moet aangepast worden en de kapitaal- en liquiditeitsbuffers moeten worden versterkt. Tevens moet de aandacht voor kostenefficiëntie en het creëren van winsten gehanteerd blijven. De kans bestaat dat mutaties in bankbalansen een impact zullen hebben op de efficiëntie. Om in onzekere tijden winsten te boeken is tijdig beslissingen nemen en efficiënt opereren van groot belang. De laatste deelvraag is: *'Hoe zijn de efficiëntieratio's van de banken ontwikkeld?'*

1.3 Methodologie

Vanuit de Rabobank is de vraag ontstaan naar de financiële posities van de concurrenten. Voor het uitvoeren van dit onderzoek is ruime keuze beschikbaar in het aantal banken en variabelen. Het onderzoek begint met de afbakening van de vergelijking. In het vergelijkingsproces zijn meerdere variabelen en banken te noemen, maar de resultaten zijn enkel de uitkomsten van het onderzoek die beïnvloedbaar zijn en voor de belanghebbenden relevant zijn. Hierdoor is het in een organisatie met meerdere belanghebbenden van belang om, voordat de analyse plaatsvindt, de belanghebbenden zelf de kans te geven zich uit te spreken over de uitkomsten die zij zinnig achten (van Hoorn, 2006). Op deze manier worden de belanghebbenden duurzaam bij het proces betrokken en worden ook de uitkomsten vergeleken die er toe doen.

Om tot een lijst met banken en variabelen te komen die geanalyseerd zullen worden zijn meerdere ongestructureerde interviews met Rabobankmedewerkers van verschillende afdelingen gevoerd. Hierbij worden geen beperkingen in de vorm van onderwerpen voor variabelen en landen en/of regio's voor banken vastgesteld. Aan de respondent is, zoals het bij ongestructureerde interviews van toepassing is, twee eenvoudige beginvragen gesteld, namelijk: *'Welke variabelen zou u graag terug willen zien in een vergelijkingsonderzoek?'* en *'Welke banken zou u graag terug willen zien in een vergelijkingsonderzoek?'*. Deze interviewstructuur heeft onder andere tot gevolg gehad dat ieder interview nieuwe informatie heeft voortgebracht. Nadat de interviews zijn gevoerd is op basis van de omvang van de vraag vanuit de Rabobank en de mogelijkheden om het binnen de beperkte tijd uit te voeren een selectie gemaakt. Bij de selectie van de variabelen heeft de toegang tot de informatie en hiermee de beschikbaarheid van publieke data de grootste invloed gehad. Bij de selectie van de banken is een keuze gemaakt tussen de concurrenten die gekeken naar hun profiel goed te vergelijken zijn met de Rabobank. Hierbij is ook rekening gehouden met de grootte van de bank; de banken zijn geselecteerd uit het onderzoek naar de 37 grootste banken ter wereld van Standard & Poor's dat in november 2011 is verschenen (Standard & Poor's, 2011b). Verder is om meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen in de bankensector een diepte interview gehouden met de CFO van de Rabobank Groep. De resultaten van dit interview zijn niet direct terug te herkennen in het onderzoek, maar hebben gediend ter ondersteuning om een beter beeld te krijgen in de actuele gang van zaken. De uitwerking van het interview is te vinden in bijlage 3.

In dit onderzoek worden aan de hand van meerdere geselecteerde variabelen de financiële posities van elf banken in kaart gebracht. De concepten uit de finance & accounting vormen hierbij de theoretische context en het financiële referentiekader om een antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag.

1.3.1 Onderzoeksstrategieën

Er zijn meerdere vormen van onderzoeksstrategieën. Het experiment, de enquête en de casestudy zijn hier enkele voorbeelden van. Volgens Verschuren en Doorewaard (2000) moet de rechtvaardiging van de strategie altijd gebaseerd zijn op de onderzoeksvragen en doelstellingen. Voor het uitvoeren van het onderzoek wordt gekozen voor een casestudy. Yin (1984, p.23) definieert een casestudy als volgt:

'An empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real life context, especially when the boundaries and context are not clearly evident' Yin (1984).

Volgens Yin (1984) zijn casestudies geschikt in de volgende situaties:

'When 'how' or 'why' questions are being addressed, when the investigator has little control over events, and when the focus is on a contemporary phenomenon within some real-life context'. Yin (1984).

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen en het bieden van inzicht in de financiële posities van de geselecteerde banken. Zoals uit de geformuleerde doelstellingen en onderzoeksvraag blijkt, richt dit onderzoek zich op een selectieve steekproef en een beperkt aantal onderzoekseenheden. Hier sluit de casestudy het beste op aan. Volgens Morris en Wood (1991) is de casestudy interessant wanneer de onderzoeker goed begrip wil krijgen van de context van het onderzoek en de processen die worden doorlopen. De casestudy is geschikt op het geven van antwoorden op de vraag 'hoe' en 'waarom' zoals ook is geformuleerd in de onderzoeksvragen. Het spreekt voor zich dat de onderzoeker geen invloed heeft op de financiële ratio's en het een hedendaags onderwerp betreft. Tevens biedt een goed opgezette casestudy de mogelijkheid om bestaande theorieën te versterken en kan het een bron van nieuwe hypothesen zijn, dat goed aansluit bij de geformuleerde tweede doelstelling van dit onderzoek (Swanborn, 1996).

1.3.2 Het onderzoeksdoel

Een onderzoek kan in termen van onderzoeksstrategieën maar ook in termen van onderzoeksdoelen worden geclassificeerd (Robson, 2002). Volgens Babbie (2007) zijn er drie onderzoeksdoelen: verkennend, beschrijvend en verklarend. Het is mogelijk om meerdere doelstellingen naast elkaar te hanteren.

Dit onderzoek is verkennend en beschrijvend van aard. Verkennend onderzoek is een waardevolle methode om nieuw inzicht te verkrijgen en verschijnselen in een nieuw licht te beoordelen (Robson, 2002). Aan de hand van dit onderzoek wordt inzicht verkregen in de financiële posities en worden de situaties beoordeeld aan de hand van de nieuwe regelgeving. Het grote voordeel van verkennend onderzoek is dat het flexibel is en aangepast kan worden aan veranderingen. Dit is van groot belang voor dit onderzoek. Er zijn een groot aantal onzekerheden over de beschikbare informatie. De vraag is of de banken de informatie openbaar maken en binnen welk tijdsbestek de informatie wordt gepubliceerd. Dit onderzoek is tevens beschrijvend van aard. Het doel van een beschrijvend onderzoek is 'het geven van een nauwkeurige afbeelding van personen, gebeurtenissen of situaties' (Robson, 2002). Er wordt een helder beeld gegeven en inzicht geboden van de verschijnselen van de gegevens. Als laatste heeft dit onderzoek ook enkele kenmerken van een verklarend onderzoek. Er wordt getracht om verbanden tussen verschillende financiële variabelen te vinden en indien mogelijk te verklaren.

1.3.3 Dataverzameling

Volgens Verschuren en Doorewaard (2000) zijn er vijf bronnen voor dataverzameling die gebruikt kunnen worden: personen, media, werkelijkheid, documenten en literatuur. In dit onderzoek zal gebruik gemaakt worden van de bronnen documenten en literatuur. Hiervoor zullen onder andere de websites van de banken, jaarverslagen en jaarrekeningen gebruikt worden. In mindere mate zal ook gebruik gemaakt worden van investor relations presentaties, pillar-3 rapportages en rating reports van verschillende ratingbureaus.

Deze studie is zowel kwantitatief als kwalitatief van aard. Op basis van document- en literatuuranalyse wordt kennis verkregen over de nieuwe regelgeving en op basis van dataverzameling wordt een vergelijking gemaakt van- en inzicht verkregen in de financiële posities.

1.3.4 Validiteit en betrouwbaarheid

De validiteit is een maatstaf voor de kwaliteit van het onderzoek. De validiteit heeft betrekking op de mate waarin een empirische eenheid daadwerkelijk de informatie oplevert die we willen meten (Babbie, 2007). Tevens heeft het betrekking of het onderzoek door systematische fouten verstoord wordt. De betrouwbaarheid is een tweede maatstaf. Door exact hetzelfde onderzoek te herhalen op verschillende momenten wordt de kans op toevalsfouten verminderd. Het betreft de vraag of herhaling van dezelfde procedure leidt tot dezelfde uitkomsten (Babbie, 2007). Wanneer op verschillende momenten dezelfde procedure wordt uitgevoerd en dit leidt tot dezelfde uitkomsten is het onderzoek betrouwbaar, en wanneer er gemeten wordt wat er gemeten wilt worden is het onderzoek valide.

Voor de validiteit van dit onderzoek is het van belang om een juiste keuze te maken in de ratio's voor het onderzoek. Het moeten ratio's zijn die voor de vergelijking relevant zijn en een goede weergave geven van de financiële posities van de banken. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met meerdere belanghebbenden binnen de Rabobank en wordt literatuurstudie uitgevoerd om tot een optimale lijst met variabelen te komen en de juiste informatie over de financiële posities geven.

Om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te bevorderen zijn de gegevens gebaseerd op de jaarverslagen en jaarrekeningen van de banken. Dit is een betrouwbare bron voor het verzamelen van de data. De inhoud van de jaarverslagen is sterk onderhevig aan regelgeving en wordt meerdere keren door onafhankelijke instanties gecontroleerd. Op deze manier worden toevalsfouten geminimaliseerd. Tevens zijn er boekhoudkundige regelgevingen die de betrouwbaarheid van de gegevens verder bevorderen.

Als laatste is het waard om te vermelden dat het onderzoek is gebaseerd op eigen berekeningen. Om invloeden van verschillen in berekeningen en mogelijke uitzonderingen in berekeningen van financiële ratio's die zijn gemaakt om de uitkomst positief te beïnvloeden uit te sluiten, is extra aandacht besteed aan de consistentie van de berekeningen. De uitkomsten zijn niet direct overgenomen, maar zijn met terugwerkende kracht herzien. Om de kwaliteit van de vergelijkingen te verbeteren zijn alle ratio's opnieuw aan de hand van eigen definities berekend.

1.4 Geselecteerde banken

Voor het onderzoek zijn 11 banken geselecteerd, waaronder vier Nederlandse banken, zes Europese banken en één Amerikaanse bank. Hieronder volgt een korte omschrijving van de banken. De informatie is afkomstig van de website van de desbetreffende bank.

Rabobank Groep

De Rabobank Groep (hierna genoemd 'Rabobank') is een financiële dienstverlener op coöperatieve grondslag. De Rabobank bestaat uit 139 zelfstandige lokale Rabobanken, de centrale organisatie Rabobank Nederland en een aantal dochterondernemingen. De Rabobank is actief in 47 landen en levert diensten op het gebied van retailbanking, wholesalebanking, vermogensbeheer, leasing en vastgoed. In Nederland ligt de nadruk op financiële dienstverlening, internationaal richt de bank zich voornamelijk op de food- en agribusiness. De Rabobank heeft bij alle ratingbureaus de hoogste rating van alle private banken ter wereld.

ING Bank

De ING Bank (hierna genoemd 'ING') is onderdeel van de ING Groep. De ING Groep bestaat uit een verzekerings- en bankbedrijf en levert diensten op het gebied van bankieren, beleggen, levensverzekeringen en pensioenen. Onder de activiteiten van het bankbedrijf vallen de retail- en directbankieren activiteiten en bancaire diensten zoals kredietverlening, betalingsverkeer en cashmanagement voor particulieren en het midden- en kleinbedrijf. De ING is in meer dan 40 landen actief in (Noord-)Europa, Azië en Canada.

ABN AMRO Group N.V.*

De ABN AMRO Group N.V. (hierna genoemd ABN AMRO) is een particuliere en zakelijke bank die meerdere financiële producten- en dienstenpakketten levert. ABN AMRO richt zich internationaal op de Private Banking activiteiten in Europa en Azië. De Nederlandse staat heeft in 2008 het eigendom verworven van ABN AMRO Holding N.V. en van Fortis Bank Nederland. In 2010 zijn ABN AMRO en Fortis Bank Nederland gefuseerd en is het huidige ABN AMRO ontstaan.

**In verband met de overname en fusie wordt voor ABN AMRO een uitzondering gemaakt en worden de cijfers van 2008 niet meegenomen in dit onderzoek.*

SNS Bank

De SNS Bank (hierna genoemd 'SNS') is onderdeel van SNS REAAL en is een financiële dienstverlener op het gebied van bankieren en verzekeren. De producten bestaan uit sparen, betalen, hypotheek en beleggen. De klanten van SNS zijn voornamelijk particulieren, midden- en kleinbedrijven, zzp'ers en beleggers in vastgoed. SNS is voornamelijk actief binnen Nederland.

BNP Paribas Groep

De belangrijkste activiteiten van BNP Paribas Groep (hierna genoemd 'BNP Paribas') bestaat uit Retail banking, Investment solutions en Corporate & investment Banking. De van oorsprong Franse bank is aanwezig in meer dan 80 landen en telt vier thuismarkten: Frankrijk, België, Italië en Luxemburg.

Crédit Agricole S.A.

Crédit Agricole S.A. (hierna genoemd 'Crédit Agricole') is een Franse bank met een agrarische achtergrond. Crédit Agricole is een deels coöperatieve bank met 39 regionale (lokale) banken. De bank is actief op het gebied van Retail banking, Consumer finance, Private banking, Corporate- and Investment banking, Asset management en verzekeringen. Crédit Agricole is aanwezig in 70 landen en heeft drie thuismarkten: Frankrijk, Italië en Griekenland

Grupo Santander

Grupo Santander's (hierna genoemd 'Santander') business model is voornamelijk gebaseerd op retail bankieren activiteiten. Santander is internationaal actief in Wholesale banking, Asset management, Private banking, Payment methods, Consumer finance en verzekeringen. De van origine Spaanse bank is actief in Europa, Latijns-Amerika en de Verenigde Staten.

HSBC Holdings PLC

HSBC Holdings PLC (hierna genoemd 'HSBC') is een internationale financiële dienstverlener met zijn hoofdkantoor gevestigd in Londen. De bank heeft haar netwerk in meer dan 132 landen in 6 regio's: Europa, Hong Kong, overig Azië-Pacific, Midden Oosten en Noord-Afrika, Noord-Amerika en Latijns-Amerika. De vier kernactiviteiten van HSBC bestaan uit Retail banking en Wealth management, Commercial banking, Global banking and markets en Global private banking.

Deutsche Bank Group

De Deutsche Bank Group (hierna genoemd Deutsche Bank) is een investment bank met als thuisbasis Duitsland en als tweede thuismarkt Nederland. De bank is in 72 landen actief in Europa, Noord-Amerika en Azië. De bank bestaat uit vier divisies: Corporate & Investment bank, Private clients and Asset management en Corporate Investments.

KBC Groep

KBC Groep (hierna genoemd 'KBC') is een geïntegreerde bank- en verzekeraarinstelling met de focus in België op de retail-, en midden en kleinbedrijfcliënten. Buiten België is de bank selectief aanwezig in Tsjechië, Slowakije, Hongarije en Bulgarije.

Wells Fargo

Wells Fargo is een Amerikaanse bank met het hoofdkantoor gevestigd in San Francisco. De bank is voornamelijk in Noord-Amerika actief op het gebied van retail banking, verzekeringen, investments, hypotheeken en commercial- and consumer finance.

Kerngegevens geselecteerde banken

	Totale Activa (in miljoenen €)	Nettowinst (in miljoenen €)	Standard & Poor's	Moody's
Rabobank	731.665	2.627	AA	Aaa
ING Bank	961.165	4.005	A+	Aa3
ABN AMRO	404.682	689	A+	Aa3
SNS Bank	81.272	38	A-	Baa1
BNP Paribas	1.965.283	6.050	AA-	A2
Crédit Agricole	1.723.608	1.470	A	Aa3
Santander	1.251.525	5.351	A	Aa2
HSBC	1.975.098	12.982	A+	Aa3
Deutsche Bank	2.164.103	4.132	A+	Aa3
KBC	285.382	13	BBB+	A2
Wells Fargo	1.015.432	12.529	A+	A2

Tabel 1: Kerngegevens banken eind 2011

2. Veranderingen in het bankwezen: tijd voor nieuwe regels

In september 2006 begint de Amerikaan Casey Serin een blog met de titel: 'IAmFacingForeclosure'. Hij heeft als speculatieve investering acht royale huizen in de Verenigde Staten gekocht en deelt in zijn blog zijn ervaringen. Het blog krijgt veel aandacht van de media en hij wordt bekend als 'the world's most hated blogger' (McCullagh, 2007). Casey Serin is niet de enige in een dergelijke situatie. In 2007 komen de eerste nieuwsberichten over de grote problemen met de Amerikaanse hypotheek in het nieuws en in 2008 gaat de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers failliet. Hierna volgen wereldwijd meerdere faillissementen en meerdere banken worden afhankelijk van staatssteun. De kredietcrisis is verworpen tot een crisis in het mondiale financiële systeem en is economisch herstel, momenteel begin 2012, nog allerminst zeker.

Op het bankwezen is meerdere wet- en regelgeving van toepassing waarmee de sector onder sterk toezicht staat. Brunnermeier, Crockett, Goodhart, Persaud & Shin (2009) wijzen op het belang van de regelgeving in de bancaire sector. De maatschappelijke belangen om toe te zien op de continuïteit van de bankensector zijn groot. Er is sprake van een mondiale vervlechting van het financiële systeem waardoor het grote gevolgen kan hebben voor de gehele sector. Tijdens de kredietcrisis is gebleken dat de huidige regelgeving niet voldoende was en bleken aanpassingen vanuit de toezichthouders noodzakelijk te zijn.

2.1 De financiële crisis

De crisis is begonnen als een huizenmarktcrisis in de Verenigde Staten, maar is verworpen tot een wereldwijde financiële crisis die zijn gelijke in de geschiedenis niet kent. Sinds het begin van de jaren '70 is de wereld getroffen door 142 crisissen (Laeven en Valencia, 2008). De belangrijke vraag ontstaat hierbij waarom de kredietcrisis wereldwijd zo'n grote invloed heeft gehad.

Dit onderzoek richt zich op de gevolgen van de kredietcrisis. Er is erg veel onderzoek verricht naar de oorzaken, voor een uitgebreide analyse wordt verwezen naar Kragt (2008) en Blom (2010). Om een uitspraak te kunnen doen over de gevolgen zullen ook de oorzaken bekend moeten zijn. In het kort worden drie oorzaken genoemd. In eerste instantie hebben Amerikanen met een slechte kredietwaardigheid erg eenvoudig hypotheek verkregen met de verwachting dat de huizenprijzen blijven stijgen. In 2006 is de Amerikaanse huizenmarkt verslechterd en zijn de kredietverliezen op deze 'subprime' hypotheek in snel tempo toegenomen. Een tweede oorzaak is de financiële innovatie in de vorm van securitisaties. De banken hebben de activa, of het risico op deze activa, ondergebracht in een Special Purpose Vehicle (SPV). De SPV heeft vervolgens nieuwe effecten met de betreffende activa als onderpand op de kapitaalmarkt uitgegeven. Het gaat hierbij voornamelijk om de niet verhandelbare activa, zoals de 'slechte' hypotheek en leningen, die omgezet zijn tot verhandelbare effecten. De derde oorzaak is dat de krediet rating agencies de kredietrisico's op deze effecten met daarin subprime te laag hebben ingeschat waardoor de handel ervan in hetzelfde tempo is verder gegaan.

Chronologisch gezien kent de kredietcrisis meerdere fasen en heeft zoals gezegd haar laatste fase nog niet bereikt (DNB, 2010b en DNB, 2011a). In eerste instantie betreft het de liquiditeitscrisis in de geldmarkt. De zogenoemde subprime hypotheek hebben geleid tot omvangrijke verliezen bij hedgefondsen. Amerikaanse geldmarktfondsen bleken door hun lage risicotolerantie niet langer bereid te zijn om te investeren in kortlopend papier van deze vehikels. Ondanks ingrijpen van

verschillende overheden heeft deze crisis zich uitgebreid van banken naar andere delen van de financiële sector. Toenemende verliezen hebben geleid tot kapitaalschaarste en hiermee de crisis geleid tot de tweede fase, de solvabiliteitscrisis. In de derde fase van de crisis, de systeemcrisis, zijn grote instellingen in zeer ernstige problemen terecht gekomen. Merryll Lynch heeft onderdak gevonden bij Bank of America, de verzekeraar AIG heeft staatssteun gekregen en Lehman Brothers is failliet gegaan. De sector heeft groot reputatieverlies opgelopen. Ook in Nederland hebben de ontwikkelingen rondom Fortis, ABN Amro, ING en SNS elkaar snel opgevolgd. Als gevolg van de verslechterde economische situatie, de negatieve groei en de kosten van de reddingsoperaties van banken en andere bedrijven zijn de overheidsschulden gestegen, en heeft hiermee de huidige fase van de crisis, de overhedenschuldencrisis, bereikt (DNB, 2012).

De historie leert dat een recessie in combinatie met een financiële crisis gepaard gaat met omvangrijke kosten voor de economie. Een goed functionerende financiële sector is van belang voor een goed draaiende economie. Uit onderzoek blijkt dat twee jaar volgend op de crisis de economische groei (BBP) gemiddeld met meer dan 9% krimpt en vier jaar volgend op de crisis de werkloosheid met gemiddeld 7% stijgt (Reinhart en Rogoff, 2009). Er zijn verschillende definities met betrekking tot een financiële crisis. Reinhart en Rogoff (2008) en Caprio en Klingebiel (2003) richten zich vooral op wat er in zo'n situatie gebeurt. Er is sprake van bankruns, waardoor banken hun deuren moeten sluiten en overheden moeten ingrijpen om erger te voorkomen. Het komt er op neer dat een groot deel van het kapitaal van banken is uitgeput waardoor geen krediet meer verstrekt kunnen worden. Dit gaat samen met een daling van de prijzen in het onroerend goed en aandelen, een stijgende rente en een uitstroom van het kapitaal. Claessen, Ayan Kose & Terrones (2008) definiëren een financiële crisis als een zeer grote daling van de kredietverlening, hierbij wordt verder niet gekeken naar de mogelijke oorzaken en causaliteit. Op basis van deze definities en de situatie in Nederland omtrent Fortis, ABN Amro, DSB, SNS en ING is het duidelijk dat er op dit moment sprake is van een financiële crisis. De lijst kan met Lehman Brothers, Merrill Lynch en Landsbanki internationaal worden uitgebreid en leidt tot de conclusie dat er een mondiale financiële crisis gaande is.

De problemen uit de financiële sector komen langs drie kanalen terecht in de reële economie en hiermee weer terug bij de financiële sector; via beperking en duurdere kredietverlening, veranderingen in de vermogenseffecten en het vertrouwen. De aanleiding voor de kredietcrisis moet worden gezocht in de Amerikaanse huizenmarkt. De waardedalingen van huizen heeft geleid tot vermogensverliezen voor huizenbezitters en hiermee verliezen voor banken. Dit heeft effect gehad op het vertrouwen in banken en op het vertrouwen in banken onderling. De beperkte toegang tot de kapitaalmarkt en de verliezen die banken moesten boeken op de portefeuilles heeft geleid tot een beperking van de kredietverlening.

De private sector is in toegenomen mate afhankelijk van de bancaire kredietverlening en is hiermee één van de belangrijkste redenen waardoor de kredietcrisis doorwerkt in de reële economie. Banken boeken sinds de zomer van 2007 grote verliezen op de kredietportefeuille en hebben een beperkte toegang tot de geld- en kapitaalmarkt waardoor de kredietvoorwaarden worden aangescherpt. Volgens onderzoek reageert de kredietverlening met vertraging op veranderingen in de kredietvoorwaarden (DNB, 2008). De banken hebben tevens te maken met een verslechterde conjunctuur en afzwakkende economische vooruitzichten. Hierdoor dalen de investeringen en neemt de behoefte aan bankkredieten af (ECB, 2009). Banken kunnen voor de funding uitwijken naar de

kapitaalmarkt, maar ook daar heeft de kredietcrisis haar sporen nagelaten. De risicopremies zijn flink opgelopen en de aandelenkoersen zijn sterk gedaald, en zijn de investeringen en de economische groei negatief beïnvloedt.

Naast de daling van de kredietverlening hebben ook vermogensverliezen nadelige gevolgen voor de economie (Claessen, Ayan Kose & Terrones, 2008). Door de toegenomen onzekerheid en de verliezen in het vermogen op onroerend goed en aandelen zullen gezinnen minder besteden en meer sparen om de verliezen te compenseren. Pensioenfondsen hebben eveneens met verliezen te maken waardoor de dekkingsgraden dalen en als reactie hierop de premies verhoogd kunnen worden. Tevens zal de overheidssteun aan de financiële sector kunnen leiden tot een geringere groei. Het tekort van de overheid moet worden aangevuld en de staatschuld moet door de banken worden afgelost. Hogere belastingen en effecten op de kredietverlening zijn hierbij onafwendbaar.

Het derde kanaal dat zorgt voor een neerwaartse druk op de economische groei is de scherpe terugval van het vertrouwen. Shiller (2007) concludeert in zijn onderzoek op basis van de huizenmarkt dat niet alleen fundamentele factoren, maar ook het vertrouwen, of zoals hij het noemt psychologische factoren, een rol spelen. Het vertrouwen tussen de banken onderling is tot een minimum gedaald en het vertrouwen in de economie en de huizenmarkt is zo goed als verdwenen. Het is duidelijk dat gezinnen en bedrijven bij een gebrek aan vertrouwen voorzichtigere stappen zetten; aankopen en investeringen worden zo lang mogelijk uitgesteld en men zal minder snel een beroep doen op krediet. De vraag naar kredieten blijft uit, en in combinatie met een daling van het kredietaanbod leidt dit tot een restrictie waardoor de economische groei achterblijft.

Ten opzichte van voorgaande crisissen is de kredietcrisis in die zin bijzonder dat de financiële sector sterker dan voorgaande periodes met elkaar verbonden is door de financiële innovaties en globalisering. De problemen uit de financiële sector komen langs de beperkte kredietverlening, vermogensverliezen en vertrouwen terecht in de reële economie en koppelt hiermee weer terug op de financiële sector.

2.2 Krediet ratings

Ook de kredietratingbureaus hebben tijdens de kredietcrisis reputatieschade opgelopen. Alhoewel een vraag is ontstaan over de betrouwbaarheid van de werkwijze van de ratingbureaus, blijft de uiteindelijke rating die wordt toegewezen aan een onderneming een fundamentele rol spelen in de financiering van banken. De kredietrating wordt gedefinieerd als een maatstaf voor het debiteurenrisico dat verbonden is aan een bedrijf, een overheidsorgaan, een land of een beleggingsfonds dat overgaat dan wel is overgegaan tot het emitteren van een lening (Bosch, 1997, p.11). Uit eerder onderzoek van Graham en Harvey (2001) is naar voren gekomen dat 57,1% van de CFO's de kredietrating van doorslaggevend belang vindt voor de bepaling van de fundingstructuur van de bank. De Jong, Brounen en Koedijk (2005) komen tot dezelfde conclusie en bevestigen dat de kredietrating een prominente rol speelt.

De kredietratings worden weergegeven in letters, waarbij A staat voor de hoogste rating en C voor de laagste rating. Zo is 'AAA' bekend als de triple A rating en hiermee de hoogste rating voor kredietwaardigheid. De instellingen zijn gespecialiseerde instituties in het inschatten van de huidige en toekomstige kredietwaardigheid van een debiteur. Om de inschatting zo goed mogelijk te kunnen doen, vindt in eerste plaats een beoordeling op basis van de financiële soliditeit en weerbaarheid plaats. Hiervoor worden financiële kengetallen, zoals liquiditeitsratio's, solvabiliteitsratio's en

rentabiliteitsratios's gehanteerd. Op de tweede plaats spelen ook kwalitatieve gegevens, zoals de kwaliteit van het management en de ontwikkelingen in de bedrijfstak, een belangrijke rol. Dit verklaart tevens waarom ratingbureaus geen nauwkeurig inzicht kunnen verstrekken: het is een puur afwegingsproces van diverse factoren die van invloed kunnen zijn (Bosch, 1997).

Het grote voordeel van de ratings is dat de kapitaalmarkt transparanter wordt voor de belanghebbende partijen. Iedereen heeft immers inzicht op een objectief oordeel van een deskundige instantie. Zoals uit tabel 1 blijkt, heeft de Rabobank een zeer hoge rating. Hiertegenover is de SNS Bank één van de banken met de laagste kredietwaardigheid. Het belang van een hoge rating spreekt voor zich, een hoge erkende kredietwaardigheid leidt tot goedkoper funding en versterkt de positie van een bank als tegenpartij in het onderlinge geldverkeer. Een lage rating geeft daarentegen een slecht signaal af naar de markt. Dit zal leiden tot een reputatieschade van de bank en doordat de risico-opslag zal stijgen, zullen de financieringskosten nadelig worden beïnvloed. De twee belangrijkste kredietrating bureaus zijn Standard & Poor's en Moody's. Hieronder volgt een kort overzicht van de beoordelingssymbolen van beide kredietrating bureaus.

Kredietkwaliteit	Standard & Poor's	Moody's
Uitzonderlijk	AAA, AAA-, AA+	Aaa, Aaa1, Aaa2, Aaa3
Uitstekend	AA, AA-, A+	Aa, Aa1, Aa2, Aa3
Goed	A, A-, BBB+	A, A1, A2, A3
Aanvaardbare kwaliteit	BBB, BBB-, BB+	Baa, Baa1, Baa2, Baa3
Labiël	BB, BB-, B+	Ba, Ba1, Ba2, Ba3
Zwak	B, B-, CCC+	B, B1, B2, B3
Zeer zwak	CCC, CCC-, CC+	Caa, Caa1, Caa2, Caa3
Extreem zwak	CC, CC-, C+	Ca, Ca1, Ca2, Ca3
Default	C	C

Tabel 2: Overzicht beoordelingssymbolen kredietrating bureaus (Bron: TD Securities, 2012 en van Gils, 1997)

2.3 De nieuwe regelgeving

De maatschappelijke belangen om toe te zien op een stabiele financiële sector zijn groot. Banken zijn geldscheppende instellingen en hebben een spilfunctie in het functioneren van de economie. De bancaire sector kenmerkt zich door een relatief uitgebreide overheidsregulering. Brunnermeier, Crocket, Goodhart, Persaud & Shin (2009) noemen drie redenen die de regelgeving in het bankwezen rechtvaardigen. Ten eerste moeten ernstige verstoringen in de concurrentie beperkt blijven en natuurlijke monopolies in het bankwezen worden voorkomen. Ten tweede moeten de essentiële behoeften van mensen worden beschermd en de welvaart behouden blijven. De laatste reden is tijdens de crisis de belangrijkste reden gebleken. Banken zijn nauw verbonden met elkaar waardoor de kosten van het faillissement van één bank zo hoog zijn voor de gehele maatschappij dat dit voorkomen moet worden.

2.3.1 Basel akkoorden

Banken hebben te maken met verschillende soorten risico's. De grootste risico's vloeien voort uit problemen rondom het kapitaal van de banken. De belangrijkste regelgevingen over het kapitaal zijn in internationaal verband afgesproken en opgenomen in nationale wetgeving. Sinds 1988 bestaan afspraken tussen landen die zijn aangesloten bij de Bank for International Settlements (BIS) en bestaat uit vertegenwoordigers van de centrale banken. Het overleg is gericht op bescherming van de gebruikers van financiële diensten en op de handhaving van een gezond monetair- en financieel

systeem. Het is in essentie gericht op de harmonisatie van het banktoezicht. Hoewel het officieel niet meer dan onderlinge overleggen zijn en het comité een adviserende functie heeft, is de rol ervan zo groot dat het na goedkeuring van regeringen integraal wordt overgenomen in nationale wetgeving. De richtlijnen worden op de site van BIS gepubliceerd. Voor dit onderzoek worden de rapporten uit 2010 en tevens de openbare publicaties van de Rabobank (2010) nader bestudeerd.

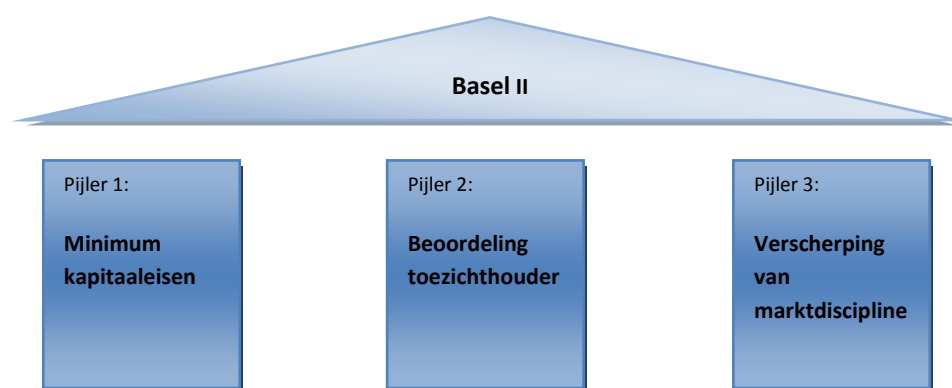
2.3.1.1 Basel I akkoord

Onder Basel I wordt een uniforme definiëring gegeven van het eigen vermogen dat is gerelateerd aan de risicogewogen activa. Er wordt een minimum solvabiliteitseis van 8% voorgeschreven, waarvan minimaal 4% van de hoogste kwaliteit (Tier-1 kapitaal) dient te zijn. Tier-1 kapitaal is het meest zekere kapitaal van de bank, of terwijl het kernkapitaal. Dit verhoudingsgetal, dat ook wel de BIS-ratio wordt genoemd, geeft aan hoe solvabel de bank is. Het geeft weer hoe groot het garantievermogen (eigen vermogen en achtergesteld vreemd vermogen) ten opzichte van de totale kredietverlening van de bank is. Bij de beoordeling van de solvabiliteit worden verschillen in risicograad tussen kredieten en beleggingen meegenomen. Er zijn vijf risicocategorieën waaraan wegingcoëfficiënten van 0%, 10%, 20%, 50% en 100% worden verbonden. Hoe hoger de kwaliteit van de kredietuitzetting wordt geschat, hoe lager het wegingspercentage en omgekeerd. Bij de berekening van de solvabiliteitseis wordt de hoofdsom van het krediet vermenigvuldigd met de risicofactor (Sijben, 2002). De bekendste percentages zijn die van 0% voor centrale overheden van OECD-landen, 20% voor OECD-banken, 50% voor hypothecaire leningen voor particulier onroerend goed en 100% voor kredieten aan de private sector (Bos, 1999).

Het Basel I akkoord hield beperkt rekening met de verschillende risico's. Na verloop van tijd ontstond vanuit het bankwezen de behoefte om het huidige akkoord aan te passen. Een belangrijk punt was dat de risicoweging van de activa niet goed in overeenstemming was met de in de praktijk uiteenlopende risico's van banken. Veel kredieten vielen met de huidige definities onder de erg brede 100% categorie, terwijl er een grotere variatie in kredietrisico's bestaat. Tevens werden andere zekerheden, looptijden en omvang van kredieten niet meegenomen in de berekening. 'Een ongewenst neveneffect van het oude Basel I kapitaalakkoord was de ontwikkeling dat banken in feite gestimuleerd werden om meer risicovolle kredieten te accepteren. Dit kon omdat de samenhang tussen de vermogensseis en de werkelijk gelopen risico's beperkt was. Een risicovolle lening aan een laag gewaardeerde onderneming leverde meer rente op dan een lening aan een solide multinational, terwijl de vermogensseis (en dus de vermogenskosten) hetzelfde waren.' (Witt, 2005, p.3).

2.3.1.2 Basel II akkoord

Na jarenlange consultatie over Basel II heeft het Basel Comité in 2004 een principe akkoord bereikt en is gekomen tot een nieuw kapitaalakkoord (BIS, 2004). Dit verbeterde akkoord is in 2008 van kracht. In de Europese Unie wordt Basel II door middel van de EU-richtlijn, Capital Requirements Directive (CRD) geïmplementeerd. De banken worden hiermee verplicht gesteld de modellen voor het beheer van de risico's aan te passen om hiermee de solvabiliteitseis te berekenen. Het nieuwe akkoord bestaat uit drie pijlers en streeft naar een adequate omvang van het eigen vermogen en gelijke concurrentieverhoudingen, of ook wel het creëren van 'level playing field'.

Figuur 1: Het Basel II raamwerk (Bron: BIS, 2004)

De eerste pijler heeft betrekking op een verfijning van de risicoclassificatie en stelt minimum kapitaaleisen aan het marktrisico, kredietrisico en operationeel risico. De grotere risicogevoeligheid zorgt voor een betere aansluiting van het door banken aangehouden kapitaal bij de in de praktijk gelopen risico's. De definitie van het eigen vermogen en de minimumeis van 8% uit het Basel I akkoord blijven gehandhaafd. De berekeningen van de solvabiliteitseisen van het kredietrisico kunnen door middel van twee methoden worden vastgesteld. De *standaardbenadering* is de minst complexe benadering waarbij vaste risicogewichten worden gehanteerd. De *interne-ratingmethode* is een complexere methode waarbij banken voor de bepaling van het kredietrisico, onder strikte voorwaarden van de toezichthouder, kiezen voor eigen interne risicomodellen.

De essentie van de tweede pijler is de beoordeling door de toezichthouder van de interne risicobeheersingsprocessen in relatie tot de omvang van het aan te houden kapitaal. Deze pijler geeft een meer kwalitatief en kritisch complement op de eerste pijler die slechts een minimumeis aangeeft. Risico's die niet in de eerste pijler worden meegenomen, zoals de liquiditeits- en renterisico worden in de tweede pijler ook beoordeeld. Naar aanleiding van de tweede pijler kan de toezichthouder een hogere kapitaaleis voor de desbetreffende bank eisen dan uit de eerste pijler volgt. Om in een vroeg stadium in te grijpen wordt hierbij door de toezichthouder periodiek nagegaan of het aangehouden kapitaal voldoende is ten opzichte van het risicoprofiel.

De derde pijler vormt het sluitstuk van de tweede pijler. Hierbij worden banken verplicht tot het verstrekken van relevante informatie over het risicoprofiel en de kapitaalpositie. De transparantie van het risicobeheer is van groot belang. Meyer (1999) heeft tijdens een toespraak het belang hiervan als volgt verwoord: 'After all, market discipline is the first line of defense for all banksupervisors'. De achterliggende gedachte is dat een beter inzicht in het risicoprofiel van de bank het voor de markt mogelijk maakt een juiste risicopremie voor de bancaire activiteiten vast te stellen en hiermee de bankmanagers stimuleert tot voorzichtigere bedrijfsvoering om hiermee risicovol gedrag te verminderen en het risicobeheer te verbeteren.

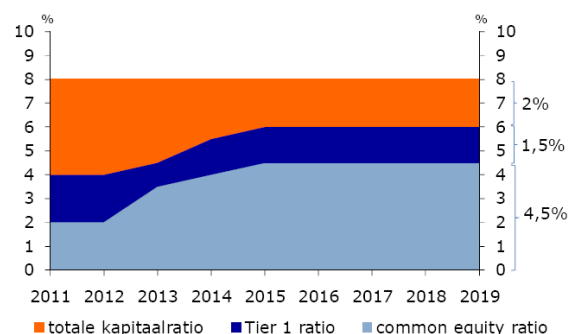
2.3.1.3 Basel III akkoord

De kredietcrisis heeft getoond dat de Basel II vereisten niet voldoende waren. De banken ontbrak het aan voldoende kapitaal om te kredietverliezen te absorberen, niet alle risico's waren geïdentificeerd en het akkoord heeft de financiële innovaties niet kunnen bijhouden. In juli 2009 zijn de aanvullingen op Basel II voorgesteld en is het uiteindelijke voorstel in december 2010 door de regeringsleiders

goedgekeurd en van kracht. Het Basel III akkoord dat gedurende de overgangperiode van 2013 tot 2019 ingevoerd zal worden omvat vijf wijzigingen ten opzichte van het voorgaande akkoord: een aanscherping van de definitie van het toetsingsvermogen, een verhoging van de kapitaalratio's, een verbetering van de risicodekking, een introductie van de leverage ratio en de introductie van liquiditeitsratio's (BIS, 2010a en BIS, 2010b).

In Basel termen wordt het eigen vermogen ook aangeduid als het toetsingsvermogen. De definitie is in Basel I geïntroduceerd en in Basel II beperkt aangepast. Het is gebleken dat de definitie van het eigen vermogen een aantal tekortkomingen bevat. Er waren inconsistenties tussen de verschillende jurisdicties, sommige onderdelen van het vermogen konden geen verliezen absorberen en er bestond geen geharmoniseerde lijst met aanpassingen binnen het toezicht. Hierdoor konden banken met een beperkt eigen vermogen toch sterke kapitaalratio's naar buiten brengen. Het Basel Comité heeft om deze tekortkomingen te ondervangen een strengere definitie van het toetsingsvermogen opgesteld. In eerste instantie is er een verschil gemaakt tussen het *going concern* eigen vermogen (die is onderverdeeld in tier 1-kernvermogen en additioneel tier 1-vermogen) en het *gone concern* (tier 2- vermogen). Het tier 1-kernvermogen bestaat uit aandelenkapitaal en ingehouden winsten en is de voornaamste en meest strikte vorm van het toetsingsvermogen uit hoofde van Basel III. Het additioneel tier 1-vermogen bestaat uit achtergestelde instrumenten en hebben geen beperking in looptijd of een stimulans voor de uitgevende partij om af te lossen. Het tier 2-vermogen bevat instrumenten met een verliesabsorberend vermogen in tijden van *gone concern*. Dit zijn faillissement situaties als wel situaties waarin de bank geen toegang meer heeft tot de kapitaal- en geldmarkten.

In Basel III zijn de componenten van het toetsingsvermogen geherdefinieerd. Hiernaast heeft het Basel Comité de vereiste ratio's in relatie tot de kapitaalseis verhoogd. Na een implementatieperiode tot 2015, zal het tier 1-kernvermogen (common equity) minimaal 4,5% van de risico gewogen activa moeten bedragen. Voor het totale 1-vermogen geldt een minimumeis van 6% en voor het totale vermogen geldt een eis van minimaal 8%.

Figuur 2: Samenstelling van het kapitaal (Bron: Rabobank, 2011, p.1)

Bovendien zijn additionele buffers voorgesteld. De *capital conservation buffer* wordt ingevoerd om invloed uit te oefenen op de eisen, zoals het bonusbeleid, van het uitkeren van winsten. De *countercyclical buffer* verplicht banken om extra voorzieningen te treffen in tijden van hoogconjunctuur om hiermee extra ruimte te creëren voor het opvangen van verliezen in economisch slechte tijden. En als laatste de *systeembank buffer*. Sommige banken zijn vanwege hun grootte en complexiteit nauw verbonden met andere banken en spelen hierdoor een belangrijke rol in het financiële systeem, zodanig dat zij als 'too big to fail' worden beschouwd. Dit kan volgens Stern & Feldman (2004) leiden tot het nemen meer risico's waardoor extra vereisten gesteld moet worden aan systeemrelevante banken. De volledige tijdslijn van alle minimum kapitaaleisen is te vinden in bijlage 2.

Tijdens de kredietcrisis, onder andere bij Lehman Brothers en Bear Stearns, is gebleken dat het risico van de tegenpartij gerelateerd is aan derivatentransacties, repo's en effectenfinanciering. Het Basel

Comité heeft de kapitaalvereisten voor tegenpartijrisico uit dergelijke transacties aangescherpt. Banken moeten zich houden aan een nieuwe kapitaaleis voor de risico's die gelopen worden wanneer de kredietwaardigheid van de tegenpartij verslechterd. Tevens worden banken gestimuleerd om derivaten zoveel mogelijk via centrale partijen af te wikkelen.

Als laatste zijn onder het Basel III akkoord drie nieuwe ratio's geïntroduceerd; de leverage ratio, de Net Stable Funding Ratio (NSFR) en de Liquidity Coverage Ratio (LCR). De leverage ratio geeft de verhouding tussen het tier 1-kapitaal en het niet-risicogewogen activa aan. Eén van de onderliggende oorzaken van de kredietcrisis is de leverage met de overmatige schuldposities geweest. De banken zijn tijdens de crisis gedwongen om de leverage naar een lager niveau te brengen. Dit heeft geresulteerd in een neerwaartse spiraal in de waardering van activa. Als reactie hierop is de leverage ratio vastgesteld die uitgaat van de uitstaande nominale bedragen, terwijl de kapitaalratio's zijn gebaseerd op de risico's van de verschillende soorten activa. Tijdens de implementatieperiode wordt een minimum van 3% getest.

$$\text{Leverage (3\%)} \leq \frac{\text{tier 1 kapitaal}}{\text{niet – risicogewogen activa}}$$

Veel banken hebben tijdens de crisis moeite gehad om adequate liquiditeitsniveaus te handhaven. Liquiditeitssteun van de centrale banken is noodzakelijk geweest om het financiële systeem te ondersteunen. In voorgaande jaren hadden liquiditeitsrisico's te weinig aandacht gekregen en gaf in tijden van de crisis aan hoe snel liquiditeitsrisico's zich konden openbaren en bronnen van funding konden doen verdwijnen. Onder Basel III is extra aandacht gevestigd op liquiditeitsrisico's en zijn met het rapport: Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring (2010) twee extra internationaal consistente standaarden gesteld voor het liquiditeitsrisico toezicht. De Liquidity Coverage Ratio meet aan de hand van wegingspercentages de aanwezige hoog kwalitatief liquide activa van banken om de netto uitgaande kasstromen, het operationeel liquiditeitsrisico, op te vangen. De ratio gaat uit van een korte termijn van dertig dagen in tijden van een financiële crisis of bankspecifieke crisis en eist een minimum van 100%.

$$\text{LCR (100\%)} \leq \frac{\text{voorraad liquide activa van hoge kwaliteit}}{\text{netto uitgaande kasstromen in dertig dagen}}$$

De Net Stable Funding Ratio geeft de hoeveelheid aan van de stabiele lange termijn bronnen van financiering die gebruikt wordt door de bank in relatie tot het liquiditeitsprofiel van de activa. De ratio dient als stimulans voor banken om hun activa meer met stabiele langetermijnmiddelen te financieren. De ratio eist een minimum van 100% en geeft de hoeveelheid beschikbare stabiele financiering ten opzichte van de hoeveelheid activa die wordt vereist gekeken naar de soorten activa die de bank aanhoudt weer.

$$\text{NSFR (100\%)} \leq \frac{\text{Beschikbare hoeveelheid stabiele financiering}}{\text{Vereiste hoeveelheid stabiele financiering}}$$

De stabiele financiering is het vreemd- en eigen vermogen van de bank van een financieringsbron gedurende een stress-scenario van één jaar. Bij de berekening van de beschikbare hoeveelheid stabiele financiering wordt de omvang van de passivapost vermenigvuldigd met een Available Stable Funding (ASF) factor die aan de passivapost is toegekend. Passiva met een looptijd van langer dan één jaar krijgt een ASF factor van 100%, passiva met een kortere looptijd wordt een lagere factor

toegekend. Hetzelfde geldt voor de berekening van de vereiste hoeveelheid beschikbare financiering. Hierbij wordt aan elk type activa een Required Stable Funding (RSF) factor toegekend, waarbij activa die meer liquide zijn een lage RSF factor en leningen met een looptijd langer dan één jaar een hoge RSF factor wordt toegekend.

De Basel III akkoorden introduceren regelgevingen en brengen de nodige aanscherpingen ten opzichte van voorgaande akkoorden met zich mee. Het akkoord omvat niet alleen strengere kapitaaleisen, maar ook een aangescherpte definitie van het kapitaal en een verbreding van de risicodekking. Het is niet vanzelfsprekend dat de banken aan deze eisen voldoen. Banken moeten bijsturen of afremmen ten aanzien van activagroei dan wel in combinatie met het steken van energie in lange termijn funding en spaargeld. Dit zal ook consequenties hebben voor de groeimogelijkheden van de economie (interview Bert Bruggink, 7 mei 2012). Om de LCR ratio te versterken moeten banken meer liquide activa van hoge kwaliteit aanhouden. Aangezien liquide activa een relatief laag rendement heeft, kan verwacht worden dat dit ten koste gaat van het nettoresultaat. De grootste consequenties worden verwacht omtrent de NSFR ratio. De Europese bancaire sector voldoet in 2010 nog niet aan de norm (IMF, 2010). Naar schatting hebben banken honderden miljarden euro's aan extra kapitaal nodig (Institute of International Finance, 2010). Wereldwijd zal de behoefte aan stabiele lange termijnfinanciering toenemen, waardoor verwacht wordt dat de concurrentie op de spaarmarkten verder gaat toenemen en de prijs van het spaargeld wordt opgedreven (Rabobank, 2010a).

2.3.2 De kosten van hogere kapitaaleisen

Financiële instellingen hebben het vaste standpunt dat meer eigen vermogen zal leiden tot hogere fundingkosten. Eigen vermogen is immers duurder dan vreemd vermogen (Mishkin, 2009). Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen lange termijneffecten en tijdelijke aanpassingskosten. De lange termijneffecten zijn de vaste kosten of opbrengsten die overblijven wanneer financiële instellingen de bankbalansen aan de nieuwe eisen hebben aangepast. De aanpassingskosten betreffen de tijdelijke kosten die tijdens de implementatie optreden. Wanneer het eigen vermogen toeneemt wordt volgens Modigliani en Miller (1958) het risico over een grotere hoeveelheid eigen vermogen verspreid en daalt hiermee het vereiste rendement op het eigen vermogen. De risicopremie wordt hierdoor lager en compenseert de toename in het eigen vermogen volledig en beïnvloedt de verhoudingen tussen het eigen- en vreemd vermogen de fundingkosten van banken niet. Volgens Bijlsma en Zwart (2010) wijkt de werkelijkheid af van de theorie van Modigliani en Miller. De bank zal minder profiteren van de generieke belastingaftrekbaarheid wanneer meer eigen vermogen wordt aangehouden. De belastingdienst betaalt minder mee, en de financiering wordt duurder. Tevens profiteren banken met meer eigen vermogen en hierdoor minder risico op een faillissement minder van de overheidssteun, aangezien zij een groter deel van de kapitaalschokken op kunnen vangen met het eigen vermogen. Hierdoor verschuift het risico naar de financiers van de bank. Als tweede reden worden de informatiekosten genoemd die zowel het eigen vermogen als vreemd vermogen met zich meebrengt. Belanghebbenden in de bank hebben beperkte invloed op het management van de bank. Het bestuur van de bank heeft ook eigen belangen die afwijken van de belangen van de financiers. Dit wordt in economenjargon de kosten ten gevolge van informatieasymmetrie tussen principaal en agent genoemd (Bijlsma en Zwart, 2010). Een laatste kostenpost ontstaat doordat banken voorzien in de behoefte aan liquide middelen door deposito's uit te geven. Aangezien depositohouders elk gewenst moment de deposito's willen opnemen, accepteren zij hiervoor een lagere rentevergoeding. Hierdoor zullen de kosten van schuldfinanciering

dalen. Maar wanneer door hogere kapitaalseisen banken tegoeden moeten aantrekken met een langere looptijd en dus minder liquide schuldpapieren kunnen uitgeven, leidt dit tot hogere fundingskosten.

Volgens Kashyap (2010) zijn de werkelijke langetermijncosten van hogere kapitaalseisen beperkt. Als eerste zijn er in de geschiedenis tijden geweest dat financiële instellingen meer eigen vermogen moesten aanhouden zonder dat dit gepaard is gegaan met hogere rentes. Een toename in het eigen vermogen hoeft dus niet automatisch te leiden tot hogere tarieven. Ten tweede is er tussen de banken een grote variatie in het aangehouden vermogen. Hieruit blijkt dat de kosten voor het aanhouden van meer vermogen blijkbaar niet zo groot zijn dat een winstgevende bedrijfsvoering niet meer mogelijk is.

De aanpassingskosten zijn de kosten die ontstaan wanneer de bank nieuw kapitaal moet aantrekken om aan de eisen te voldoen. Veelal worden hierbij aandelen uitgegeven, uiteraard alleen bij banken waarbij dit mogelijk is. Myers & Majluf (1984) beargumenteren de *'pecking order'*, managers geven aandelen uit op het moment dat zij inzien dat de aandelen door de markt worden overgewaardeerd. De toekomstige aandeelhouder ziet het aantrekken van extra kapitaal als een indicatie van potentiële problemen en toont minder bereidheid om de werkelijke waarde te betalen. Een tweede reden is dat een toename van het eigen vermogen de kans op een faillissement verkleint en hiermee indirect de kosten voor het overheidsvangnet vermindert. Dit zal er toe leiden dat de zittende aandeelhouder voor deze kosten moet gaan opdraaien. In dit geval spreekt Myers (1976) van *'debt overhang'*. Aandeelhouders zullen de aandelenuitgifte willen beperken en op den duur leiden tot kostbare alternatieven, zoals het voorkomen van investeringen.

Studies van het Basel Comité (2010c) en het Institute of International Finance (IIF) (2010) wijzen erop dat hogere kapitaalseisen op de lange termijn bescheiden effecten hebben op de financieringskosten. Op het moment dat banken meer eigen vermogen moeten aantrekken, groeit het kapitaal naar een nieuw evenwichtsniveau. Dit gaat samen met een daling in de kredietuitzettingen en een verhoging van de tarieven (van Hoose, 2008 en Basel Committee on Banking Supervision, 1999).

De hogere prijzen zullen worden doorberekend in bancaire producten en kan een beperkende invloed hebben op de kredietverleningen. Het blijft de vraag in hoeverre banken in staat zullen zijn om tijdens economisch moeilijke tijden extra kapitaal op te halen en in welke mate dit van invloed zal zijn op het eindresultaat.

3. Financiële ratio analyse

De financiële ratio analyse is een methode om de benodigde informatie uit een grote hoeveelheid financiële gegevens te halen en met elkaar te vergelijken (Meijer en Kollenburg, 1997). Bij deze methode wordt gebruik gemaakt van kengetallen. Een kengetal wordt volgens Vecht en van der Wel (1997, p.44) gedefinieerd als *‘een getal waarin men de omvang van een bepaald verschijnsel heeft uitgedrukt, zodat die omvang zich uit dat getal laat kennen. Een kengetal is meestal een verhoudingsgetal (ratio), maar het kan ook een absoluut getal zijn’*. In de praktijk wordt veel gewerkt met de financiële ratio analyse, het fungeert als instrument om de resultaten van de onderneming te analyseren en te vergelijken.

De financiële ratio analyse is geschikt voor extern en intern gebruik. De externe gebruiker kan de onderneming beoordelen en de interne gebruiker biedt het aansturingpunten voor het management. Hierbij kunnen alle kengetallen, ook niet-financiële ratio's, betrokken worden. Bij het gebruik van de financiële ratio analyse moet men zich bewust zijn van het doel van het onderzoek (Berry en Jarvis, 2006). Hiervoor moet in eerste instantie de analyse in bredere context geplaatst worden. In dit geval wordt dus de bankensector in zijn geheel en de economische situatie bestudeerd. Ook moet de informatie over de organisatie bekend zijn. In paragraaf 1.4 is onder andere het business model en de grootte van de banken nader besproken. Tevens moet het bekend zijn voor wie de analyse is bedoeld. Verschillen partijen kunnen verschillende belangen hebben en verdient het dus aandacht om vast te stellen voor wie de analyse is bedoeld. In dit geval is dit dus de Rabobank, en zijn de medewerkers bij de selectie van de variabelen en banken nauw betrokken. Als laatste is het bij het gebruik van de analyse goed om bewust te zijn van de geldigheid van de data. In paragraaf 1.3.4 is hier aandacht aan besteed en is de geldigheid en de betrouwbaarheid van de data aan bod gekomen.

Het werken met kengetallen vormt voor dit onderzoek een raamwerk en kan een belangrijke bijdrage leveren bij het nemen van verdere beslissingen.

3.1 Vergelijkingstechnieken

Aangezien een kengetal op zich niet veel zegt, zal om waarde te ontleen aan een kengetal, het kengetal vergeleken moeten worden met een ander getal. Hoeven en Kapelle (1994) maken onderscheid in vergelijkingsniveaus. Berry en Jarvis (2006) benoemen verschillende analysetechnieken. Het is mogelijk om meerdere vergelijkingsmethoden naast elkaar te gebruiken.

Bij het niveau van een *vergelijking met een norm*, wordt het betreffende kengetal getoetst aan een externe norm. *Met het begrip norm wordt de absolute of standaardwaarde bedoeld die een bepaald kengetal ten minste of ten hoogste moet hebben om aan de gestelde eis te moeten voldoen* (Slot, R. & Vecht, J.M., 1987, p. 63). Tevens kan onder de norm het gemiddelde worden verstaan (Myer, 1971). Om de juiste interpretatie te geven aan het kengetal zal de norm bij de gebruiker bekend moeten zijn en samen met het kengetal bekend gemaakt moeten worden. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van dit vergelijkingsniveau bij het gebruik van de solvabiliteitsratio's. De core tier 1-ratio, tier 1-ratio en BIS-ratio van de verschillende banken worden getoetst aan de normen die worden gesteld vanuit het Basel Comité. Deze normen betreffen minimumeisen waar de banken aan moeten voldoen en worden samen met de kengetallen bij de analyse bekend gemaakt.

Bij de *verticale analyse* wordt van dezelfde onderneming het kengetal vergeleken met hetzelfde kengetal uit een andere periode. Dit wordt ook wel de tijdsvergelijking genoemd. Berry en Jarvis

(2006) benoemen dit de *trendanalyse*. Het uitvoeren van deze analyse kan aan de hand van indexen en procentuele verschillen. Aangezien dit onderzoek start met de kredietcrisis en 2008 een bijzonder jaar is, wordt in dit onderzoek niet met indexen gewerkt. Om toch van deze methode gebruik te maken zouden ook de jaren voor de kredietcrisis betrokken moeten worden. Waar in dit onderzoek wel gebruik van gemaakt wordt, zijn de procentuele verschillen. Nadat de kengetallen per jaar in kaart worden gebracht, zal de analyse plaatsvinden aan de hand van berekeningen die de verschillen door de jaren heen, of terwijl de trend, laten zien. Van deze methode wordt bij alle variabelen in dit onderzoek gebruik gemaakt. Bij de *horizontale analyse* wordt het berekende kengetal in dezelfde periode vergeleken met andere ondernemingen. Deze analyse wordt ook wel de bedrijfsvergelijking genoemd. Hierbij is het van belang dat de geselecteerde ondernemingen gekeken naar het bedrijfsmodel in belangrijke mate overeenkomsten vertonen. Hoe groter de overeenkomsten, hoe betrouwbaarder de resultaten van het onderzoek zijn (Meijer en Kollenburg, 1997). Berry en Jarvis (2006) geven hierbij aan, om de problemen in verschillende groottes van ondernemingen weg te werken en met elkaar te kunnen vergelijken, er gebruik gemaakt kan worden van common size statements. Hierbij wordt de verhouding gegeven van een bepaalde post van de balans ten opzichte van de gehele balans. Op deze manier is het mogelijk om ook in dit onderzoek bijvoorbeeld de fundingstructuur van de banken met verschillende omvangen in balansen met elkaar te vergelijken. Het laatste vergelijkingsniveau dat wordt genoemd door Hoeven en Kapelle (1994), *vergelijking met andere kengetallen*, gaat niet uit van een vergelijking van één kengetal, maar van meerdere kengetallen. Ook van dit niveau wordt in dit onderzoek, onder meer bij de personeelskosten, gebruik van gemaakt. De personeelskosten worden tegenover de bedrijfslaten en bedrijfsbaten gezet. Op deze manier is het mogelijk om de vergelijking uit te breiden en een beter inzicht te bieden.

Om tot een optimaal resultaat te komen wordt in dit onderzoek meerdere vergelijkingstechnieken naast elkaar gehanteerd.

3.2 Risico's bij het gebruik van kengetallen

Door vergelijkingen te maken in de tijd en tussen de verschillende ondernemingen kunnen ontwikkelingen geanalyseerd worden. Om de achterliggende oorzaken te vinden zal altijd naar de componenten van de ratio's gekeken moeten worden. Volgens Meijer en van Kollenburg (1997) kunnen hierbij verschillende risico's en beperkingen ontstaan.

Het definitie- en berekeningsverschil

Twee kengetallen zijn alleen vergelijkbaar wanneer dezelfde eenduidige componenten de basis vormen en deze componenten op dezelfde wijze berekend zijn (Meijer en Kollenburg, 1997). Bij het maken van de vergelijking moet men zich er dus van bewust zijn dat de dezelfde kengetallen op verschillende wijzen kunnen zijn berekend. Hoeven en Kapelle (1994) spreken hierbij van een definitieverschil. Het risico hiervan is groot bij het maken van een bedrijfsvergelijking. De Raad voor de Jaarverslaggeving verplicht ondernemingen om voor kengetallen een duidelijke omschrijving op te nemen. Uit de toelichting zou het definitieverschil moeten blijken. Om het risico hiervan tot een minimum te brengen zijn in dit onderzoek vooraf definities vastgesteld. Bij onder andere de loan-to-deposit ratio is uit de toelichting gebleken dat door de banken uitzonderingen voor repurchase agreements worden toegepast en door de banken verschillende definities worden gehanteerd. Door bij elk kengetal de toelichting nader te bestuderen en vooraf een definitie vast te stellen wordt het risico van het definitie- en berekeningsverschil in dit onderzoek tot een minimum gebracht. Bij de vergelijking in tijd is de kans op een definitieverschil kleiner doordat de Raad voor Jaarverslaggeving

ondernemingen verplicht om kengetallen voor het verslagjaar op dezelfde manier als in voorgaande jaren te berekenen (Raad voor de Jaarverslaggeving, 1990). Om toch het risico hiervan te verminderen en verschillen in definities te voorkomen, is bij het herkennen van verschillen in kengetallen, het meest recente kengetal in de analyse meegenomen. De risico's voor het definitie- en berekeningsverschil zullen met name voorkomen bij ondernemingen die niet aan dezelfde eisen voor verslaggeving hoeven te voldoen. Ook kunnen berekeningsverschillen ontstaan die worden veroorzaakt door verschillende verwerkingwijzen onder dezelfde richtlijn. Gezien in dit onderzoek zeven landen zijn betrokken moet hier dan ook extra aandacht aan besteed worden.

Momentopname

Een algemeen nadeel van het gebruik van een jaarrekening is dat het een momentopname betreft en de situatie toont op een balansdatum. De kengetallen hebben ook alleen op die datum betrekking. Dit brengt bij het trekken van de conclusies de nodige voorzichtigheid met zich mee. De situatie kan immers kort na balansdatum sterk veranderd zijn en de onderneming kan te maken hebben met seizoensinvloeden. Gezien de turbulentie in de financiële sector in de afgelopen jaren is het dan ook van belang om hier rekening mee te houden. In de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en de wet is bepaald dat afhankelijk van de omvang en de ernst van de veranderingen rond balansdatum, deze veranderingen in de toelichting aangegeven dienen te worden. Om het risico van de momentopname te verminderen moet bij de analyse hier rekening mee gehouden worden.

Het gebruik van uitsluitend financiële gegevens uit het verleden

Op basis van de uitkomsten van de kengetallen uit het verleden worden conclusies getrokken over de prestaties van de onderneming. Zoals is gebleken geeft informatie uit het verleden, vooral in tijden van crisis, geen zekerheid voor de toekomst. De financiële situatie kan na balansdatum immers sterk veranderd zijn. Ook kunnen kleinere veranderingen op de lange duur grote gevolgen hebben. Ten tweede geven alleen financieel economische gegevens weinig houvast om de prestaties van de ondernemingen te beoordelen. Hiervoor zullen ook niet-financiële zaken, zoals de kwaliteit van het personeel, nader bestudeerd moeten worden.

Verschillende soorten ondernemingen

Ondernemingen kunnen verschillende soorten financiële structuren hebben waardoor een vergelijking van een kengetal alleen zinvol is als het soortgelijke ondernemingen betreft. Om tot geldige conclusies te komen moet bij bedrijfsvergelijkingen dus worden nagegaan of ondernemingen enigszins met elkaar te vergelijken zijn. In dit onderzoek moet extra aandacht besteedt worden aan dit risico. De Deutsche Bank is een investment bank, Credit Agricole een coöperatie en SNS Bank is voornamelijk georiënteerd op de retail binnen de thuismarkt. Bij de analyse moet dan ook voortdurend rekening gehouden worden met de financiële structuur van de bank.

Onjuiste interpretatie

Het risico van de onjuiste interpretatie betreft de verkeerde conclusies die getrokken worden naar aanleiding van een kengetal. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan onjuiste veronderstellingen met betrekking tot functionele verbanden, een negatieve waarde van de teller en noemer en lage waarden van de teller en noemer. Een negatieve waarde van de teller en noemer laat het kengetal een positieve uitkomst zien. Er zal dus niet alleen naar de uitkomsten, maar ook naar de componenten gekeken moeten worden. Bij een lage waarde van de teller en noemer, zal een verandering in één van de getallen een grote invloed hebben op de uitkomst. Ook hier zal, onder

andere bij de sterke fluctuaties in de nettowinst de afgelopen jaren, extra aandacht aan moeten worden besteed.

Voorafgaande risico's laten zien dat vergelijkingen in kengetallen alleen met de nodige voorzichtigheid toegepast kunnen worden. Wanneer weinig inzicht bestaat in de wijze van de totstandkoming van kengetallen, is de kans groot dat er verkeerde conclusies worden getrokken. Ook moet er rekening gehouden worden met specifieke situaties van de ondernemingen. Bij het gebruik van kengetallen en hiermee de financiële ratio analyse moet men zich dan ook bewust zijn van deze beperkingen en risico's

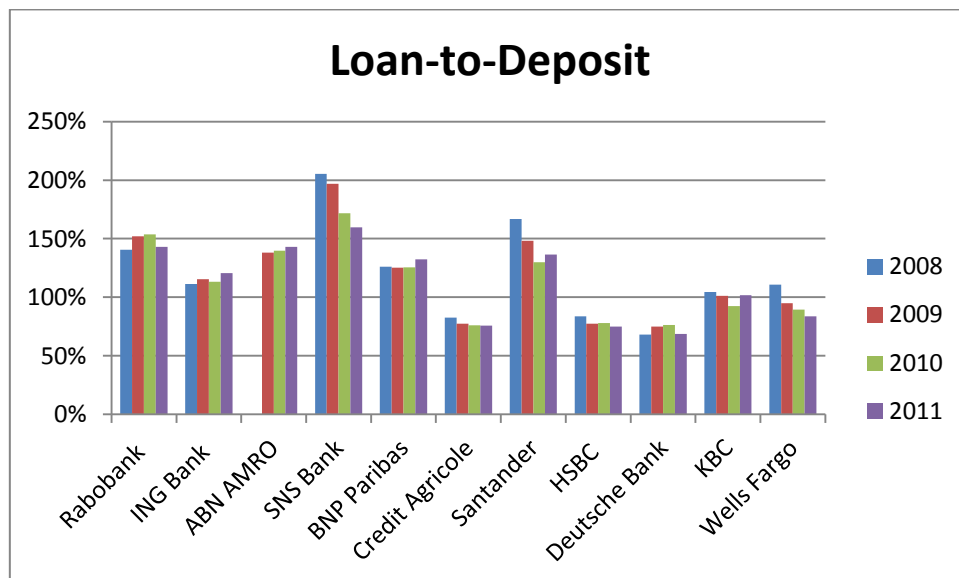
4. De funding structuur van het bankwezen

Banken hebben een breed werkterrein. Hoe breed dit werkterrein ook mag zijn, de traditionele rol ligt in het aantrekken van middelen en het verlenen van kredieten. Aan de ene kant het ter beschikking krijgen van financiële overschotten van consumenten en bedrijven, aan de andere kant het verrichten van kredietuitzettingen. Als banken kredieten willen verstrekken moeten zij hiervoor gelden hebben aangetrokken. De analyse begint met deze noodzakelijke voorwaarde: de funding.

De loan-to-deposit ratio, de fundingstructuur van Nederlandse en buitenlandse banken en het uitgegeven schuld papier wordt hierbij nader besproken. Gezien de beperkte publieke informatie is het niet mogelijk om in het uitgegeven schuld papier onderscheid te maken in de gedekte en ongedekte funding per bank, deze informatie blijft hierdoor beperkt tot een algemene analyse van de gehele sector. Tevens hebben in totaal maar twee banken, van de elf geselecteerde banken, informatie omtrent de LCR en NSFR ratio gepubliceerd, waardoor het ook niet mogelijk is om deze gegevens te analyseren.

4.1 Loan-to-deposit ratio

De kernactiviteit van banken betreft het omzetten van toevertrouwde middelen in kredieten. De klantendeposito's en de kredietportefeuille zijn bij de meeste banken als grootste posten op de balans terug te vinden. Het is van belang voor de bank om de juiste verhouding tussen beide posten te hanteren. De *loan-to-deposit ratio* is hierbij een veelal gebruikte methode. Het geeft, zoals de naam al aangeeft, de verhouding tussen de kredieten aan klanten en toevertrouwde middelen weer.

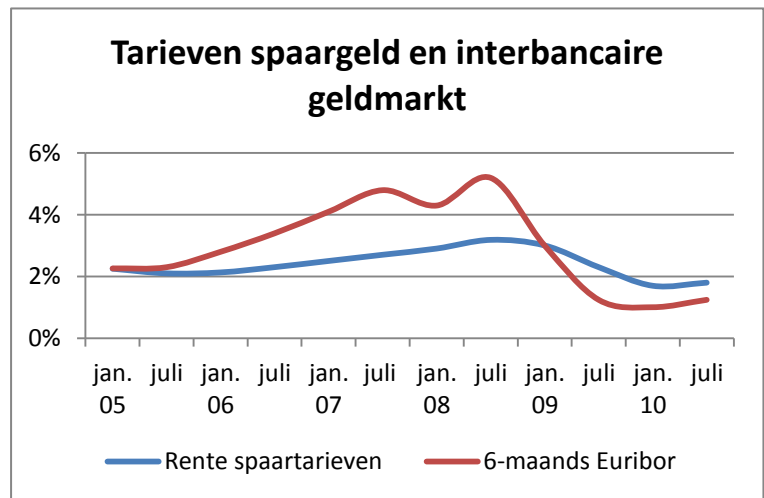

Grafiek 1: Loan-to-Deposit Ratio

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat een deel van de banken zich heeft gefocust op het afbouwen van de loan-to-deposit ratio. Na de kredietcrisis (2007-2008) hebben banken zich gericht op spaargeld, omdat kapitaalmarktfinanciering toen moeilijk en enkel tegen hoge prijzen beschikbaar was. Ook tijdens de crisis is spaargeld een stabiele financiering gebleken. Het depositogarantiestelsel stelt het spaargeld van spaarders veilig, waardoor spaarders minder snel geneigd zijn om in slechte tijden hun geld op te nemen. Banken zelf willen de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt verminderen en zoeken meer zekerheid door meer toevertrouwde middelen aan te trekken. Tevens hebben toezichthouders aangegeven dat de loan-to-deposit ratio op de korte termijn zou moeten worden

teruggebracht. De Net Stable Funding Ratio (NSFR) moet naar een bepaald niveau; de lange termijn funding moet meer in balans worden gebracht met de uitzettingen op de lange termijn (BIS, 2010).

Op de Nederlandse spaarmarkt heeft dit tot een hevige concurrentiestrijd met hoge spaartarieven geleid, met het gevolg dat de spaarrente voor het eerst in jaren boven de Euribor, dat gezien wordt als de 'bodem' voor de spaarrente, is uitgekomen. De opkomst van nieuwe partijen heeft deze strijd verder bevorderd. De spaarrente ten opzichte van de referentietarieven en in internationale vergelijking ligt in Nederland hoog.

Grafiek 2: Rentespaartarieven tegenover de 6-maands Euribor (Rabobank, 2012)

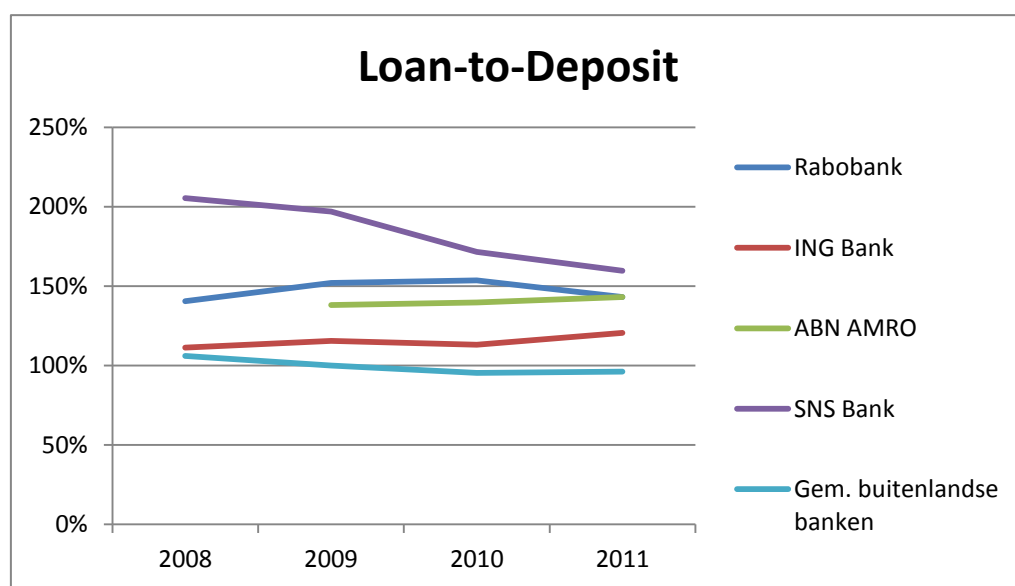
Mede als gevolg van de internationale schulden crisis in 2011 is het vertrouwen bij de consumenten verder gedaald en is de onzekerheid verder toegenomen. Er waren minder investeringen door bedrijven en de kredietvoorwaarden werden strenger. In Nederland speelde specifiek de onzekerheid op de woningmarkt mee. De hypotheekrenteaf trek kon niet meer worden gehandhaafd en de burger kreeg vanuit de politiek de benodigde steun niet. De huizenprijzen daalden verder en leidde tot meer onzekerheid. Dit heeft er aan bijgedragen dat de kredietportefeuilles minder sterk dan de voorgaande jaren zijn gegroeid, of zelfs in omvang zijn gekrompen.

Bij de Rabobank is de kredietverlening in 2011 met 2,7% gestegen, het jaar ervoor was nog sprake van 5,2%. Hiertegenover zijn de toevertrouwde middelen in 2011 bij de Rabobank met 10% gestegen tot € 327,2 miljard. Deze stijging is onder andere te danken aan het succes van de direct banking activiteiten in het buitenland en het aantrekken van meer wholesale deposits van corporates en (semi)overheidsinstellingen. Bij de ING en de ABN AMRO is sprake van een daling van de toevertrouwde middelen. Hieruit blijkt dat mede dankzij de hoge rating voor kredietwaardigheid de Rabobank geniet van een 'flight to quality' positie. Klanten zoeken voor het stallen van hun middelen een stabiele en veilige tegenpartij. Door de gematigde groei van de kredietverlening in combinatie met de sterke stijging van de toevertrouwde middelen is in 2011 sprake van een verbetering van de loan-to-deposit ratio van de Rabobank.

Het valt op dat de SNS Bank in de afgelopen vier jaar de hoogste loan-to-deposit ratio van alle banken heeft. Deze ratio verbetert, er is sprake van een toename van spaartegoeden door een stabiele nieuwe instroom en een hoge retentiegraad. In 2011 zijn bij de SNS Bank meer dan 100.000 nieuwe klanten binnengekomen. De toevertrouwde middelen zijn in 2011 met 11% gestegen tot 40,6 miljard. Tevens is sprake van een geringe groei in hypotheekleningen en een verlaging van de kredietlimieten bij SNS Bank zakelijk en SNS Property Finance. Verder heeft de SNS Bank in 2010 allerlei campagnes gevoerd en als eerste grootbank in Nederland een betaalrekening met rente geïntroduceerd. De spaargelden zijn harder gegroeid dan de uitgegeven leningen, waardoor de loan-to-deposit ratio is verbeterd. Echter, in 2011 blijven de verstrekte leningen nog ruim anderhalf keer zo groot als de deposito's. Om de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt te verminderen, blijft het spaargeld hard nodig.

Crédit Agricole, HSBC Holding en Deutsche Bank hebben in de afgelopen vier jaar meer deposito's dan uitgegeven kredieten op hun balans weten aan te houden. HSBC Holding heeft in het risicobeleid aangegeven de loan-to-deposit ratio onder de 90% te houden. Op deze manier willen ze de opgestelde doelen voor de funding en liquiditeit bereiken en de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt verminderen (HSBC Holding, jaarverslag 2010). Ook blijft deze ratio redelijk stabiel, nieuwe leningen worden gefinancierd door nieuwe customer deposits. De Deutsche Bank heeft ook een loan-to-deposit ratio van ruim onder de 1. Hierbij is het waard te vermelden dat een lage loan-to-deposit ratio niet altijd een sterk funding profiel hoeft weer te geven. Deutsche Bank is een investment bank en richt zich voornamelijk op de risicovolle kapitaalmarkt. De kredietportefeuille van € 412,5 miljard in 2011 is voor de Deutsche Bank ten opzichte van het balanstotaal van € 2.164 miljard erg klein. De deposito's zijn maar 28% van het balanstotaal (tegenover 18% in 2008). De groei van de deposito's en leningen is mede te danken aan de overname van de Duitse Postbank in 2009.

In 2011 hebben de Rabobank € 327,2 miljard, ING € 479,4 miljard, ABN AMRO € 187,8 miljard en de SNS Bank € 40,6 miljard aan toevertrouwde middelen op de balans staan. Van de vier grotere Nederlandse banken heeft de ING het grootste aandeel in het spaargeld. In 2011 waren de klantendeposito's goed voor 63% van de totale financieringsportefeuille. Dit is voornamelijk te danken aan het onderdeel deposito-rijk internetbankieren: ING Direct. ING Direct is in staat spaargeld aan te trekken op de buitenlandse markten en is voornamelijk actief in het buitenland.

Grafiek 3: Loan-to-Deposit ratio Nederlandse banken t.o.v. de gemiddelde buitenlandse bank

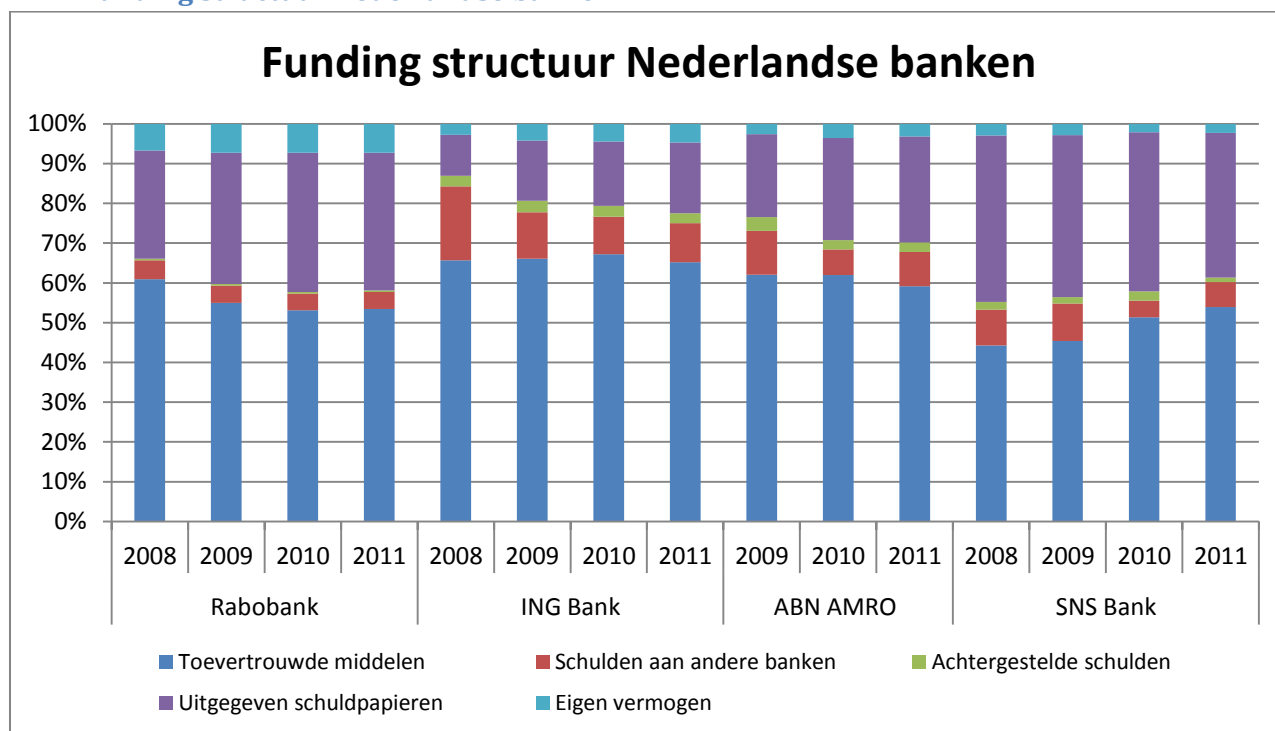
In bovenstaande grafiek is de gemiddelde loan-to-deposit ratio van de buitenlandse banken tegenover de loan-to-deposit ratio van de Nederlandse banken uitgezet. Het valt op dat de Nederlandse banken een hogere loan-to-deposit ratio hebben dan de gemiddelde buitenlandse bank. Dit heeft twee oorzaken. Ten eerste sparen Nederlandse huishoudens wel, maar doen zij dit met name via levensverzekeraars en pensioenfondsen. Eind 2011 bedroeg het uitstaande bedrag van Nederlandse huishoudens bij pensioenfondsen en levensverzekeraars € 1.113 miljard, terwijl zij bij banken 360 miljard hadden ondergebracht. Het spaargeld groeit gestaag, Nederlandse huishoudens storten jaarlijks gemiddeld 10 miljard euro aan 'nieuw' spaargeld (DNB, 2011b). Deze banken zijn ook actief buiten de thuismarkt, maar volgens onderzoek van de Europese Centrale Bank zijn

spaarmarkten nog steeds nationaal georganiseerd (ECB, 2010). Grensoverschrijdende deposito's bedragen sinds jaren maar 7% van het totaal. De verschillen in taal-, wet- en regelgeving maken de barrière tussen de klanten en de buitenlandse bank hoger. De mogelijkheid om de spaarmarkt als geheel te vergroten is beperkt, Nederlandse banken moeten op zoek naar andere financieringsbronnen. Echter, wanneer een vergelijking wordt gemaakt van de fundingstructuur van de banken, valt het op dat het verschil in de omvang van de toevertrouwde middelen tussen de Nederlandse banken en buitenlandse banken minimaal is. De hoge loan-to-deposit ratio van Nederlandse banken heeft een belangrijkere tweede oorzaak: de omvang van de kredietverlening. Ten gevolge van de belastingvoordelen is de hypotheekschuld in Nederland erg hoog. Ook is het in verband met de hypotheekrenteaftrek voor woningbezitters niet aantrekkelijk om voor het einde van de looptijd de schulden af te lossen. Op dit gebied zijn er belastingvoordelen. De hoge loan-to-deposit ratio voor Nederlandse banken is voornamelijk toe te schrijven aan de grote omvang van de kredietverlening.

4.2 Fundingstructuur

Een belangrijk element is dat er sprake moet zijn van diversificatie van funding bronnen. Dit is vanuit een risico beperkend oogpunt belangrijk; de funding is dan niet afhankelijk van één bepaalde bron. Tijdens de crisis is ook gebleken dat dit niet verstandig is, omdat bronnen kunnen opdrogen en nieuwe bronnen aantrekken in economisch moeilijke tijden is niet eenvoudig. Elke bron heeft zo zijn voor- en nadelen. Spaargeld is redelijk stabiel, mede als gevolg van het depositogarantiestelsel wordt het niet snel opgenomen en is het niet afhankelijk van ontwikkelingen op de financiële markten. Lange termijn funding wordt voornamelijk op de kapitaalmarkt verworven. Kapitaalmarktfinanciering is vergeleken met het spaargeld duurder, maar de mogelijkheid om grote bedragen in één keer aan te trekken maakt het aantrekkelijk. Er moet niet vergeten worden dat de verschillende bronnen allemaal hun eigen prijskaartje hebben, immers: 'Iedereen kan een bank veiliger maken. Je trekt simpelweg extra bronnen aan. Maar de kosten? Dat is iets waar je je drukker om moet maken' (Nout Wellink, Utrecht, 2012).

4.2.1 Funding structuur Nederlandse banken

Grafiek 4: Funding structuur Nederlandse banken

Zoals eerder vermeld, valt het op dat van de Nederlandse banken de ING het grootste aandeel in toevertrouwde middelen heeft. Ook zijn de schulden aan andere banken een belangrijke component voor de funding van de ING. In 2009 zijn beide posten sterk in omvang gedaald. 2008 stond voor de ING in het teken van teleurstellende financiële resultaten en een kapitaalversterking van € 10 miljard vanuit de Nederlandse overheid. Een direct gevolg hiervan was dat ingrijpende beslissingen moesten worden genomen en dat in 2009 een Back-to-Basics programma is geïntroduceerd, waarmee het balanstotaal met 18% is ingekort. In de tussentijd is het vertrouwen tussen de banken onderling en de consumenten in de financiële sector verder gedaald. In 2009 heeft dit er toe geleid dat de schulden aan andere banken met 45% zijn gedaald naar €84,2 miljard en de toevertrouwde middelen met 11% zijn gedaald naar € 477,6 miljard. In 2011 was weer sprake van economische tegenslagen, dit keer met het grootste verlies in de toevertrouwde middelen. Vanaf 2008 is het totaal aan funding van € 818,8 miljard met 10% afgenomen tot € 735,3 miljard in 2011. De financieringsmix is echter wel goed gediversifieerd gebleven en conform de geformuleerde doelstellingen. Klantendeposito's waren in 2011 goed voor 63% van de totale financieringsportefeuille.

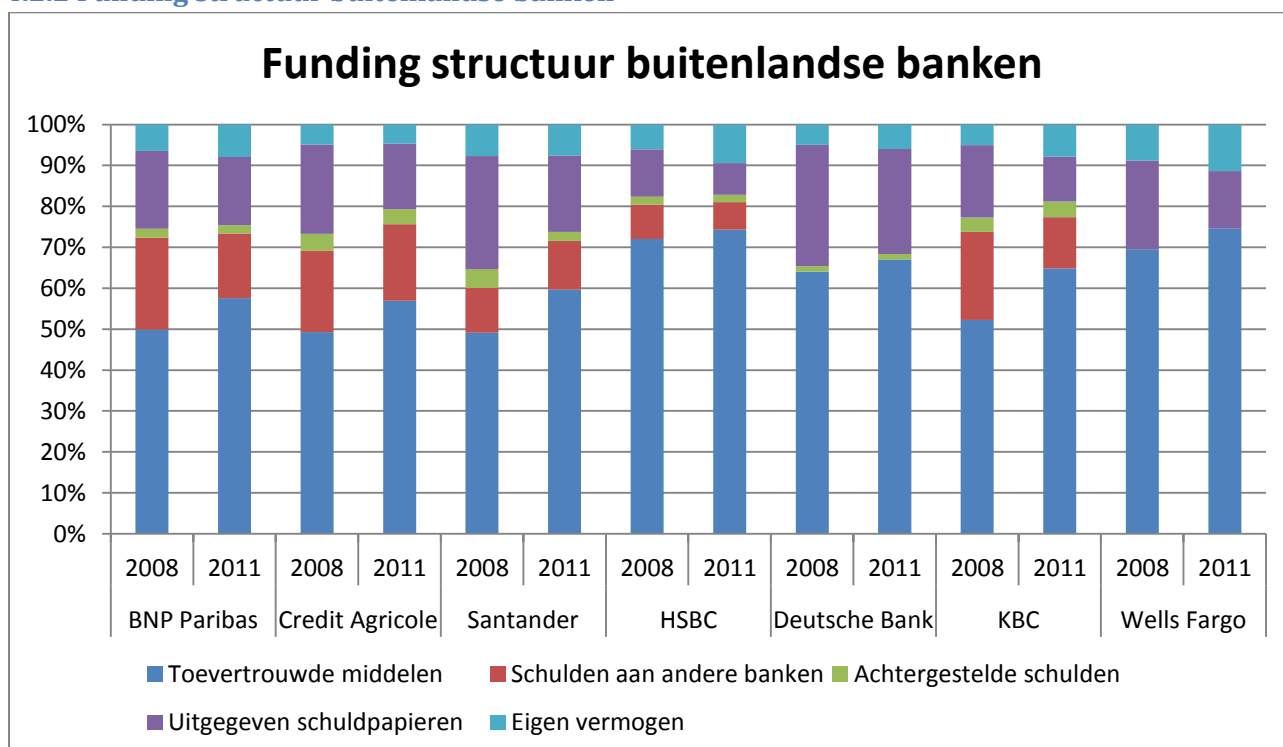
In tegenstelling tot de ING is bij de Rabobank in de afgelopen vier jaar sprake van een consistente groei in de totale omvang van de funding. In 2011 is € 617,0 miljard aan funding opgehaald, tegenover € 499,5 miljard in 2008. De sterke groei tussen 2008 en 2011 is met 57% tot € 213,4 miljard terug te zien bij de uitgegeven schuldpapieren. Dit is tevens de sterkste groei in schuld papier tussen de Nederlandse banken. Bij de SNS Bank is zelfs sprake van een daling van 10% in de uitgegeven schuldpapieren. Rabobank heeft met gemiddeld 150% een vrij hoge loan-to-deposit ratio. De uitgegeven kredieten kunnen niet alleen met spaarmiddelen worden gefinancierd, waardoor de Rabobank wel is aangewezen op de kapitaalmarkt. Als gevolg van de hoge rating voor kredietwaardigheid is de Rabobank in staat hier geld te lenen tegen een relatief lage rente en een langere looptijd. Een hoge rating wijst op vertrouwen, beleggers zijn bereid geld te investeren in de

bank en spaarders die niet onder het depositogarantiestelsel vallen zijn bereid tegen lagere spaartarieven hun geld te stallen bij de bank. Het vertrouwen in de Rabobank is duidelijk groot; in september 2010 heeft ze als eerste Nederlandse bank een obligatie met een looptijd van 100 jaar uitgegeven en hiermee € 270 miljoen opgehaald.

Met in omvang een kleiner balanstotaal is de funding van de SNS in absolute getallen niet met de andere banken te vergelijken. Het totaalbedrag dat deze bank in 2011 aan funding heeft opgehaald is meer dan 10 keer zo klein als bij de ING. Zoals eerder vermeld is bij de SNS een stijgende trend in de toevertrouwde middelen te zien. De bank heeft een beperkte toegang tot de kapitaalmarkt, waardoor de bank bereid is om hogere tarieven voor het spaargeld te betalen. De spaarder geeft in verband met het depositogarantiestelsel de voorkeur aan de bank met een hoge spaarrente. Vanaf 2008 zijn de toevertrouwde middelen bij de SNS met 27% gestegen tot € 40,6 miljard in 2011. Bij ABN AMRO is ook een stijgende trend te herkennen, maar een stuk minder steil: de groei vanaf 2009 is 1,4% tot € 213,6 miljard in 2011. Het tekort heeft ABN AMRO uit de kapitaalmarkt gehaald: € 96,3 miljard in 2011 tegenover € 70,8 miljard in 2009.

Het eigen vermogen en de achtergestelde schulden vormen voor de vier banken maar een klein deel van het totaal. De achtergestelde zijn bij de ING en ABN AMRO een belangrijker onderdeel dan bij de Rabobank en de SNS Bank. Bij de Rabobank betreft het gemiddelde aan achtergestelde schulden 0,4%, ING 2,7%, ABN AMRO 2,8% en SNS Bank 1,8%. In hoofdstuk 3 volgt meer over het eigen vermogen.

4.2.2 Funding structuur buitenlandse banken

Grafiek 5: Funding structuur buitenlandse banken

Als een vergelijking wordt gemaakt tussen de Nederlandse en buitenlandse banken valt het op dat de schulden aan andere banken een belangrijker onderdeel vormen voor de buitenlandse banken dan voor de Nederlandse banken. Hierbij moet wel worden vermeld dat deze informatie niet is

gespecificeerd bij de Deutsche Bank en Wells Fargo. Bij Wells Fargo is tevens geen informatie beschikbaar over de achtergestelde schulden. Over deze informatie kan wat betreft deze banken geen uitspraak worden gedaan. Tussen de Nederlandse banken en buitenlandse banken waarvan de informatie bekend is, komt wel overeen dat bijna bij alle banken het aandeel in schulden aan andere banken daalt. Dit kan gezien worden als het gevolg van de schulden crisis en hiermee het dalende vertrouwen in de financiële sector. Dit geldt ook voor banken onderling. Banken kiezen er in een dergelijke situatie voor om hun overtollige kasgeld bij de ECB te plaatsen. Het is waard te vermelden dat de Rabobank, Crédit Agricole en Santander de enige banken zijn waarbij sprake is van een stijging van de schulden aan andere banken. Blijkbaar is het vertrouwen in deze banken groot, waardoor andere banken bereid zijn ze op de korte termijn geld te lenen.

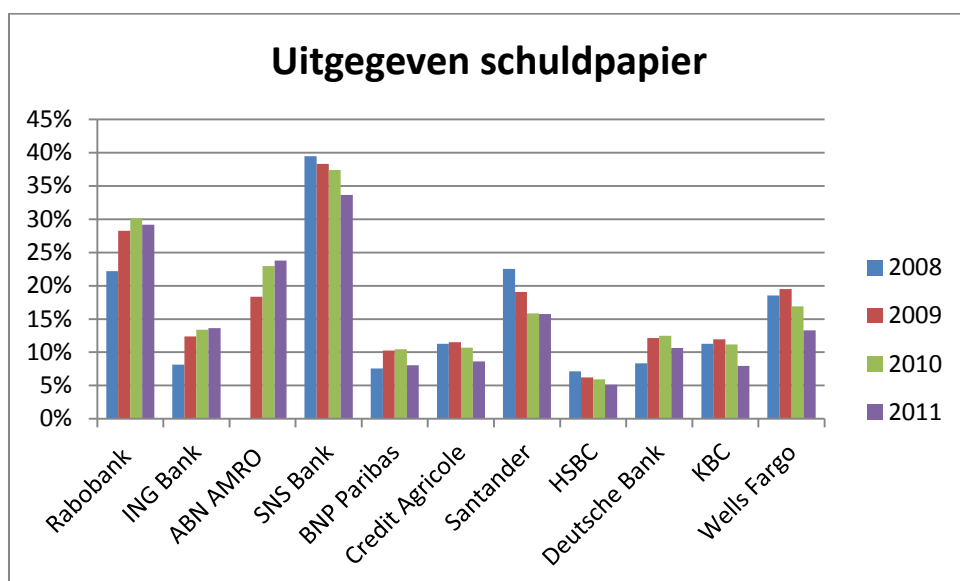
Tevens valt het op dat ook sprake is van een daling van de uitgegeven schuldpapieren. Een oorzaak hiervan kan gezocht worden in hetzelfde kader van de schulden aan andere banken: het vertrouwen. Doordat het vertrouwen in de financiële sector is gedaald, zijn investeerders minder bereid geld te investeren in de bankensector. Hierdoor moeten banken in staat zijn andere fundingbronnen aan te trekken. In overeenstemming met de nieuwe richtlijnen van Basel III en overige wetgeving hebben banken zich gericht op de toevertrouwde middelen. Gekeken naar de verdeling van de fundingbronnen is bij alle buitenlandse banken vergeleken met 2008 hier een stijging in te herkennen. Bij KBC is echter het nominale bedrag in toevertrouwde middelen gedaald. Het totale depositovolume daalde in de divisie Merchantbanking door een daling van volatiele korte termijndeposito's van bedrijven buiten de thuismarkt. Bij BNP Paribas is wegens de overname van Fortis de stijging voornamelijk terug te zien in Luxemburg en België. De stijging bij Crédit Agricole wordt grotendeels veroorzaakt door een groei van de termijndeposito's en passbook-accounts- en een groei van deposito's bij Crédit Agricole Consumer Finance in Duitsland. Santander Consumer Finance heeft ook succesvol deposito's uit Duitsland opgehaald. De stijging bij Santander is tevens te danken aan de groei van deposito's in Portugal. Verder heeft HSBC de stijging van deposito's te danken aan succesvolle activiteiten in Azië, Deutsche Bank aan de fusie met Postbank en Wells Fargo aan de sterke groei van klanten binnen de thuismarkt.

4.3 Uitgegeven schuldpapieren

Gekeken naar de totale financieringsbehoefte van banken varieert het aandeel in spaargelden van 20% tot 65% in Europa en de Verenigde Staten (IMF, 2010). Naar verwachting en in lijn met de resultaten van de banken uit de peer group, neemt het aandeel in de toekomst hierin verder toe. In Nederland ligt het gemiddelde percentage lager. Zoals eerder vermeld zijn de Nederlandse banken wegens de kleine spaarmarkt en de omvangrijke hypothecaire kredietportefeuilles in vergelijking met de buitenlandse banken meer aangewezen op kapitaalmarktfinanciering die ook onder druk staat. In 2010 heeft de Nederlandse sector aan lange termijn financiering circa 12% van de totale Europese bancaire schuldtoelating voor zijn rekening genomen. In absolute getallen is dit vergelijkbaar met de totale omvang van het Duitse en Franse bankwezen, terwijl beiden een balanstotaal hebben dat ongeveer driemaal groter is dan dat van de Nederlandse bankensector.

Kapitaalmarktfinanciering schommelt rond de 25% in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In het eurogebied ligt dit gemiddelde hoger (IMF, 2010). Wegens de achtereenvolgende crisissen vanaf 2008 is de liquiditeitssteun van de ECB gestegen. In 2011 heeft de ECB haar belangrijkste rentetarief verlaagd en een nieuwe leenfaciliteit, de Long Term Refinancing Operations (LTRO), geïntroduceerd. December 2011 en februari 2012 zijn deze op grote schaal langlopende

leningen aan het Europese bankwezen verstrekt. De ECB heeft dit gedaan door twee driejaars leningen af te geven die onder tijdelijk verruimde onderpandvoorwaarden tegen een rente van 1% zijn verstrekt. De banken hebben hierdoor de kredietverlening aan bedrijven en huishoudens op gang weten te houden. Hierdoor is de spanning op de financiële markten verminderd, maar ondanks ingrijpen van de Europese monetaire en politieke autoriteiten nog niet volledig verdwenen. De LTRO's hebben in 2012 de vraag van de financieringsbehoefte van banken opgevangen, waardoor deze behoefte tot 2015 is uitgesteld. Dit zorgt de komende jaren, samen met de door de overheid gegarandeerde obligaties, voor een onevenwichtige financieringsbehoefte. Banken moeten hun balansen hier op aanpassen en ervoor zorgen dat ze zelfstandig marktfinanciering aan kunnen trekken.

Grafiek 6: Uitgegeven schuld papier als percentage van balanstotaal

Zoals eerder vermeld blijkt uit bovenstaande grafiek dat de Nederlandse banken afhankelijker zijn van de kapitaalmarkt dan de buitenlandse banken. Ten opzichte van grafiek 3 en grafiek 4 is het verschil van deze grafiek dat het schuld papier als percentage is genomen van het balanstotaal. Hier zitten dus onder andere de derivaten, overige handelsverplichtingen en personeelsbeloningen in. Deze posten zijn bij grafiek 3 en 4 buiten beschouwing gelaten. In Nederland wordt relatief veel kapitaalmarktfinanciering aangetrokken. Securitatisaties met hypotheekleningen als onderpand vormen hierbij de belangrijkste categorie (bijna 60%). Opgesplitst naar land blijkt dat Nederland zelfs in 2010 koploper is in uitgifte van securitatisaties (DNB, 2010). Echter zal naar verwachting de securitatisatiemarkt in de toekomst niet meer de omvang bereiken van voor de crisis. Ook worden niet altijd alle geseuritiseerde leningen doorverkocht aan beleggers, maar worden zij gebruikt als onderpand voor het verkrijgen van liquiditeit van centrale banken. Nederlandse banken zijn op zoek naar alternatieve fundingbronnen, onder meer in de vorm van covered bonds. De verwachting is dat het aandeel hierin in de toekomst gaat stijgen.

Securitatisaties en covered bonds dragen bij aan de stabiliteit van de financiering, maar vergroten het risico voor andere vermogensverschaffers hun geld te verliezen. Bij securitatisaties worden leningen opgeknipt of gebundeld en vervolgens doorverkocht aan een buiten de balans geplaatste Special Purpose Vehicle (SPV). De SPV haalt het geld hiervoor op door schuld papieren uit te geven op de kapitaalmarkt, waarbij de kleinere leningen of de gebundelde leningen als onderpand dienen. De

investeerders profiteren hierbij van meer zekerheid. Dit geldt ook voor investeerders in covered bonds, zij hebben zowel een aanspraak op de uitgevende bank als een preferente aanspraak op de activa die als onderpand dienen. Ze lopen zo goed als geen risico op verlies. Zoals verwacht zijn sinds 2007 de covered bonds in omvang toegenomen. In 2010 zijn in Nederland meer van deze schuldpapieren uitgegeven dan totaal in het decennium ervoor (DNB, 2011a).

4.4 Conclusie

In internationaal verband is in de vergelijkingsperiode de loan-to-deposit ratio van de banken gemiddeld genomen gedaald. Banken willen de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt verminderen en hebben zich gericht op spaargeld. Hierbij moet niet vergeten worden dat de daling mede te danken is aan de tijdelijke crisismaatregelen van de centrale banken en overheden. Er is en wordt nog veel vluchtig geld geïnjecteerd om het bankwezen staande te houden. Voor een gezonde marktwerking zijn maatregelen die gericht zijn op de langere termijn onontbeerlijk.

De totale omvang van de interbancaire leningen is sinds 2008 gedaald. Dit geldt tevens voor de uitgegeven schuldpapieren. Dit bevestigt het beeld dat veel banken nog kampen met liquiditeitsproblemen. Sinds de kredietcrisis is het vertrouwen in de bankensector gedaald en zijn banken minder snel bereid om onderling geld uit te lenen.

Het aandeel van toevertrouwde middelen in de totale fundingstructuur van banken wint terrein. Dit is een gevolg van het dalende vertrouwen en hiermee een daling van de funding vanuit de kapitaalmarkt en interbancaire leningen, maar ook is hierbij de nieuwe regelgeving van invloed. Banken trekken meer toevertrouwde middelen aan omdat ze vanuit de toezichthouders verplicht worden om de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt te verminderen en de funding te baseren op stabiele bronnen van hoge kwaliteit.

Bij de vergelijking van de Rabobank met de andere banken valt het op dat de Rabobank een vrij hoge loan-to-deposit ratio heeft. Dit is onder andere te verklaren door de grote omvang van de kredietverlening in Nederland. In 2011 is mede door de daling van de kredietverstrekking de loan-to-deposit ratio gedaald, maar bevindt zich nog, ook internationaal gezien, op een hoog niveau. De funding van de Rabobank is vergeleken met de andere banken voor een groter deel gebaseerd op funding uit de kapitaalmarkt. In verband met de hoge rating heeft de bank hier een goede toegang voor en kan hier relatief goedkoop geld lenen.

5. Kapitaal

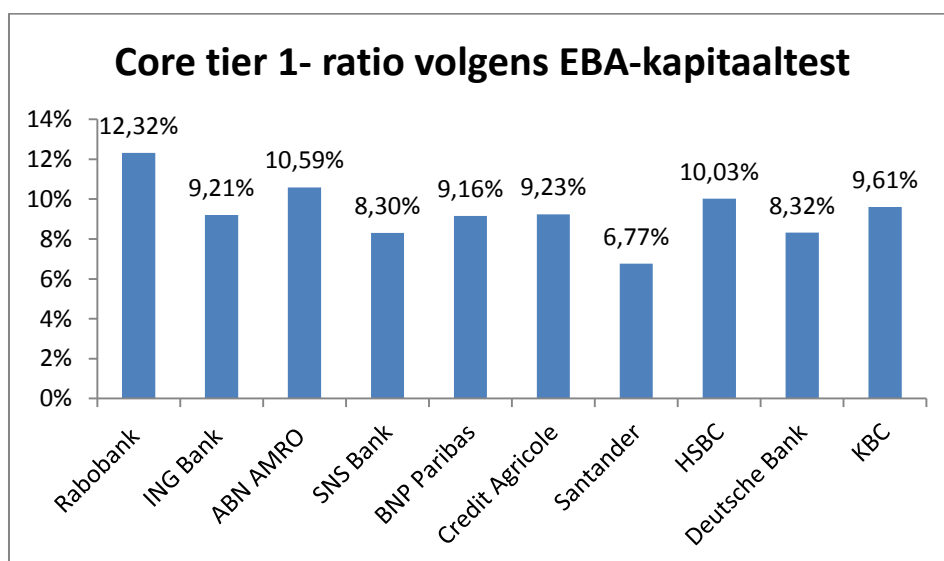
De kredietcrisis in 2007 heeft de aandacht gevestigd op de kapitaal- en liquiditeitsrisico's binnen de financiële wereld. De banken bleken voor economisch moeilijke tijden te weinig buffers te hebben aangehouden. De kredietcrisis heeft zich verder ontwikkeld tot meerdere wereldwijde economische crisissen die ertoe hebben geleid dat de vereisten van Basel II herzien moesten worden. De huidige eisen van de toezichthouders waren onvoldoende.

Het Basel Comité voor Banktoezicht heeft in juli en december 2009 voorstellen gedaan om de kapitaaleisen van Basel II aan te scherpen. Banken moesten het kapitaal verhogen en de kwaliteit van het kapitaal versterken. Sinds december 2010 zijn de Basel III eisen van kracht. De kern van Basel III houdt in dat de banken meer kapitaal en liquiditeit van hogere kwaliteit moeten aanhouden tegenover de uitstaande verplichtingen. Sommige banken en landen zijn beter voorbereid op deze internationale normen die vanaf 1 januari 2013 gefaseerd ingevoerd zullen worden dan andere. In 2019 zal de invoering echter volledig voltooid zijn en de banken aan deze nieuwe normen moeten voldoen.

5.1 Solvabiliteitsratio's

Volgens Basel III moet de core tier 1-ratio minstens 4,5%, tier 1-ratio 6,0% en de BIS-ratio 8% zijn (BIS, 2010a). Er zijn strikte regels opgesteld waar het kapitaal aan moet voldoen om onder de nieuwe definities te mogen worden gehanteerd. Banken zijn begonnen met het rapporteren van de ratio's met de nieuwe definities. Echter, niet alle banken passen voor de berekening van de solvabiliteitsratio's het Basel III toezichtskader toe. Onder andere de SNS hanteert het Basel II toezichtskader, Rabobank hanteert Basel 2,5, terwijl Wells Fargo de ratio's heeft gebaseerd op Basel I. Dit brengt problemen met zich mee om een juiste vergelijking van de ratio's te maken.

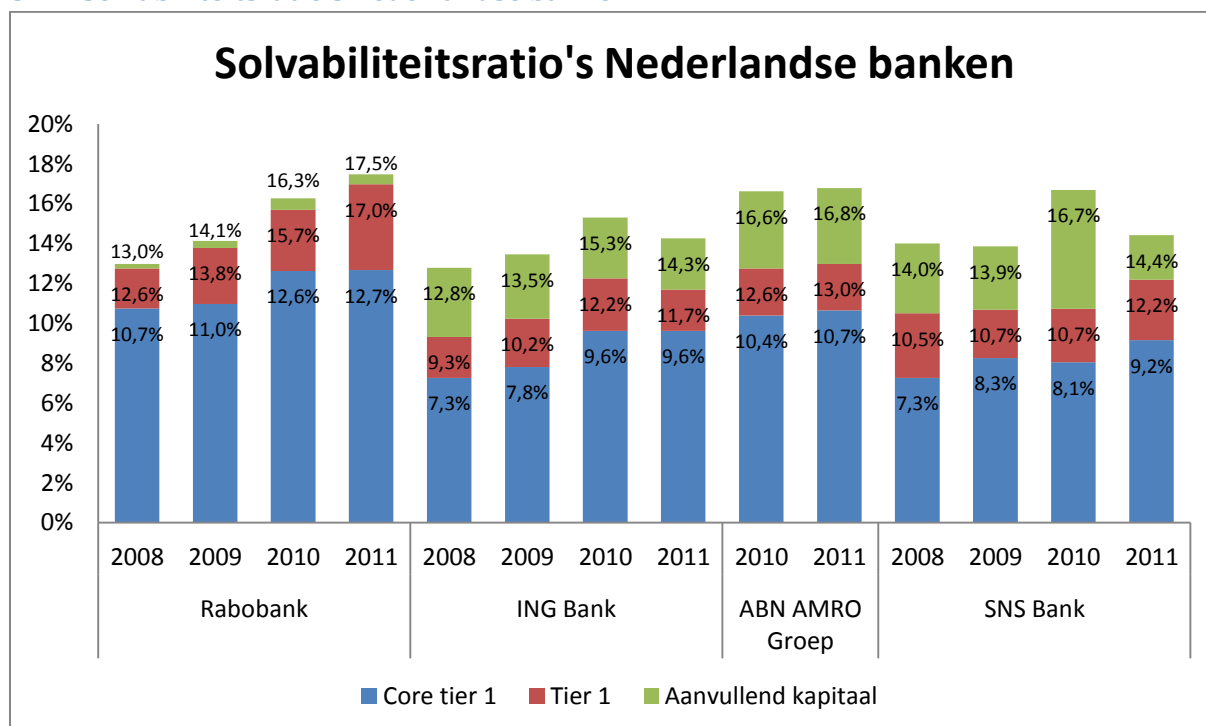
In 2011 heeft de Europese Unie de solvabiliteitsvereisten verzwaaard. Om te onderzoeken in hoeverre de banken aan de nieuwe eisen voldoen is door de European Banking Association (EBA) in september 2011 een kapitaaltest uitgevoerd en gesteld dat de core tier 1-ratio 9% moet zijn (EBA, 2011). De core tier-1 is door de EBA voor alle banken onder exact dezelfde voorwaarden berekend, waardoor de resultaten van deze test een goed geharmoniseerd beeld geven.

Grafiek 7: Core tier 1-ratio volgens EBA-kapitaaltest in september 2011 (EBA, 2011)

SNS, Santander en Deutsche Bank voldoen niet aan de 9% norm van EBA. Deze banken hebben tot en met juni 2012 de tijd gekregen om extra kapitaal op te halen en aan deze eis te voldoen. In de volgende paragrafen wordt de situatie nader besproken.

5.1.1 Solvabiliteitsratio's Nederlandse banken

Grafiek 8: Solvabiliteitsratio's Nederlandse banken

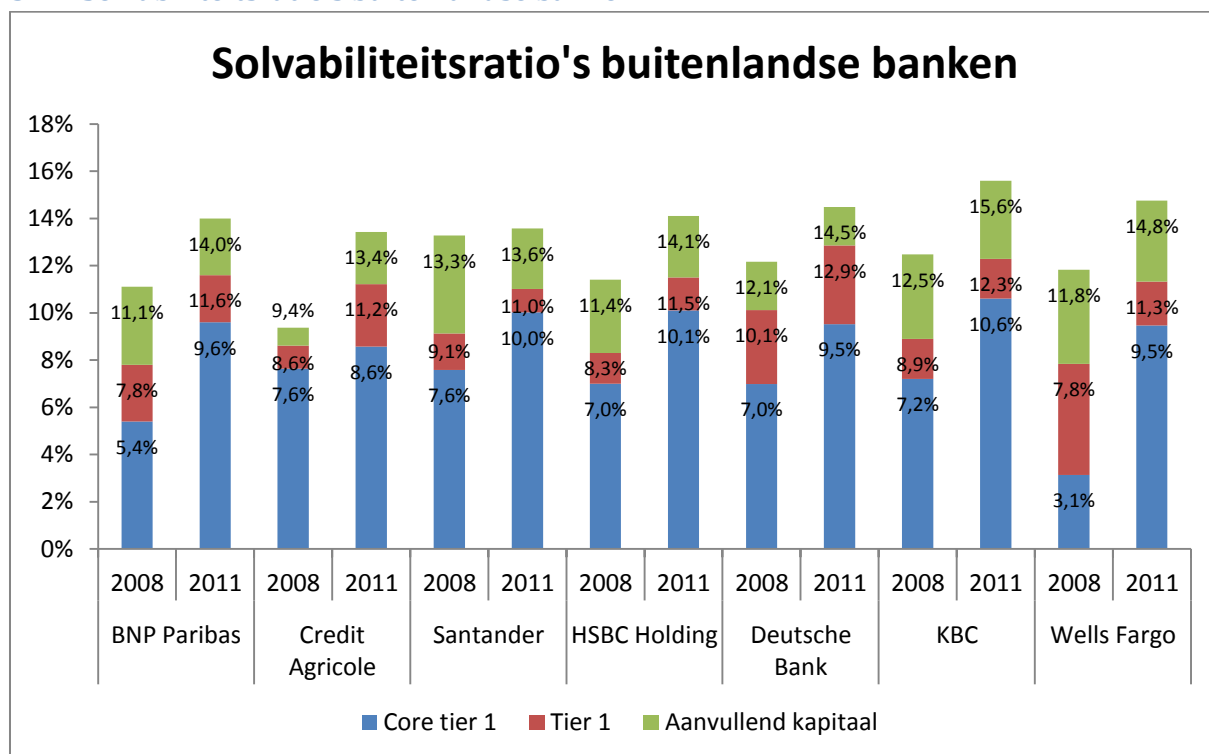
Van de vier Nederlandse banken voldoet de SNS als enige bank in september 2011 niet aan de verzwaarde kapitaaleisen van de EU. De EBA stelde in samenwerking met de Nederlandsche Bank dat de SNS met een core tier 1 ratio van 8,30% een kapitaaltekort van €159 had. Mede als gevolg hiervan is de core tier 1-ratio en tier 1-ratio in de loop van 2011 verbeterd. Eind 2011 is de core tier 1-ratio op 9,2% en de tier 1-ratio op 12,2 % uitgekomen. Deze verbetering is voornamelijk veroorzaakt door een daling in de risicogewogen activa, veroorzaakt door de afname van kredietlimieten bij Property Finance en SNS Zakelijk. Eind 2011 bedroegen de risicogewogen activa €20,5 miljard, vergeleken met €22,1 miljard het verslagjaar ervoor. Tegenover een stijging van de core tier 1-ratio en tier 1-ratio is de BIS-ratio van 16,7% eind 2010 gedaald tot 14,4% eind 2011. Dit als gevolg van de aflossingen van tier 2- kapitaal en door de lower tier 2-omruiltransacties, waarbij lower tier 2-schuld is omgeruild voor niet achtergestelde schulden. Daarnaast heeft de SNS een kapitaalstorting van €50 miljoen van SNS REAAL ontvangen. Het EBA kapitaaltekort van €159 miljoen is per 31 december 2011 gedaald tot €32 miljoen. SNS Bank verwacht het tekort eind juni 2012 volledig te hebben weggewerkt.

Op 13 mei 2011 heeft ING €2 miljard van de Nederlandse staatssteun terugbetaald. Inclusief een terugkoopvergoeding van 50% bedroeg de totale betaling €3 miljard. Dit bedrag is gefinancierd ten laste van de reserve ingehouden winsten. Samen met een daling van de achtergestelde leningen aangemerkt als tier 1-kapitaal heeft dit ervoor gezorgd dat het BIS kapitaal van de ING met 4% in omvang is gedaald. In combinatie met een groei van de risicogewogen activa heeft dit in een daling van de BIS-ratio geresulteerd. In 2008 heeft de SNS ook kapitaalsteun van de Nederlands staat en de Stichting SNS Reaal in de vorm van core tier 1-capital securities ontvangen. Gekeken naar de

kapitaalpositie en de onrustige financiële omstandigheden hebben zij in 2011 geen core tier 1-capital securities teruggekocht. Ze hebben de ambitie om de Nederlandse staat uiterlijk per eind 2013 terug te betalen. Dankzij de coöperatieve instelling van de stichting hoeft de SNS in beginsel de stichting niet op het zelfde tijdstip terug te kopen als de Nederlandse staat. De verwachting is dat deze terugbetaling later zal plaatsvinden.

De Rabobank en ABN Amro bevinden zich in een vrij solide positie en voldoen aan de eisen van Basel III. Winsttoevoeging en de uitgifte van hybride vermogen hebben voor beide banken in de afgelopen jaren bijgedragen aan een toename van het tier 1-vermogen en een verbetering van de solvabiliteitsratio's.

5.1.2 Solvabiliteitsratio's buitenlandse banken

Grafiek 9: Solvabiliteitsratio's buitenlandse banken

Santander heeft volgens de EBA kapitaaltest in september 2011 een core tier 1-ratio van 6,77% en een kapitaaltekort van € 15.302 miljoen. Om het kapitaaltekort weg te werken heeft de bank €6.829 miljoen middels Valores Santander en € 4.890 miljoen middels het afstoten van bepaalde markten in Brazilië en Chili opgehaald. Verder heeft de bank € 1.943 miljoen door de wissel van preferente aandelen in nieuwe aandelen en € 1.660 miljoen door stock dividend opgehaald. Eind 2011 heeft de bank het kapitaaltekort volledig weggewerkt en de core tier 1-ratio verhoogd naar 10,01% waarmee het aan de eisen van EBA voldoet. De bank heeft tot op heden een goede toegang tot de kapitaalmarkt waardoor liquiditeitsproblemen op de korte termijn opgelost worden. Echter is het lot van Santander gekoppeld aan de kredietwaardigheid van Spanje. Een afwaardering van Spanje kan grote gevolgen hebben voor Santander. Vergeleken met de concurrenten in Spanje profiteert Santander hierbij van gediversifieerde bronnen die zich uitstrekken over Noord-Amerika, Latijns-Amerika en verschillende landen in Europa. Santander heeft een betere toegang tot de kapitaalmarkt waardoor ze beter in staat is om kapitaal te vergaren, als wel bepaalde activa te verkopen om de omvang te verkleinen.

Deutsche Bank is een andere bank met een core tier 1-ratio dat niet voldoet aan de eisen van EBA. Deutsche Bank heeft in september 2011 met een core tier 1-ratio van 8,32% een kapitaaltekort van €3.239 miljoen. Eind 2011 heeft de bank aangegeven een core tier 1-ratio van 9,5% te hebben en het kapitaaltekort volledig te hebben weggewerkt. De grootste zorg voor Duitse banken is de grote omvang van hybride kapitaal. Volgens de Basel III normen komt dit kapitaal niet in aanmerking voor het kernvermogen, maar wordt het aangemerkt als tier 1-vermogen, terwijl de aandacht bij Basel III met name is gevestigd op het versterken van het kernvermogen.

Van de buitenlandse banken heeft KBC de hoogste solvabiliteitsratio's en behoort tot één van de best gekapitaliseerde banken. Eind 2011 bedraagt het eigen vermogen van KBC € 16,8 miljard. Dit bestaat uit € 9,8 miljard uit het eigen vermogen van aandeelhouders en € 6,5 miljard uit kernkapitaaleffecten verkocht aan de Belgische en de Vlaamse overheid. De Belgische toezichthouder heeft bevestigd dat de kernkapitaaleffecten erkend worden als core tier 1-vermogen. Samen met een sterke daling van het risicogewogen activa in de afgelopen jaren en het afstoten van niet-kernactiviteiten en desinvesteringen, leidt dit tot hoge solvabiliteitsratio's.

Het doel van de voorgestelde eisen van Basel is om voor alle banken een gelijke basis in het leven te roepen. De solvabiliteitsratio's zijn echter sterk afhankelijk van de landen waarin de banken opereren. De eisen vanuit het Basel comité voor Bankentoezicht betreffen een minimum. Meerdere landen, zoals Nederland en het Verenigd Koninkrijk, hebben strengere normen vastgesteld. Andere landen, waaronder België, zijn van mening dat de normen te streng zijn en hebben aangegeven binnen de gestelde termijn niet aan de normen te kunnen voldoen. De Franse toezichthouder is verder gegaan en heeft aangegeven de Basel III normen niet te volgen, tenzij de Verenigde Staten dat ook doen. Bovendien zijn de eisen van Basel III niet definitief. In eerste instantie dreigden de minderheidsbelangen in dochterondernemingen niet erkend te worden bij het berekenen van het kapitaal. Dit zou voor onder andere Crédit Agricole grote gevolgen hebben. Er hebben herzieningen plaatsgevonden en er is op gewezen dat er in dergelijke situaties uitzonderingen gemaakt zullen worden. Het lijkt er op dat er wijzigingen aangebracht kunnen worden in de berekeningen van de ratio's alvorens ze worden geïmplementeerd.

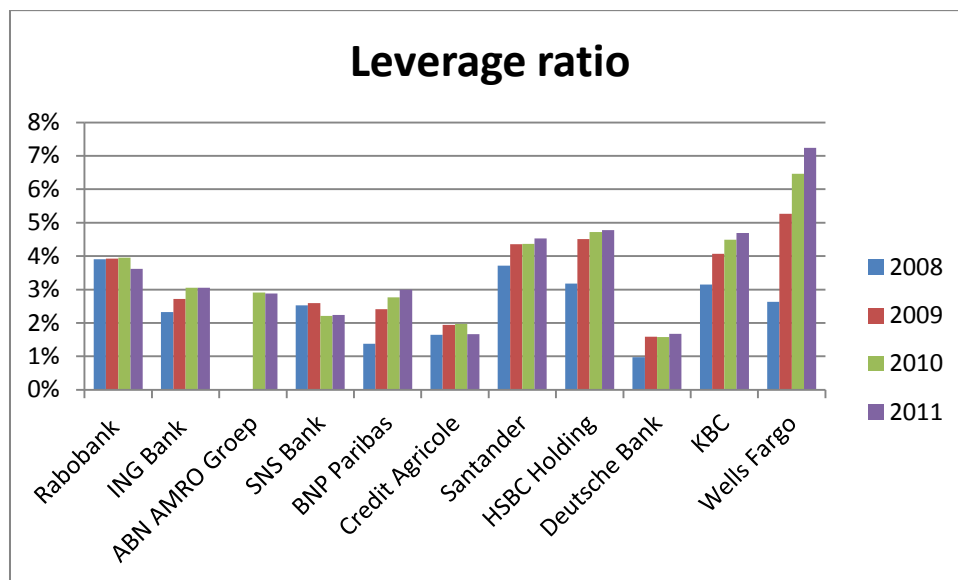
5.2 Leverage ratio

Een andere oorzaak van de grote verliezen is de werking van de 'leverage'. Tijdens de crisis is om extra winsten te genereren door veel banken belegd met geleend geld. De leverage vergroot het rendement als het goed gaat, maar leidt tevens tot grote verliezen wanneer het verkeerd gaat. De banken moeten nieuw kapitaal aantrekken en schuldverhoudingen verlagen, of terwijl deleveraging, om aan de nieuwe eisen te voldoen.

Met de eisen van Basel III heeft de leverage ratio een nieuwe definitie gekregen. Het geeft de verhouding tussen het tier 1-vermogen en het balanstotaal samen met de off-balance sheet items weer. Het Basel Comité heeft een minimum van 3% gesteld aan deze ratio. In de definitie van Basel worden uitzonderingen gemaakt op de repurchase agreements en derivaten, tevens worden aan bepaalde posten wegingen toegekend. Hierbij moet benadrukt worden dat de ratio ongecorrigeerd is voor risico's. In dit onderzoek is het niet mogelijk om voor de banken in de peer group deze uitzonderingen toe te passen. Het betreffen diepgaande berekeningen die interne informatie vereisen. Uit verschillende rapportages met berekeningen uitgevoerd door professionals blijkt dat het core tier 1-vermogen een geschikte benadering vormt. In dit onderzoek wordt dan ook het core

tier 1-vermogen (en dus niet het tier 1-vermogen) en de hoofdsommen uit de balans zonder weging meegenomen in de berekening.

De mutaties in het eigen vermogen zijn in de voorgaande paragrafen uitvoerig besproken. Grafiek 9 geeft een overzicht van de leverage ratio.

Grafiek 10: Leverage ratio

5.3 Conclusie

Aan de core tier -1 norm van minstens 4,5%, tier 1-norm van 6,0% en de BIS-norm van 8% voldoen alle banken in de peer group. De verwachting is dat het Basel comité voor bankentoezicht de richtlijnen verder zal aanscherpen en voor 2019 de volledige invoering met hogere normen zal hanteren.

Voor de EBA kapitaaltest dat in september 2011 is uitgevoerd zijn SNS Bank, Santander en Deutsche Bank gezakt. Alle drie banken hebben op de zeer korte termijn het kapitaaltekort (deels) weggewerkt en eind 2011 een core tier 1-ratio van minstens 9% bereikt. In tijden dat het moeilijk is om extra kapitaal op te halen kiezen banken in eerste instantie voor desinvesteringen en het afstoten van bepaalde activiteiten. In combinatie met een beperkte opbrengst van core tier 1-kapitaal heeft dit voor een verbetering van de solvabiliteitsratio's gezorgd.

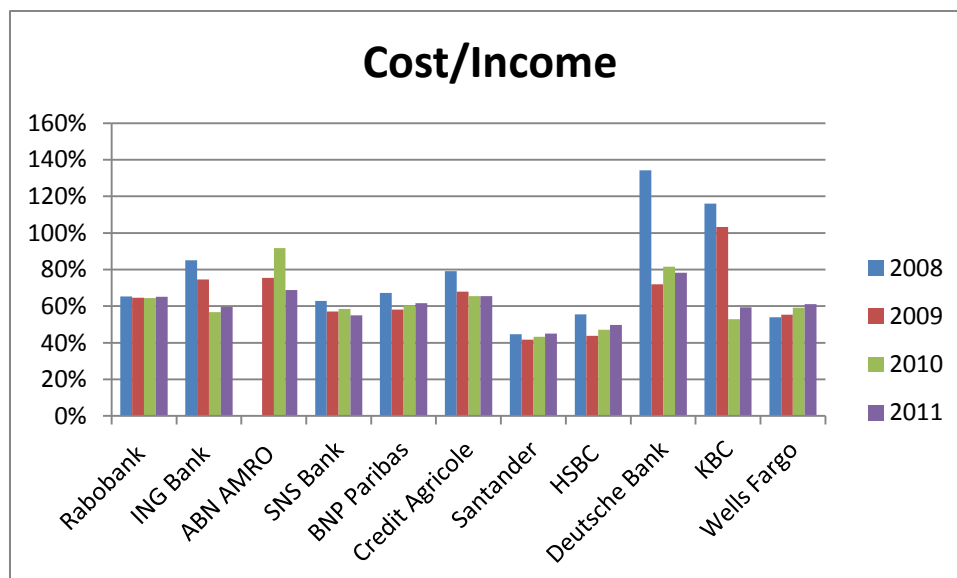
Vergeleken met de Nederlandse maar ook de buitenlandse banken heeft de Rabobank een uitstekende kapitaalpositie. Gekeken naar de ratio's wordt Rabobank gevolgd door KBC. KBC heeft echter kernkapitaaleffecten erkend als core tier 1-vermogen van de Belgische en Vlaamse overheid die op de korte termijn terugbetaald moeten worden en zullen leiden tot een daling van de solvabiliteitsratio's.

6. Efficiëntie Ratio's

De afgelopen jaren waren voor vele financiële instellingen als erg bijzonder te kenschetsen. De kredietcrisis die zich verder heeft ontwikkeld tot de overheidsschuldencrisis in het eurogebied, de onzekerheid over de euro en de verslechterde economische toestanden hebben grote consequenties gehad voor het bankwezen en met name op het nettoresultaat. Om in onzekere tijden winsten te kunnen boeken is tijdig beslissingen nemen en efficiënt handelen van groot belang. In dit hoofdstuk worden in eerste instantie een aantal efficiëntie ratio's behandeld, waarna tot slot het nettoresultaat in kaart wordt gebracht.

6.1 Cost / Income ratio

Efficiënt opereren is zoals het voor alle bedrijven geldt ook een essentieel punt voor banken. Om meer inzicht te krijgen in de efficiëntie van een bedrijf wordt de cost/income ratio gehanteerd. Het laat de verhouding tussen de totale bedrijfslasten en bedrijfsbaten zien. Aangezien waardeverminderingen op leningen aan particulieren en bedrijven geen inzicht bieden in de efficiëntie van een financiële instelling, worden deze niet meegenomen in de berekening. Hoe lager de cost/income ratio, hoe productiever de bank opereert.

Grafiek 11: Cost/Income ratio

Het eerste dat aan deze grafiek opvalt, is dat in 2008 voor bijna alle banken een piek in de cost/income ratio te herkennen is. 2008 was voor de wereldeconomie een bijzonder jaar. Diverse schokken moesten opgevangen worden, waaronder prijsfluctuaties van diverse grondstoffen, wisselkoersschommelingen en tot slot de grootste financiële crisis sinds decennia. Deze crisis heeft een verandering in het beleggedrag tot gevolg gehad, dit resulteerde in gedaalde verkopen van bepaalde beleggingsfondsen en beleggingsverzekeringen. Het gewijzigde beleggedrag heeft gezorgd voor meer druk op de provisie-inkomsten. Ook is er een druk ontstaan op de rente-inkomsten. De hoge cost/income ratio wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling van de inkomsten. Kosten snijden is in zo'n situatie erg belangrijk. Kosten zijn goed te voorspellen, de inkomsten echter niet.

De grootste mutatie in de inkomsten is terug te zien bij het resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst- en

verliesrekening. Zoals vermeld is de onrust op de financiële markten in de tweede helft van 2008 wereldwijd sterk toegenomen. De aandelen markten zijn verder gedaald, de rente is gedaald en de toegang tot liquiditeit is verslechterd. Regels voor verslaggeving hebben geleid tot het erkennen van dit verlies, aangezien de ongerealiseerde verliezen op de aandelen- en obligatie portefeuille voor eigen rekening en risico, welke al ten laste van het eigen vermogen zijn gebracht en welke aanzienlijk of langdurig zijn, uiteindelijk via de winst- en verliesrekening moeten worden afgewaardeerd (SNS Bank jaarverslag 2008). Dit heeft ertoe geleid dat in 2008 onder andere de Deutsche Bank € 10,0 miljard (tegenover een bedrag van € 7,2 miljard in 2007 en € 7,1 miljard in 2009 dat is bijgeschreven), en in 2008 en 2009 KBC € 3,5 miljard (tegenover een bedrag van +€ 1,6 miljard in 2007 dat is bijgeschreven) heeft moeten afschrijven.

In 2008 en 2009 waren de kosten van KBC erg hoog. Dit heeft onder andere te maken met de hogere bijdrage aan het depositogarantiestelsel in België en de hoge personeelskosten. In België is wettelijk vastgesteld dat de salarissen omhoog gaan wanneer er sprake is van inflatie. De kosten werden zodanig hoog dat de KBC in oktober 2008 en januari 2009 kapitaalinstrumenten van in totaal € 7 miljard heeft uitgegeven waarop de Belgische overheid heeft ingetekend. Door verder te werken aan een combinatie van desinvesteringen en de afbouw van de risicoportefeuille is de cost/income ratio in de loop van de jaren afgenomen.

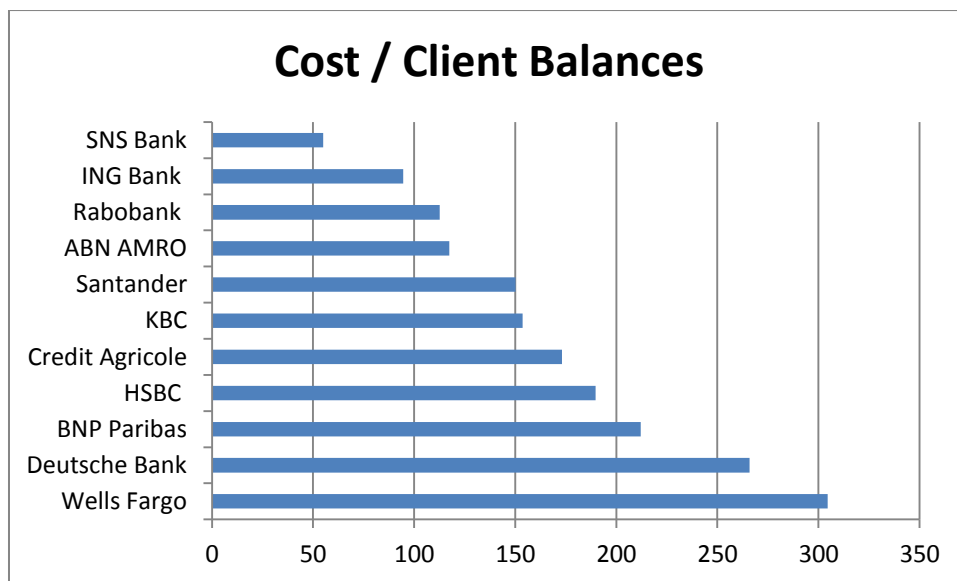
De SNS Bank heeft tussen de Nederlandse banken de laagste cost/income ratio. Dit laat zien dat de bank kostefficiënt is. Echter, een lage cost/income ratio laat niet zien dat de bank ook winstgevend is. De SNS Bank heeft, voornamelijk in de Property Finance tak, hoge kosten door de waardeverminderingen op leningen. Deze bedragen worden voor alle banken noch in de winst- en verliesrekening, noch in de berekening van deze ratio meegenomen. De kredietrisico's vormen dus geen onderdeel van de berekening van deze ratio. Meer dan de helft van de totale kosten bestaat bij de SNS Bank uit afschrijvingen, waardoor de bank geen hoge winstmarges kan genereren. Eind 2010 rapporteerde SNS Bank een cost/income ratio van 57%, dit komt min of meer overeen met 2009. In 2011 is de ratio verder gedaald. Hierbij is het waard om op te merken dat, uiteraard weer uitgezonderd de voorzieningen die zijn getroffen, de Property Finance tak een cost/income ratio heeft van rond de 25%, en SNS Retail bank een cost/income ratio heeft van rond de 62%.

De oorzaak van de hoge cost/income ratio heeft ook te maken met het business model van de bank. De Deutsche Bank richt zich sterk op de kapitaalmarkt. Hierdoor heeft het hoge provisie-inkomsten. Het nadeel hiervan is echter dat tijdens de crisis deze inkomsten als eerste terug gaan, terwijl de dure adviseurs behouden blijven. De opbrengsten gaan dus omlaag, terwijl de hoge kosten onveranderd blijven en dit uiteindelijk leidt tot een hoge cost/income ratio. Hiernaast hebben banken met veel internet direct banking activiteiten, zoals de ING, juist weer lage personeelskosten die tot een lage cost/income ratio kunnen leiden. Ook moet niet vergeten worden dat bij de meeste banken de inkomsten voor het grootste deel uit rente-inkomsten bestaat en er dus rekening gehouden moet worden met de rentemarges. Het is te verwachten dat in landen met hoge renteresultaten, de banken volgens deze ratio productiever opereren.

6.2 Cost / Client balances

De cost/income ratio is een veel gebruikte methode om de efficiëntie van een bank weer te geven. De cost/client balances is hiertegenover geen bekende ratio en wordt niet vaak gehanteerd. Dit betekent niet dat het een interessante ratio is om nader te bestuderen. Deze ratio geeft de

bedrijfslasten tegenover de som van de gemiddelde klantendeposito's en toevertrouwde middelen weer.

Grafiek 12: Cost/Client Balances

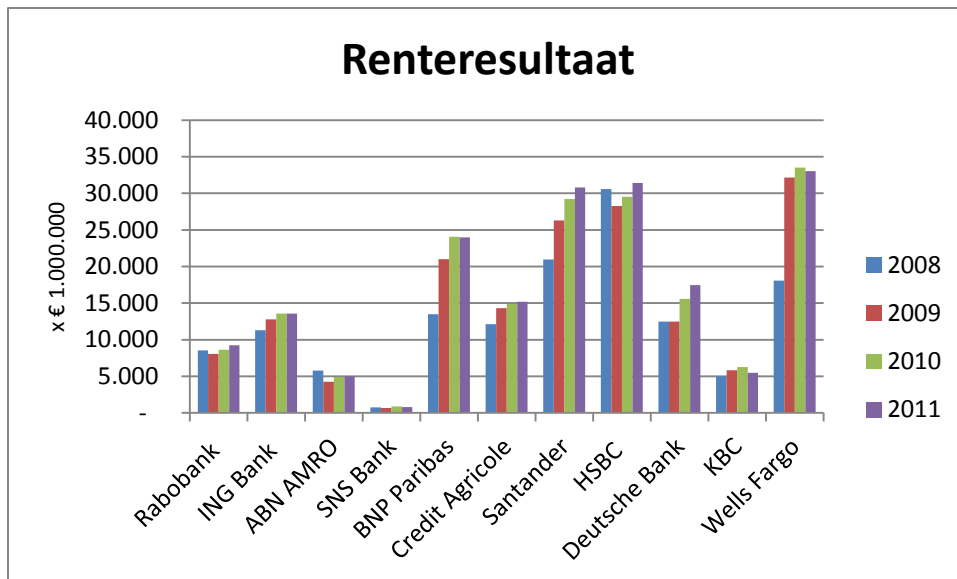
Een lage score is in dit geval positief en wijst er op dat de bedrijfslasten grotendeels door klanten wordt bekostigd, zonder dat er gebruik gemaakt hoeft te worden van andere bronnen. Het resultaat is dan ook afhankelijk van enerzijds de kosten en anderzijds de grootte van de kredietverlening en de toevertrouwde middelen.

Het valt op dat de vier Nederlandse banken vergeleken met de buitenlandse banken een lage score hebben. Gekeken naar de ratio betekent dit dus dat de Nederlandse banken minder kosten maken om de klant te bedienen. Van invloed hierbij is de omvangrijke hypothecaire kredietportefeuilles, de grote omvang hiervan resulteert in een positief resultaat van deze ratio.

Wat bij deze ratio een belangrijke rol speelt is het business model. Deutsche Bank en Wells Fargo zijn banken die sterk gericht zijn op de kapitaalmarkt. De kosten voor het opzetten van deze activiteiten en de dure adviseurs worden bij deze ratio meegerekend, terwijl de opbrengsten uit deze activiteiten niet worden meegenomen in de berekening. De kosten in deze ratio worden dus gerelateerd aan het traditioneel bankbedrijf. Op deze ratio, waarbij de bedrijfslasten in feite gedeeld worden door het renteresultaat, scoren deze banken dus relatief slecht.

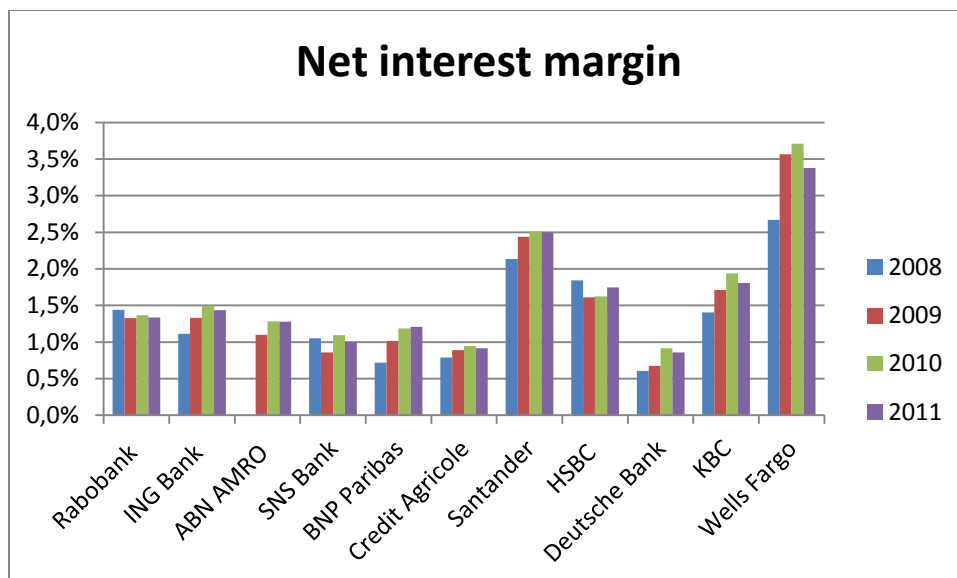
6.3 Net interest margin

De net interest margin is een kengetal dat het renteresultaat in verhouding met de gemiddelde totale assets weergeeft. Het geeft de winstgevendheid van uitzettingen weer. Hoe hoger dit kengetal, hoe winstgevender maar ook hoe riskanter dit is voor de bank. De net interest margin geeft niet de totale winstgevendheid van banken weer. De niet-rente inkomsten zoals provisies voor rekeninghouders en hier tegenover de kosten van de bank, worden niet meegenomen. Hierover volgt in de volgende paragrafen meer.

Grafiek 13: Het renteresultaat in miljoenen euro's

Veranderingen in het renteresultaat zijn afhankelijk van rentetarieven, wisselkoersen en de totale activa. Rentetarieven zijn op hun beurt afhankelijk van inflatieverwachtingen, de rentestanden vanuit de centrale bank, de vraag naar leningen en het vraag en aanbod van de kapitaalmarkt. Over het algemeen is in de afgelopen jaren het renteresultaat toegenomen. Dit houdt dus in dat de financiering van deposito's en kapitaalmarktfinanciering, vergeleken met de vergoeding die banken vragen voor kredietuitzetten, relatief meer opbrengt. Banken zijn tevens in staat geweest de hogere kostprijs van funding door te berekenen in de prijs van de uitzettingen. Sinds er sprake is van concurrentie op de spaarmarkt en transformatie van de middelen is een druk te verwachten op het renteresultaat.

Grafiek 14: Net interest margin

Uitgezonderd voor BNP Paribas en HSBC Holding valt het op dat in 2011 de net interest margin voor alle banken is gedaald. In verband met de Europese schulden crisis is de concurrentiestrijd tussen banken weer opgelopen. Er wordt veel geïnvesteerd in het aantrekken en behoud van spaargeld en er zijn minder leningen verstrekt waardoor de druk op rentemarges toeneemt. In combinatie met

een minder sterke groei of zelfs daling van de totale activa, zorgt dit voor een lagere net interest margin.

Met een stabiele groei sinds 2009 lijkt het erop dat HSBC niet is beïnvloed door de schulden crisis. Ook in het thuisland heeft HSBC een net interest margin dat ruim boven het gemiddelde van alle banken in het Verenigd Koninkrijk zit (Business Insights, z.d). HSBC genereert een groot deel van de inkomsten uit Azië, het profiteert dan ook van een geografische diversificatie waardoor de invloed van de Europese schulden crisis wordt geminimaliseerd.

De situatie rondom HSBC geeft weer dat er ook rekening gehouden moet worden met de landen waarin de banken opereren. In Amerika zijn de rentemarges erg hoog, het resultaat hiervan is terug te zien bij Wells Fargo. Santander heeft de grootste dochter in Brazilië, daar zijn de rentemarges ook erg hoog. KBC heeft een groot aandeel van het spaargeld in België, maar is hiernaast ook actief in Oost-Europa. Verder moet niet vergeten worden dat niet alleen de rentepercentages invloed hebben op het renteresultaat, maar ook de wisselkoersen (die onder meer in Europa door de schulden crisis negatief beïnvloed zijn), hebben een grote invloed.

Tot slot is het waard om te vermelden dat een vergelijking tussen de net interest margins van verschillende banken niet altijd tot een eenduidige conclusie hoeft te leiden. De landen waarin de banken opereren spelen een grote rol, maar ook heeft het profiel van de banken hier een grote invloed op. De activiteiten van banken, de opbouw van het klantenbestand en de funding strategieën zijn dus van belang. Het is te verwachten dat bij een traditionele bank met spaargelden en kredietuitzetten aan klanten een hoge net interest margin te herkennen is. Daar staat echter tegenover dat de kostenbelasting bij een traditionele retailbank, niet zijnde een internetbank, hoger zal zijn.

6.4 Personeel

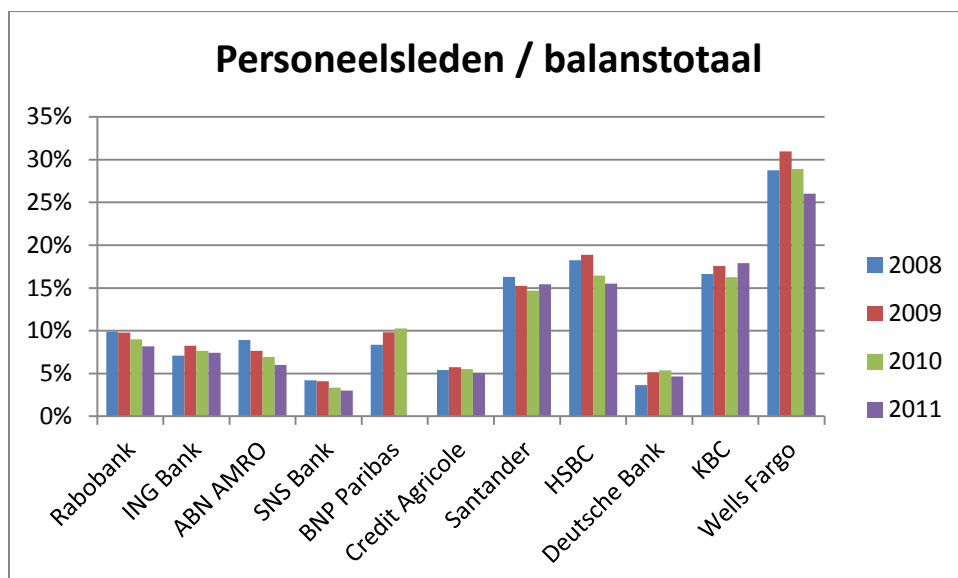
Voor bedrijven is het van groot belang om goed en gemotiveerd personeel aan te nemen. Het personeel wordt gezien als een investering, hier zit dan ook een kostenplaatje aan verbonden. In veel bedrijven vertegenwoordigen de personeelskosten het grootste deel van de totale bedrijfslasten, zorgvuldige afwegingen zijn daarom van groot belang. In deze paragraaf wordt een analyse gegeven van de personele capaciteit van banken vanuit een bedrijfseconomisch perspectief. De vraag is hoe het personeelsbestand ten opzichte van de kosten en opbrengsten zich heeft ontwikkeld.

	2008	2011	mutatie	% afwijking
SNS	3.212	2.426	-786	-24,5%
ABN AMRO	29.551	24.225	-5.326	-18,0%
KBC	59.150	51.127	-8.023	-13,6%
HSBC	331.458	305.984	-25.474	-7,7%
ING	73.417	71.175	-2.242	-3,1%
WELLS FARGO	270.800	264.200	-6.600	-2,4%
CRÉDIT AGRICOLE	88.933	87.451	-1.482	-1,7%
RABOBANK	60.568	59.670	-898	-1,5%
SANTANDER	170.961	193.349	22.388	13,1%
DEUTSCHE BANK	80.456	100.996	20.540	25,5%
BNP Paribas	173.188			

Tabel 3: Mutatie van personeelsleden in aantal fte's

Het valt op dat in het algemeen er minder personeel in dienst is bij de banken. Wanneer de kosten gereduceerd moeten worden kiezen banken er al snel voor om te snijden in het personeelsbestand. Er zijn echter ook banken die na 2008 zijn gegroeid in het personeelsbestand. Uit de jaarcijfers wordt bevestigd dat de SNS Bank, ABN AMRO en KBC het hardst hebben gesneden in het personeelsbestand. Daartegenover heeft vanaf 2008 de Deutsche Bank en Santander haar personeelsbestand juist uitgebreid.

Bij de SNS Bank was de uitstroom van de medewerkers in 2011 lager dan in 2010. Het personeelsbestand is toch gekrompen, omdat de uitstroom van medewerkers groter was dan de instroom van nieuwe medewerkers. Vrijwel de helft van de uitstroom had te maken met reorganisaties die in de gehele organisatie heeft plaatsgevonden (SNS Bank, jaarverslag 2011). In verband met de verslechterde financiële situatie heeft ook de KBC acties ondernomen om de kostenbasis te reduceren. Eind 2008 is een vacaturestop voor de hele KBC groep ingezet. Samen met een vermindering van het personeelsbestand in de zakenbank- en privatebankingafdelingen heeft dit geleid tot een krimp van het personeelsbestand.

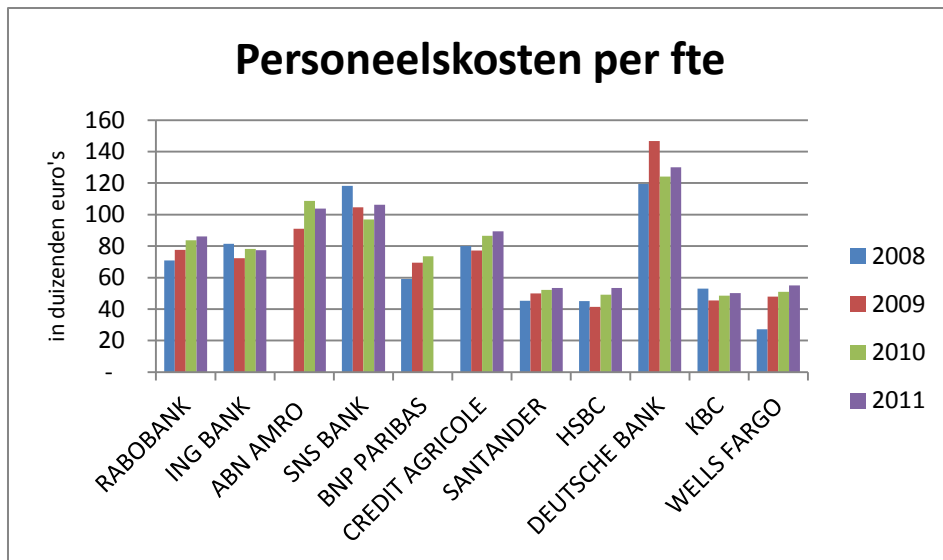

Grafiek 15: Het percentage personeelsleden t.o.v. het balanstotaal

Wanneer het aantal personeelsleden in verhouding wordt gebracht met het balanstotaal valt het op dat de SNS Bank, zonder te kijken naar de afschrijvingen, efficiënt werkt. Ten opzichte van het balanstotaal hebben ze weinig personeel in dienst. De SNS Bank werkt veel met derde partijen en heeft vrij weinig kantoren met eigen personeel. De Deutsche Bank werkt gekeken naar het aantal personeelsleden ook efficiënt. De Deutsche Bank heeft tussen alle banken het grootste balanstotaal, voor het belangrijkste deel bestaande uit derivaten en andere schuldpapieren. De bank werkt dan ook met vrij weinig adviseurs die hoge inkomsten kunnen genereren.

6.4.1 Personeelskosten

Op basis van de dalende cijfers van het aantal fte's kan worden verwacht dat de personeelskosten bij banken die hebben gesneden in haar personeelsbestand ook zouden moeten dalen. Dit wordt echter niet altijd bevestigd uit de jaarcijfers. De personeelskosten per werknemer zijn substantieel veranderd. Vergelijken met 2008 zijn de gemiddelde personeelskosten gestegen. In 2011 was het gemiddelde van alle banken € 83.909 per medewerker, terwijl in 2008 het gemiddelde € 71.623 per medewerker bedroeg.

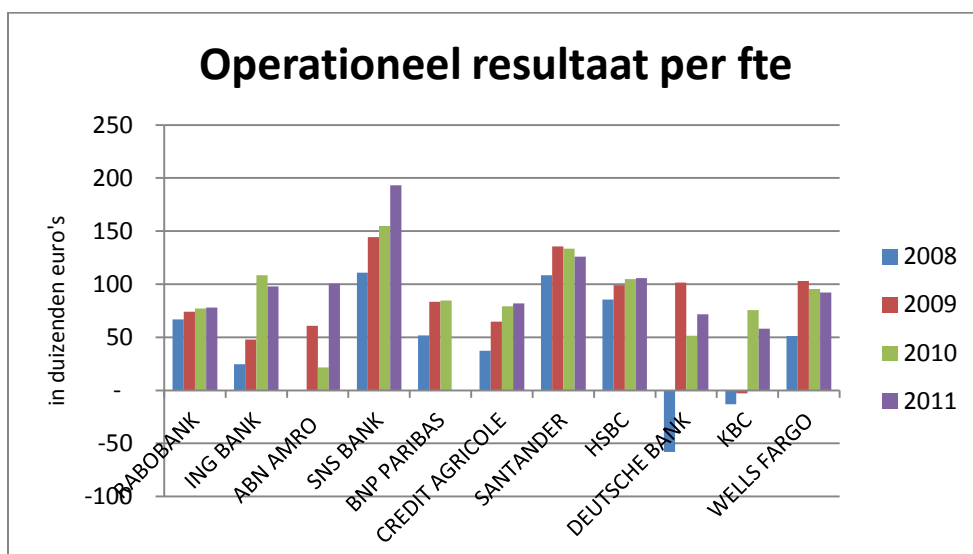

Grafiek 16: Personeelskosten per fte in duizenden euro's

Onder andere de Rabobank heeft in 2011 ten opzichte van 2008 circa 1,5% minder personeelsleden, terwijl de personeelskosten over verslagjaar 2011 circa 20% hoger noteert dan in 2008. Dit geldt voor meerdere banken. Het aantal personeelsleden daalt, maar de personeelskosten gaan ten gevolge van de reguliere loonsverhogingen en hogere pensioenlasten toch verder omhoog. Een andere oorzaak kan het aanvragen van extern advies en het inhuren van specialisten zijn, hierdoor veranderen de personeelsaantallen niet, maar de kosten uiteraard wel.

6.4.2 Operationeel resultaat per fte

Het kengetal operationele bedrijfslasten per werknemer geeft enige indicatie over bedrijfsefficiëntie. Het getal zegt echter alleen iets als het in verhouding wordt gebracht met de operationele baten per werknemer. De optelsom van beiden is het operationele resultaat per werknemer. Dit zou gezien kunnen worden als de geldwaarde dat een werknemer gemiddeld genomen bijdraagt aan het bedrijfsresultaat.

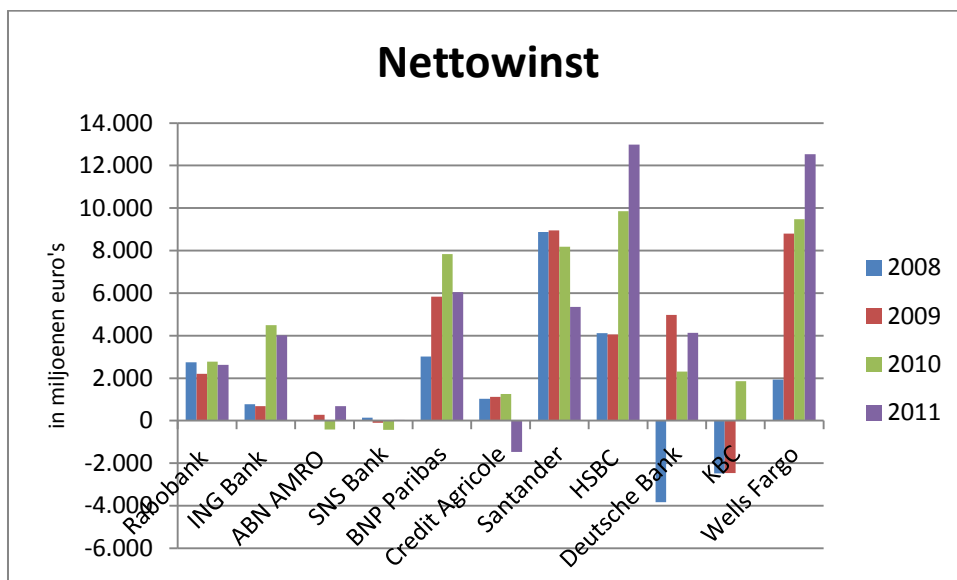

Grafiek 17: Operationeel resultaat per fte in duizenden euro's

De operationele bedrijfslasten hebben in de afgelopen jaren een stijgende trend laten zien. Dit geldt echter ook voor de bedrijfsbaten, deze zijn ook voldoende gestegen. Zoals eerder vermeld was 2008 voor Deutsche Bank en KBC een moeilijk jaar, dit is ook terug te zien in de grafiek. Per saldo laat het operationeel resultaat per fte een stijgende tendens zien, dit kan gezien worden als een verbetering.

6.5 Nettowinst

De invloeden uit de omgeving en hiermee de economische toestanden komen het meest duidelijke naar voren in de nettowinst. Aangezien de nettowinst op zichzelf weinig zegt over het functioneren van de bank, wordt in de paragraaf de nettowinst in verhouding gebracht met het balanstotaal, return on assets.

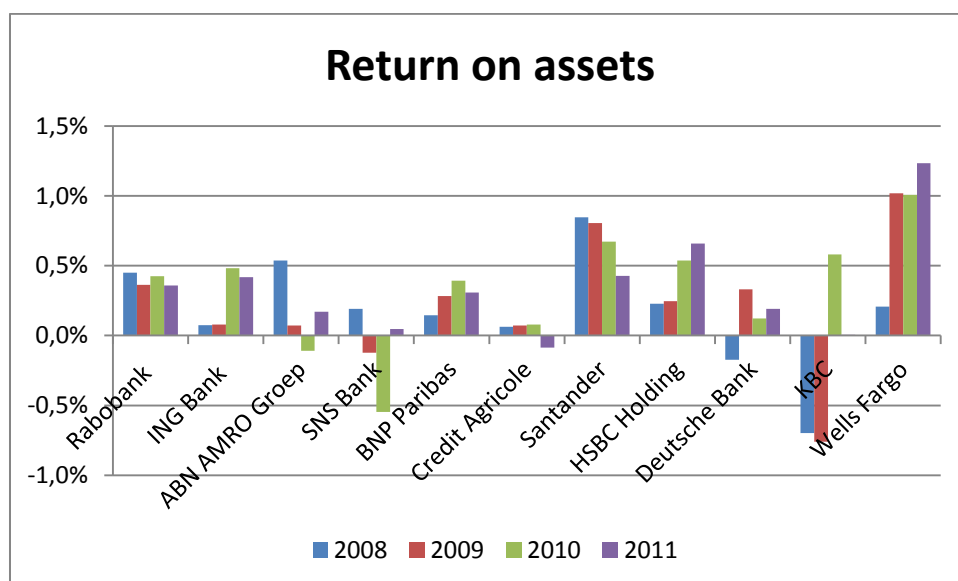

Grafiek 18: Nettowinst in miljoenen euro's

Vanaf 2008 is de nettowinst bij de meeste banken sterk toegenomen. Hierbij moet niet vergeten worden dat 2008 een bijzonder jaar is, en dat de resultaten van dit jaar vergeleken met andere jaren lager zijn uitgekomen. Verder is over de nettowinst op te merken dat er geen consistentie in de afgelopen jaren in terug te herkennen is. De nettowinst is dan ook sterk afhankelijk van de wisselende economische toestanden. Het valt wel op dat in 2011 de meeste banken vergeleken met het verslagjaar ervoor minder winst hebben geboekt. Als grootste oorzaak hiervan zouden de afschrijvingen op Grieks schuldpapier, de onzekerheid over de economische situatie en hiermee het verlies van het vertrouwen van klanten gezien kunnen worden.

6.5.1 Return on assets

Om een beter beeld te krijgen van de winstgevendheid van een bank wordt de nettowinst in verhouding gebracht met de totale activa. Dit kengetal laat zien in welke mate de bank in staat is winst te genereren uit de geïnvesteerde activa.

Grafiek 19: Return on assets

Tussen de verschillende banken is Wells Fargo het beste in staat om winst te behalen uit de activa. Gekeken naar de geografische ligging is te verwachten dat tussen de andere banken Wells Fargo het minst is beïnvloedt door de Europese schulden crisis. De kredietcrisis in 2008 heeft wel invloed gehad, de nettowinst in 2008 is 67% minder ten opzichte van 2007 en ook vele malen kleiner dan in 2009. Vanaf 2008 is de nettowinst en de totale activa wel verder in omvang toegenomen.

Bij BNP Paribas is tot 2011 ook een stijgende trend te herkennen. BNP Paribas heeft in 2011 een nettowinst van 6 miljard. Dit is € 1,8 miljard minder dan voorgaand boekjaar. De grootste oorzaak hiervan is een waardevermindering van 75% op Grieks staatspapier met een verlies van € 872 miljoen tot gevolg. Dezelfde situatie is ook het geval bij Crédit Agricole. Crédit Agricole heeft in verband met de Griekse dochter Emporiki het nog zwaarder te verduren gekregen en heeft in 2011 een nettoverlies van bijna € 1,5 miljard geboekt.

De nettowinst van de Rabobank is in 2011 uitgekomen op € 2,6 miljard. De Rabobank heeft voor de lange termijn een financiële doelstelling van een jaarlijkse nettowinstgroei van 10%. De Europese schulden crisis met onrust op de financiële markten tot gevolg heeft het vertrouwen van de consumenten, bedrijven en banken in de loop van 2011 verdere schade toegebracht en hebben de marktomstandigheden voor onder andere de Rabobank bemoeilijkt. Mede hierdoor is de financiële doelstelling niet behaald, vergeleken met 2010 is sprake van een daling van de nettowinst van 5,2%.

De nettowinst van de SNS Bank is ondanks een netto bijzondere waardevermindering van 20 miljoen op Griekse staatsobligaties, die tevens komt te vervallen in maart 2012, en hogere bijzondere waardeverminderingen op kredieten in 2011 gestegen. Dit is mede te danken aan hogere rentemarges. In 2010 boekte SNS Bank een verlies. SNS Retail Bank, onderdeel van SNS Bank, heeft de nettowinst opgevoerd tot € 224 miljoen. Zwitserleven heeft het jaar afgesloten met een verlies van € 91 miljoen. De belangrijkste oorzaak van het negatieve resultaat is een goodwill afschrijving

van € 107 miljoen. De lage rentestanden, de hogere levensverwachting en de verwachte hogere toekomstige kapitaaleisen hebben de omstandigheden voor de pensioenmarkt bemoeilijkt (SNS Reaal 2011). Tevens heeft het lagere risicoprofiel van de beleggingsportefeuille geleid tot lagere beleggingsresultaten. Ook het vastgoedbedrijf Property Finance heeft 2011 in het rood afgesloten. SNS Bank zonder Property Finance rapporteert een nettowinst van 286 miljoen, in tegenstelling tot 38 miljoen met Property Finance.

6.6 Conclusie

Het jaar 2008 was voor de wereldeconomie een bijzonder jaar. De kredietcrisis is uitgebroken met een daling van de inkomsten voor vele financiële instellingen tot gevolg. Voor een groot deel van de banken is in 2008 een piek te herkennen in de cost/income ratio. Door te werken aan een combinatie van desinvesteringen en afbouw van de risicoportefeuille is de cost/income ratio in de loop van de jaren afgenomen.

Wanneer de kosten in verband worden gebracht met de cliënt balances, valt het op dat volgens deze ratio een aantal banken, onder andere HSBC, niet kostefficiënt opereren. Dit heeft te maken met het business model. Banken die zijn gericht op de kapitaalmarkt hebben gekeken naar de kosten een relatief klein aantal klanten waardoor het resultaat van deze ratio hoog is en duidt op een slechte score.

De net interest margin is afhankelijk van rentetarieven, wisselkoersen en totale activa. Ook spelen hierbij de activiteiten van de banken, de opbouw van het klantenbestand en de funding strategieën een belangrijke rol, die het maken van een vergelijking verder bemoeilijkt. Wel valt het op in dit onderzoek dat in 2011 de net interest margin voor bijna alle banken is gedaald. De Europese schuldencrisis en hiermee een verdere daling van het vertrouwen en minder kredietverstrekking zijn hierbij van grootste invloed geweest. De net interest margin is voor Wells Fargo, gevolgd door Santander, het hoogst.

Sinds 2008 is het personeelsbestand bij de meeste banken gekrompen. Om kosten te reduceren kiezen banken tijdens economisch moeilijke tijden er snel voor om te snijden in het personeelsbestand. De personeelskosten blijven echter wegens de reguliere loonsverhogingen en hogere pensioenslasten stijgen. Gekeken naar het aantal personeelsleden en het balanstotaal werkt SNS het efficiëntst. De SNS heeft vrij weinig kantoren en werkt veel met derde partijen.

In 2011 is de nettowinst voor Wells Fargo en HSBC het hoogst. Gekeken naar de geografische ligging en diversificatie zijn zij ook het minst beïnvloedt van de Europese schuldencrisis. De nettowinst is sterk afhankelijk van de economische turbulentie. Het valt op dat in 2011 de meeste banken minder winst hebben geboekt dan het boekjaar ervoor, de grootste oorzaak hiervan is de afschrijvingen op Grieks schuld papier. Onder andere Crédit Agricole, Santander en BNP Paribas hebben mede hierdoor grote bedragen moeten afschrijven.

7. Overzicht kerncijfers

	Funding			Kapitaal				Efficiëntie					
	Loan- to-Deposit	Toevertrouwde middelen als % van balanstotaal	Schuldpapier als % van balanstotaal	Core tier 1 ratio	Tier 1 ratio	BIS ratio	Leverage ratio	Cost / Income	Cost / Client balances	Net interest margin	Return on assets	Return on equity	Return on RWA
Rabobank	143,0%	45,09%	29,2%	12,7%	17,0%	17,5%	3,6%	65,2%	1,1%	1,33%	0,36%	5,8%	1,17%
ING	120,5%	49,87%	13,6%	9,6%	11,7%	14,3%	3,1%	59,5%	0,9%	1,43%	0,42%	11,7%	1,21%
ABN AMRO	143,1%	52,79%	23,8%	10,7%	13,0%	16,8%	2,9%	68,7%	1,2%	1,28%	0,17%	6,0%	0,58%
SNS	159,7%	49,90%	33,7%	9,2%	12,2%	14,4%	2,2%	55,0%	0,6%	1,00%	0,05%	2,2%	0,19%
BNP Paribas	132,4%	27,80%	8,0%	9,6%	11,6%	14%	3,0%	61,6%	2,1%	1,21%	0,31%	8,0%	0,99%
Crédit Agricole	75,7%	30,50%	8,6%	9,23	11,2%	13,4%	1,7%	65,5%	1,7%	0,91%	-0,09%	-3,4%	-0,44%
Santander	136,4%	50,54%	15,8%	10,0%	11,0%	13,6%	4,5%	44,9%	1,5%	2,50%	0,43%	6,6%	0,95%
HSBC	75,0%	49,07%	5,1%	10,1%	11,5%	14,1%	4,8%	49,8%	1,9%	1,75%	0,66%	10,6%	1,39%
Deutsche Bank	68,6%	27,81%	16,6%	9,5%	12,9%	14,5%	1,7%	78,2%	2,7%	0,86%	0,19%	7,7%	1,09%
KBC	101,8%	47,12%	10,8%	10,6%	12,3%	15,6%	4,7%	59,4%	1,5%	1,81%	0,00%	0,1%	0,01%
Wells Fargo	83,6%	70,03%	13,3%	9,5%	11,3%	14,8%	7,2%	61,0%	3,0%	3,38%	1,23%	11,6%	1,61%
Gemiddeld	112,7%	45,5%	16,2%	10,1%	12,4%	14,9%	3,7%	60,8%	1,7%	1,6%	0,3%	6,1%	0,7%

8. SWOT – Analyse

De SWOT-analyse (Strenghts, Weaknesses, Opportunities en Threats) is een instrument waarmee de positie van de organisatie in kaart wordt gebracht en de bedrijfsstrategie wordt bepaald (Johnson, Scholes & Whittington, 2008). Met deze analyse worden intern de sterke en zwakke punten van de organisatie, en extern de belangrijkste kansen en bedreigingen in beeld gebracht. Aangezien dit onderzoek is gericht op de analyse van de huidige situatie van de bank, gaat de SWOT-analyse in deze studie niet verder dan het in kaart brengen van de financiële posities, en worden er dus geen bedrijfsstrategieën bepaald. Aan de hand van de resultaten van voorgaande hoofdstukken wordt deze analyse gebruikt om een compleet beeld te verkrijgen van de kerngegevens van de verschillende banken. De gegevens zijn rechtstreeks bepaald uit voorgaande analyses. Verder is naast deze gegevens ook gebruik gemaakt van informatie uit rating reports van Standard & Poor's en Moody's, en publieke landenrapporten van de Rabobank (2012).

Rabobank

Sterke punten

- Hoogst gewaardeerde private bank ter wereld.
- Uitstekende liquiditeits- fundingratio's
- Goede toegang tot de kapitaalmarkten
- Coöperatieve structuur dat marktonderscheidend werkt
- Laag risicoprofiel
- Hoog klantvertrouwen
- Goede naam in de markt, sterke marktpositie

Zwakke punten

- Kostenbelading
- Afhankelijkheid kapitaalmarkten
- Beperkte mogelijkheden om het eigen vermogen te versterken

Kansen

- Stijgende vraag voor nieuwe producten die lenen, pensioen en zorg combineren
- Betere interactie met pensioenfondsen en verzekeraars i.v.m. complementaire posities
- Klanten kiezen tijdens economisch moeilijke tijden voor risicospreiding, met kleine veranderingen in de marges kan dit leiden tot groei van het klantenbestand

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis
- Bankenbelasting (weegt zwaarder voor de Rabobank dan de directe concurrenten)
- Situatie rondom hypotheekrenteaf trek, stagnatie in vastgoed- en woningmarkt
- Bijdrage depositogarantiestelsel

ING

Sterke punten

- In staat grote bedragen spaargeld uit het buitenland aan te trekken
- Funding structuur bestaat voor een groot deel uit toevertrouwde middelen
- Back-to-Basics programma ligt goed op schema
- Lage cost/client balances

Zwakke punten

- Maatregelen die opgelegd zijn door de EU en AFM zorgt voor een daling van het vertrouwen
- Zit in een reorganisatie (willen aantal deelnemingen afstoten en verzekeringstak wordt gescheiden van het bankbedrijf) verwachting is dat de kosten hierdoor omhoog gaan
- Belang in de GIIPS-landen

Kansen

- Een betere focus op toevertrouwde middelen in opkomende markten (o.a. Turkije)
- Stijgende vraag voor nieuwe producten die lenen, pensioen en zorg combineren
- Betere interactie met pensioenfondsen en verzekeraars i.v.m. complementaire posities
- Klanten kiezen tijdens economisch moeilijke tijden voor risicospreiding, met kleine veranderingen in de marges kan dit leiden tot groei van het klantenbestand

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis
- Bankenbelasting
- Situatie rondom hypotheekrenteaftrek, stagnatie in vastgoed- en woningmarkt
- Bijdrage depositogarantiestelsel

ABN AMRO

Sterke punten

- Sterke merknaam
- Overname van de staat, hierdoor heeft het hoge marktvertrouwen (wel voor de korte termijn)
- Groot aandeel in private banking
- Sterke disclosure: transparantie van de jaarcijfers in jaarverslagen

Zwakke punten

- Sterk op Nederland georiënteerd, internationaal gezien zwakke positie
- Politiek gevoelig i.v.m. bonussen en maatschappelijke verantwoordelijkheid
- Afhankelijkheid RMBS
- Belang in Griekenland

Kansen

- Stijgende vraag voor nieuwe producten die lenen, pensioen en zorg combineren
- Betere interactie met pensioenfondsen en verzekeraars i.v.m. complementaire posities
- Klanten kiezen tijdens economisch

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis

moeilijke tijden voor risicospreiding, met kleine veranderingen in de marges kan dit leiden tot groei van het klantenbestand

- Bankenbelasting
- Situatie rondom hypotheekrenteaftrek, stagnatie in vastgoed- en woningmarkt
- Bijdrage depositogarantiestelsel

SNS Bank

Sterke punten

- Werkt vrij efficiënt: lage cost/income ratio en weinig personeel in dienst t.o.v. het balanstotaal
- Lage cost/client balances

Zwakke punten

- Hoge afschrijvingen in de Property Finance tak
- Extreem lage beurskoers
- Minder flexibiliteit i.v.m. staatssteun dat terugbetaald moet worden (kans is anders groot dat de EU ingrijpt)
- Kleine bank vergeleken met de concurrenten
- Hoge fundingkosten
- Erg lage rating voor kredietwaardigheid
- Hoge loan-to-deposit ratio
- Verwachtingen dat het overgenomen wordt door de staat of andere bank, slecht voor het vertrouwen

Kansen

- Stijgende vraag voor nieuwe producten die lenen, pensioen en zorg combineren
- Betere interactie met pensioenfondsen en verzekeraars i.v.m. complementaire posities
- Klanten kiezen tijdens economisch moeilijke tijden voor risicospreiding, met kleine veranderingen in de marges kan dit leiden tot groei van het klantenbestand

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis
- Bankenbelasting
- Situatie rondom hypotheekrenteaftrek, stagnatie in vastgoed- en woningmarkt
- Bijdrage depositogarantiestelsel

BNP Paribas

Sterke punten

- De grootste bank van de wereld (gebaseerd op totale activa)
- Geografische diversificatie

Kansen

- Toetreden van nieuwe en opkomende markten (bijv. China)

Zwakke punten

- Sterke afhankelijkheid van de kapitaalmarkt
- Belgische Fortis moet geïntegreerd worden dat zal leiden tot hogere kosten
- Groot belang in GIIPS-landen
- Stijgende afschrijvingen

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis

Crédit Agricole

Sterke punten

- Coöperatie
- Sterk gediversificeerde activa wegens ondernemingsmodel en geografische ligging
- Lage loan-to-deposit ratio

Kansen

- Toetreden van nieuwe en opkomende markten (bijv. China)

Zwakke punten

- Griekse en Italiaanse dochter blijven zwaar negatief wegen op de resultaten.
- Investment bank onderdeel met slechte resultaten
- Sterke afhankelijkheid wholesale funding
- Veel Griekse staatsobligaties
- Belang in GIIPS-landen
- Vrij hoge loan-to-deposit ratio

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis

Santander

Sterke punten

- Hoge marktaandelen in thuismarkt
- Geografische diversificatie (voornamelijk in Latijns-Amerika)
- Lage cost/income ratio, werkt vrij efficient
- Hoge net interest margin

Zwakke punten

- Afschrijvingen in Portugal
- Beperkte toegang tot de kapitaalmarkt

Kansen

- Toetreden van nieuwe en opkomende markten buiten Spanje

Bedreigingen

- Groot gebrek aan vertrouwen in Spaanse banken
- Verlaging van de rating van Spanje
- Politieke instabiliteit
- Economisch slechte situatie in Spanje
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Europese schulden crisis

HSBC

Sterke punten

- Grootste bank in het Verenigd Koninkrijk
- Meest winstgevendende bank in het Verenigd Koninkrijk
- Geografische diversificatie (hoge inkomsten uit Azië)
- Sterk- en gediversifieerd funding profiel
- Geen staatssteun (de directe concurrenten op de thuismarkt wel)
- Zeer beperkt belang in Griekenland en Italië (geldt tevens voor de Eurozone)
- Sterk, ervaren en professioneel management team, track record is goed

Zwakke punten

- Lage loan-to-deposit ratio
- Eén derde van de inkomsten is vanuit investment banking (volatiele markten)
- Afhankelijkheid van de kapitaalmarkt

Kansen

- HSBC is een 'big player' in het Verenigd Koninkrijk, ze zijn actief in de besluitvorming en hebben grote invloed
- Een goede positie in opkomende markten, kans om dit uit te breiden

Bedreigingen

- Economische onzekerheid in het Verenigd Koninkrijk
- Nieuwe wetgeving in zicht: scheiding van de retailbanken en investment banken
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Europese schulden crisis
- Volatiele markt condities

Deutsche Bank

Sterke punten

- Geografische diversificatie
- Na overname Postbank tevens groot aandeel in de retailmarkt
- Sterk in global investment banking

Zwakke punten

- Hoge personeelskosten per fte
- Sterke afhankelijkheid kapitaalmarkten
- Tekortkomingen in risk management
- Overname Duitse Postbank

Kansen

- Overname Duitse Postbank; hier staan tevens uitdagingen te wachten: consolidatie?
- Klanten kiezen tijdens economisch moeilijke tijden voor risicospreiding, met kleine veranderingen in de marges kan dit leiden tot groei van het klantenbestand

Bedreigingen

- Gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Economische turbulentie
- Politieke instabiliteit
- Europese schulden crisis

KBC

Sterke punten

- Groot aandeel van het spaargeld in België
- Leidende bank in België
- Sterke activiteiten in Central and Eastern Europe (CAEE); Tsjechië, Slowakije, Hongarije en Bulgarije, vrij hoge marktaandeelen in deze landen

Zwakke punten

- Onzekerheid omtrent de verkoop van onderdelen
- Onderdelen verkoop gaat langzaam
- Opbrengsten komen door verkoop onder druk te staan
- Kredietverliezen in de CAEE landen

Kansen

- Een goede positie in CAEE landen, kans om dit uit te breiden

Bedreigingen

- Minder flexibiliteit wegens staatssteun dat terugbetaald moet worden
- Onzekere politieke situatie (België heeft lange tijd geen kabinet gehad)
- Belgische overheidsfinanciën staan er slecht voor, vraag is of België efficiënt kan ingrijpen als een bank steun nodig heeft.
- Sterk veranderende regelgeving (o.a. Basel III)
- Europese schulden crisis

Wells Fargo

Sterke punten

- Hoge beurswaarde
- Groot aandeel in het spaargeld (op één na grootste bank in de VS)
- Leidende positie in de hypotheekmarkt en agrarische sector
- In de VS kunnen hypotheekverkoop worden aan grote hypotheekbanken, dit biedt meer zekerheid
- Hoge net interest margin
- Hoge return on assets

Zwakke punten

- Relatief lage solvabiliteitsratio's op de thuismarkt
- Relatief hoge afschrijvingen op de thuismarkt
- Balans is voor een overgroot deel gebaseerd op de woningmarkt
- Groot aantal personeelsleden t.o.v. het balanstotaal

Kansen

- Wegens groot aantal (meer dan 700) banken in de VS met enkele grote banken, bestaat een kans op consolidatie en hiermee een toename van de opbrengst voor grote banken
- Marktpositie uitbreiden ook buiten de thuismarkt, relatief goede positie t.o.v. de Europese banken (Wells Fargo is aan het groeien en heeft ook de middelen, Europese banken hier in tegen zijn bepaalde onderdelen aan het afstoten)

Bedreigingen

- Sterk veranderende regelgeving
- Onzekerheden die de nieuwe regelgeving met zich meebrengt
- Situatie in de woningmarkt is erg onzeker (veel leegstaande woningen, stagnatie)

9. Conclusie

In dit onderzoek zijn de financiële posities van elf banken in de periode van 2008, 2009, 2010 en 2011 onderzocht. Er is onderzoek gedaan naar de concurrenten van de Rabobank. De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

In welke mate zijn de kredietcrisis en de nieuwe regelgeving van invloed op balansen en winst- en verliesrekeningen van banken die dienen als referentiekader voor de Rabobank Groep?

Om tot een beantwoording van de centrale onderzoeksvraag te komen zijn drie deelvragen geformuleerd. Alvorens antwoorden te geven op deze deelvragen wordt hieronder een kort financieel overzicht per bank gegeven.

Rabobank

De Rabobank heeft een sterk fundingprofiel t.o.v. de concurrenten. Het vertrouwen in de Rabobank is groot; de toevertrouwde middelen en de uitgegeven schuldpapieren zijn in de afgelopen jaren toegenomen. De bank is in grote mate afhankelijk van de kapitaalmarkt, de bank heeft hier in verband met een hoge rating een goede toegang voor en kan hier relatief goedkoop geld lenen. Rabobank heeft uitstekende kapitaalratio's, het hoogste van alle banken in de peer group. De cost/income ratio van de bank is boven gemiddeld, ook zijn de personeelskosten per fte vrij hoog. Gekeken naar de efficiëntie zijn er dus verbeterpunten. De nettowinst is in de afgelopen vier jaar vrij stabiel gebleven, de bank heeft geen verlies geboekt en is als enige Nederlandse bank de crisis zonder staatssteun doorgekomen.

ING

Van de Nederlandse banken heeft ING het grootste bedrag aan toevertrouwde middelen op de balans staan. De bank is in staat succesvol toevertrouwde middelen uit het buitenland aan te trekken. In de loop van de jaren zijn echter de toevertrouwde middelen, schulden aan andere banken en achtergestelde schulden in omvang gedaald. De fundingstructuur is wel goed gediversifieerd gebleven. De solvabiliteitsratio's voldoen aan de normen, de EBA-kapitaalttest is met een voldoende doorgekomen. De cost/income ratio is in de afgelopen jaren gedaald. Het Back-to-Basics programma loopt goed op schema. ING heeft in 2008 een kapitaalversterking van €10 miljard van de Nederlandse staat ontvangen. Van de staatssteun resteert een bedrag van €3 miljard. De ING heeft in de afgelopen vier jaar, met een forse stijging in 2010, winsten geboekt.

ABN AMRO

In de afgelopen jaren is de totale omvang van de funding van de ABN AMRO toegenomen. De bank heeft een gediversifieerd fundingprofiel, maar is wel sterk afhankelijk van de kapitaalmarkt. De Nederlandse Staat is eigendom van de bank, waardoor het vertrouwen in deze bank redelijk groot is. De solvabiliteitsratio's van de bank zijn conform de gestelde eisen. De bank heeft een hoge cost/income ratio en tevens hoge personeelskosten per fte. In 2010 heeft de bank een verlies van € 414 miljoen geboekt, in 2011 heeft de bank de situatie hersteld en een winst geboekt van € 689 miljoen.

SNS

De SNS heeft moeite met toegang tot de kapitaalmarkt en is relatief meer aangewezen op de toevertrouwde middelen. SNS heeft een erg hoge loan-to-deposit ratio. De bank heeft een lage rating en hiermee erg hoge fundingkosten. De solvabiliteitsratio's voldoen eind 2011 aan de Basel III richtlijnen. SNS voldeed niet aan de kapitaaleisen vanuit de EBA. Door de Property Finance tak af te bouwen en door de lower tier 2-omruiltransacties voor niet achtergestelde schulden is het kernvermogen van SNS verhoogd. In 2008 heeft SNS kapitaalsteun ontvangen, in 2011 zijn geen core capital securities teruggekocht. In totaal resteert nog een bedrag van €1 miljard aan kapitaalsteun. De SNS bank werkt efficiënt, het heeft een lage cost/income ratio en lage personeelskosten. De Property Finance tak wordt afgebouwd. De afschrijvingen in deze tak blijven echter erg hoog, waardoor voorlopig geen hoge winsten geboekt kunnen worden.

BNP Paribas

De overname van het Belgische Fortis heeft geresulteerd in een groei van de toevertrouwde middelen voor BNP Paribas. Ook vanwege de geografische ligging is de bank in staat om toevertrouwde middelen in het buitenland aan te trekken. De bank blijft echter sterk afhankelijk van de kapitaalmarkt. De solvabiliteitsratio's van BNP Paribas voldoen aan de eisen. De bank werkt vrij efficiënt en heeft een cost/income ratio rond het gemiddelde. De bank heeft echter een groot belang in de PIIGS landen. In 2011 heeft de bank € 872 miljoen moeten afboeken op Griekse staatsobligaties, waardoor in 2011 de nettowinst sterk onder het resultaat van voorgaand boekjaar is uitgekomen.

Crédit Agricole

Crédit Agricole is sterk afhankelijk van de kapitaalmarkt. De solvabiliteitsratio's voldoen aan de eisen, de EBA-kapitaaltest is zonder kapitaaltekort voltooid. De bank heeft een cost/income ratio boven het gemiddelde en ook vrij hoge personeelskosten. De bank heeft een groot belang in de PIIGS landen, de bank heeft veel Griekse staatsobligaties. Verder telt Crédit Agricole drie thuismarkten waaronder Griekenland en Italië. Mede wegens de Griekse dochter Emporiki heeft de bank in 2011 een nettoverlies van bijna € 1,5 miljard geboekt.

Santander

Santander heeft een hoge loan-to-deposit ratio en tevens een beperkte toegang tot de kapitaalmarkten. De bank heeft hoge marktaandelen in de thuismarkt maar kampt met de moeilijke economische situatie in Spanje. Het kapitaaltekort volgens de EBA-test van €15.302 miljoen heeft de bank eind 2011 middels het afstoten van een aantal takken weggewerkt. Eind 2011 voldoet de bank aan de solvabiliteitseisen. Santander heeft een lage cost/income ratio en tevens een hoge net interest margin. Mede wegens afschrijvingen in Portugal heeft de bank in 2011 een lager nettoresultaat geboekt dan voorgaande boekjaren.

HSBC

HSBC heeft een sterk en gediversifieerd funding profiel. De bank is sterk geografisch georiënteerd en heeft sterke bronnen in opkomende markten. HSBC heeft hoge solvabiliteitsratio's en voldoet ook ruim aan de norm die is gesteld vanuit de EBA. De bank werkt vrij efficiënt en heeft een hoge net

interest margin. HSBC heeft tevens een vrij beperkt belang in de eurozone en hiermee de PIIGS-landen. In de afgelopen vier jaar heeft de bank erg hoge inkomsten gegenereerd.

Deutsche Bank

De Deutsche Bank is een investment bank en is sterk afhankelijk van de kapitaalmarkt. De Deutsche Bank is gezakt voor de kapitaaltest in september, maar voldeed na het verkorten van de balans op de korte termijn eind 2011 aan de eisen. Wegens het business model heeft de bank een hoge cost/income ratio en ook erg hoge personeelskosten. Na het boeken van een nettoverlies in 2008 is de nettowinst in de afgelopen drie jaar redelijk stabiel gebleven.

KBC

KBC heeft een groot aandeel van het spaargeld in België en tevens een beperkte toegang tot de kapitaalmarkt. KBC voldoet aan de normen voor de solvabiliteitsratio's. In 2008 en 2009 waren de kosten voor KBC erg hoog. De bank heeft kapitaalsteun van de Belgische en Vlaamse staat gekregen. Er zijn onzekerheden omtrent de tijd over het terugbetalen van de kapitaalsteun. KBC kampt tevens met kredietverliezen in de CAEE landen. Ondanks de kredietverliezen heeft de bank in 2010 en 2011 een bescheiden winst geboekt.

Wells Fargo

Het fundingprofiel van Wells Fargo is voornamelijk gebaseerd op toevertrouwde middelen. De bank heeft een groot aandeel in het spaargeld in de Verenigde Staten. Wells Fargo voldoet aan de solvabiliteitsnormen. De bank werkt vrij efficiënt en heeft een erg hoge net interest margin. Ten opzichte van het balanstotaal heeft de bank relatief veel personeel in dienst. De bank lijkt niet beïnvloed te zijn door de turbulente situatie in het eurogebied en heeft in de afgelopen jaren forse winsten geboekt.

Tot zover een kort overzicht per financiële instelling. Zoals vermeld is om tot een beantwoording van de centrale onderzoeksvraag te komen drie deelvragen geformuleerd. De antwoorden op de deelvragen vormen samen de beantwoording van de centrale hoofdvraag.

1. Hoe is de fundingstructuur van de banken opgebouwd?

De toevertrouwde middelen, uitgegeven schuldpapieren, schulden aan andere banken, de achtergestelde schulden en het eigen vermogen zijn voor banken de belangrijkste bronnen van funding. Tijdens en na de kredietcrisis is de fundingstructuur van banken veranderd. Het spaargeld is, mede dankzij het depositogarantiestelsel, een stabiele financieringsbron voor banken gebleken. In tijden van de crisis is kapitaalmarktfinanciering moeilijk en tegen hoge prijzen beschikbaar. Banken zelf willen de afhankelijkheid van de kapitaalmarkt verminderen en zoeken meer zekerheid door meer toevertrouwde middelen aan te trekken. De banken hebben zich dan ook vanaf 2008 gericht op het afbouwen van de loan-to-deposit ratio. Ook vanuit de toezichthouders moet de loan-to-deposit ratio op de korte termijn worden teruggebracht; de lange termijn funding moet meer in balans worden gebracht met de uitzettingen op de lange termijn. Als gevolg op de crisis is het vertrouwen in de financiële sector gedaald. Dit is als een daling in de uitgegeven schuldpapieren en schulden aan andere banken terug te herkennen. Doordat het vertrouwen in de financiële sector is gedaald, zijn investeerders minder snel bereid geld te investeren in de financiële sector. Hierbij hebben banken

met een hoge rating voor kredietwaardigheid een voordeel; een hoge rating staat voor hoog vertrouwen en minder risico's waardoor de goede toegang tot de kapitaalmarkt blijft gewaarborgd en de fundingkosten geminimaliseerd blijven.

2. In welke mate voldoen de banken aan de aangescherpte regelgeving?

Tijdens de crisis is naar voren gekomen dat de banken te weinig buffers hadden aangehouden voor economisch moeilijke tijden en is de aandacht gevestigd op de kapitaal- en liquiditeitsrisico's binnen de bancaire sector. De kern van de nieuwe Basel III eisen houdt in dat banken meer kapitaal en liquiditeit van hogere kwaliteit moeten aanhouden tegenover de uitstaande verplichtingen. De core tier 1-ratio moet minstens 4,5%, tier 1-ratio 6,0% en de BIS-ratio 8,0% zijn. In 2011 heeft de Europese Unie de solvabiliteitseisen verzwaaard en gesteld dat de core tier 1-ratio 9% moet zijn. Van de 11 banken voldoen in september 2011 de SNS, Santander en Deutsche Bank niet aan de verzwaaarde eisen van de Europese Unie. Deze banken hebben tot juni 2012 de tijd gekregen om aan de eisen te voldoen, maar hebben middels het verkorten van de balans en hiermee het afstoten van bepaalde activiteiten eind 2011 aan de eisen van de Europese Unie voldaan. Eind 2011 voldoen dan ook alle banken in de peer group aan de eisen van Europese Unie en dus ook de eisen van Basel III. Door centrale banken van meerdere landen vinden overleggen plaats om de solvabiliteitseisen te versterken. De verwachting is dat het Basel Comité vóór de volledige invoering in 2019 de normen naar boven zal bijstellen. De banken moeten kiezen om meer kapitaal aan te trekken of om de balans en hiermee de risicogewogen activa in te korten. De uitdaging is groter voor banken die tevens staatssteun moeten terugbetalen.

3. Hoe zijn de efficiëntieratio's van de banken ontwikkeld?

In 2008 is voor bijna alle banken een piek in de cost/income ratio te herkennen. Er moesten diverse schokken opgevangen worden. De crisis heeft een verandering in het beleggersgedrag tot gevolg gehad en heeft geleid tot een druk op de provisie-inkomsten. Door een daling in de kredietverstrekking is ook een druk ontstaan op de rente-inkomsten. In economisch moeilijke tijden kiezen onder andere banken ervoor om de kosten te reduceren. Dit is voor een groot deel van de banken gepaard gegaan met een inkrimping van het personeelsbestand. Tevens is er een hevige concurrentiestrijd ontstaan dat ook heeft geleid tot een druk op de rentemarges. De grootste invloed op het nettoresultaat blijven echter de afschrijvingen. Het belang in landen die in economisch moeilijke tijden opereren wegen het zwaarst mee op het nettoresultaat. Het lijkt er op dat banken die sterk geografisch gediversifieerd zijn en hiermee het risico voor een groot deel hebben gespreid, het meest succesvol zijn en de hoogste nettowinsten creëren.

10. Discussie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De tweede doelstelling van het onderzoek is om een opzet te bieden voor vervolgonderzoek dat de prestaties van de banken helpt te verbeteren. In eerste instantie worden aanbevelingen genoemd die voortvloeien uit de tekortkomingen van dit onderzoek. Hierna worden enkele algemene aanbevelingen genoemd.

Een vergelijkingsonderzoek is een nuttig instrument om de eigen organisatie en hiermee de situatie van de concurrenten transparanter te maken. Voor dit onderzoek zijn elf banken en meer dan vijftien kengetallen geselecteerd. Gezien het groot aantal banken is het niet mogelijk om voldoende diepgang in de financiële situatie per bank te krijgen. Landspecifieke situaties zoals wet- en regelgeving, arbeidsvoorwaarden en de concentratie banken is geprobeerd zoveel mogelijk in de analyse te betrekken, maar het is niet mogelijk geweest om alle condities per bank te analyseren. Er is getracht om een algemeen beeld te schetsen, het voordeel hiervan is dat het generaliseerbaar is naar de gehele bankensector. Om een beter beeld te krijgen van de concurrent verdient het aanbeveling om naast de Rabobank alleen één bank te selecteren en hiermee de bank en de externe invloeden te vergelijken.

De lijst met banken en variabelen is geselecteerd aan de hand van interviews met experts binnen de Rabobank. Dit waren ongestructureerde interviews, het voordeel hiervan is dat de resultaten de uitkomsten zijn die relevant zijn. Het nadeel hiervan is echter wel dat de lijst met variabelen het moeilijk maakt om tot een conclusie te komen van de gehele bank. De respondenten kunnen immers gezien de eigen functie en interessegebied gestuurd zijn in de selectie van de variabelen. Dit kan geleid hebben tot incomplete informatie over de financiële positie van de bank. Om dit tegen te gaan zouden de interviews binnen elke afdeling met meerdere experts gevoerd kunnen worden.

Bij een vergelijkingsonderzoek is het tevens van belang dat de eenheden waarmee vergeleken wordt ook vergelijkbaar zijn. Bij dit onderzoek is een selectie gemaakt tussen de concurrenten van de Rabobank. Hierbij is met name gekeken naar de geografische ligging, de concurrentiepositie op de thuismarkt en de grootte van de bank. Naar aanleiding van deze criteria is ook de Deutsche Bank geselecteerd. Deutsche Bank is echter een investment bank en heeft een andere fundingstructuur en efficiëntieratio's die op het eerste gezicht veel efficiënter of juist minder efficiënt lijken. Het algemene beeld tussen de banken wordt hierdoor verstoord en maakt de vergelijking moeilijker. Bij de selectie van de banken moet dus ook rekening gehouden worden met het business model. Verder zijn in dit onderzoek om tot vergelijkbare eenheden te komen bepaalde banken, zoals ING Reaal en ING Bank, gesplitst. Om tot een nog betrouwbaarder resultaat te komen kan ervoor gekozen worden om ook de bijvoorbeeld de ING Bank verder te splitsen, aangezien ook de bank verzekeringsactiviteiten uitvoert, en alleen de retailbanken met elkaar te vergelijken.

Verder is dit onderzoek gericht op de jaren 2008, 2009, 2010 en 2011. Om een beter inzicht te krijgen op de invloeden van de kredietcrisis, is het een mogelijk idee om ook de jaren vóór de kredietcrisis nader te bestuderen. Op deze manier kan er een beter beeld geschetst worden van de situatie vóór en na de kredietcrisis en kunnen de veranderingen in kaart wordt gebracht.

Tot zover de beperkingen van het onderzoek met bijbehorende aanbevelingen. Uiteraard zijn er meerdere aanbevelingen voor vervolgonderzoek te noemen.

Eén van de uitdagingen waar over het algemeen de banken mee te maken hebben zijn de problemen rondom de nieuwe regelgeving en hiermee de funding. Wat moeten banken doen als ze een funding gap hebben? Moeten ze meer spaargeld aantrekken? Internet Direct Banking activiteiten in het buitenland opzetten? Minder hard groeien met uitzettingen of zelfs de balans verkorten om de kapitaal- en liquiditeitsbehoefte te verminderen? Minder zwaar gewogen uitzettingen doen? Of misschien toch lange termijn funding aantrekken? Wanneer onderzoek wordt gedaan naar één of twee banken kan antwoord gegeven worden op (een aantal van) deze vragen. Het onderzoek van Bijlsma en Zwart (2010) over de kosten van strengere kapitaaleisen en de Quantitative Impact Study van EBA (2010) over de Basel III richtlijnen kan hierbij ondersteuning bieden.

Sinds het uitbreken van de kredietcrisis is de rol van gedekte en ongedekte funding een belangrijke rol gaan spelen. De verwachting is ook dat 'assets encumbrance' in de toekomst een zeer belangrijk onderwerp gaat worden. Dit onderzoek was in eerste instantie ook gericht op het onderscheid tussen de gedekte- en ongedekte funding, maar gezien de beperkte informatie en tijd heeft geen verdieping in dit onderwerp plaatsgevonden. Tevens is weinig empirisch onderzoek beschikbaar over assets encumbrance. Er zijn wel studies verricht naar securitisaties, zie onder andere Song Shin (2009) en Altunbas, Gambacorta en Marques-Ibanez (2007) voor een uitgebreide studie over securitisaties. Gezien de toenemende vraag naar deze informatie kan verwacht worden dat in de toekomst meer informatie door de banken gepubliceerd wordt en onderzoek naar dit onderwerp gewenst is.

Er wordt gezegd dat het Nederlandse bankwezen relatief efficiënt is. Ook wordt er gesproken over de bijdrage van coöperaties aan de financiële sector. De onderzoeken uitgevoerd door Llewellyn (2009) en The Centre for European Policy Studies (CEPS) (2010) gaan in op de coöperatieve banken en stellen dat zij bijdragen aan de diversiteit van bedrijfsmodellen en hiermee efficiënt werken. Fonteyne (2007) stelt hierin tegen dat de democratische besluitvorming een belemmering kan vormen op de snel veranderende omstandigheden en hiermee juist inefficiënt kan werken. Het verband tussen coöperaties en de efficiëntie van de sector verdient aandacht en kan nader onderzocht worden.

Weinig mensen zullen het belang van kredietrating bureaus ontkennen. Ze spelen een belangrijke rol in de financiële sector maar hebben tijdens de kredietcrisis reputatieschade opgelopen. Zo werd Enron vier dagen voor de faillissementsaanvraag beoordeeld met een hoge kredietwaardigheid (U.S. Senate, 2002). Tevens is het vreemd dat ratingbureaus voor dezelfde banken verschillende ratings toekennen. Eind 2011 kent Moody's bijvoorbeeld KBC en Wells Fargo een kredietwaardigheid van A2 toe, terwijl Standard & Poor's respectievelijk BBB+ en A+ toekent (zie paragraaf 1.4). Boot, Milbourn en Schmeits (2006) en Boot (2006) geven een kritische beschouwing van de kredietrating bureaus. In welke mate zijn er verbanden te vinden tussen onder andere de liquiditeit en solvabiliteit, en de toegekende rating? Zijn er aanpassingen nodig in de huidige werkwijze? Hoe groot is de invloed van de rating? Dit staat ter discussie en kan nader onderzocht worden.

De centrale banken zijn de laatste jaren een belangrijkere rol gaan spelen in de bancaire sector. Eind 2011 heeft de Europese Centrale Bank bijna € 500 miljard aan Europese banken geleend. Dit bedrag was volgens Bert Bruggink 'precies het enorm krachtige signaal, het astronomische getal, dat de markt nodig had' (NRC Handelsblad, 2012). De Rabobank heeft daarentegen meer dan € 70 miljard gesteld bij de ECB. Tevens hebben nationale centrale banken ook een belangrijke rol gespeeld. In dit onderzoek is de rol van de centrale banken onderbelicht gebleven. Er zijn studies verricht, onder

andere door Moessner en Allen (2010), naar de rol van centrale banken tijdens de crisis. Kapitaalinjecties en overnames door centrale banken zijn aan de orde van de dag, dit onderwerp kan dan ook nader worden onderzocht.

Tot slot kan uiteraard ook per kengetal gekeken worden naar de precieze oorzaken en een vervolgonderzoek opgezet worden. Onder andere het personeel; het aantal personeelsleden daalt, maar de totale personeelskosten stijgen. Wat zijn de precieze oorzaken en hoe kan het beste hiermee worden omgegaan? Ook kan de nettowinst uitgesplitst worden en naar verbanden gezocht worden tussen de return on assets, return on equity en return on RWA. Hiermee liggen dan ook een groot aantal onderwerpen open voor vervolgonderzoek.

Referenties

- Altunbas, Y., Gambacorta, L. & Marques-Ibanez, D. (2007). Securitisation and the bank lending channel. *ECB Working Paper Series*, 838.
- Babbie, E. (2007). *The practice of social research*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Bank for International Settlements. (2004). *Basel II: International convergence of capital measurement and capital standards*. Basel.
- Bank for International Settlements. (2010a). *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. Basel.
- Bank for International Settlements. (2010b). *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*. Basel.
- Bank for International Settlements. (2010c). *Assessing the macroeconomic impact of the transition to stronger capital and liquidity requirements*. Basel.
- Basel Committee on Banking Supervision. (1999). *Capital requirements and bank behaviour: the impact of the Basel Accord. Working Papers, 1*. Basel: Jackson, P., Furfine, C., Groeneveld, H., Hancock, D., Jones, D., Perraudin, W., Radecki, L. & Yoneyama, M.
- Berry, A. & Jarvis, R. (2006). *Accounting in a business context*. Londen: Thomson.
- Bijlsma, M. & Zwart, G. (2010). Zijn strengere kapitaaleisen kostbaar? *Centraal Planbureau*, 215.
- Blom, J. (2010). *De kredietcrisis, een politiek-economisch perspectief*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Boot, A.W.A. (2006). De toegevoegde waarde van credit ratings. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 80 (3), 108-117.
- Boot, A.W.A., Milbourn, T. & Schmeits, A. (2006). Credit ratings as coordination mechanisms. *The Review of Financial Studies*, 19 (1), 81-118.
- Bos, J.J. (1999). *Prestatiebeoordeling in banken. Van 'mixed model' naar 'fair value'*, proefschrift. Enschede: Universiteit Twente.
- Bosch, F.D.K. (1997). *Ratings en ratio's*. Den Haag: Delwel Uitgeverij B.V.
- Brunnermeier, M., Crocket, A., Goodhart, C., Persaud, D.A. & Shin, H. (2009). *The Fundamental Principles of Financial Regulation*. CEPR, London.
- Business Insights (z.d.). *The UK wealth management and private banking market outlook*. Verkregen op 5 maart, 2012, via <http://www.globalbusinessinsights.com/content/rbfs0058m.pdf>
- Caprio, G. & Klingebiel, D. (2003). *Episodes of Systemic and Borderline Financial Crises*, World Bank Dataset, Washington.

- Centre for European Policy Studies (2010). *Investigating diversity in the banking sector in Europe: key developments, performance and role of cooperative banks*. Brussel.
- Claessen, S., Ayan Kose, M. & Terrones, M. (2008). What happens during recessions crunches and busts. *IMF Working Paper*, 8 (274).
- De Nederlandsche Bank (2008). *Kwartaalbericht juni 2008*. Amsterdam.
- De Nederlandsche Bank (2010a). *Overzicht financiële stabiliteit in Nederland*. Amsterdam.
- De Nederlandsche Bank (2010b). *In het spoor van de crisis*. Amsterdam.
- De Nederlandsche Bank (2011a). *Overzicht financiële stabiliteit voorjaar 2011*. Amsterdam.
- De Nederlandsche Bank (2011b). *Vermogenscomponenten van Nederlandse huishoudens*. Verkregen op 4 april, 2012, via <http://www.statistics.dnb.nl/index.cgi?lang=nl&todo=Huis>
- De Nederlandsche Bank (2012). *Overzicht financiële stabiliteit*. Amsterdam.
- European Banking Authority (2010). *Results of the comprehensive quantitative impact study*. Londen.
- European Banking Authority (2011). *EU capital exercise*. Verkregen op 3 maart, 2012, via <http://www.eba.europa.eu/capitalexercise/2011/2011-EU-Capital-Exercise.aspx>
- European Central Bank (2009). *The Euro area bank lending survey – January 2009-*. Frankfurt am Main.
- European Central Bank (2010). *Financial integration in Europe*. Frankfurt am Main.
- Fonteyne, W. (2007). Cooperative Banks in Europe – Policy Issues. *IMF Working Paper*, 7 (159).
- Gils, M.M.E. van (1997). *Rating pakt positief uit voor Nederlandse banken*. Gepubliceerd in Bosch (1997).
- Graham, J. & Harvey, C. (2001). The Theory and Practice of Corporate Finance: Evidence from the Field. *Journal of Financial Economics*, 61, 187-243.
- Hoeven, J.P.C.M. van den & Kapelle, W.G.J. (1994). *Kengetallen en jaarrekening*. Den Haag: Delwel Uitgeverij B.V.
- Hoorn, A. F. van, Houdenhoven, M. van, Wullink, G., Hans, E.W., & Kazemier, G. (2006). Een nieuw stappenplan voor benchmarking. *Management Executive*, 1-14.
- Hoose, D. van (2008). Bank Capital Regulation, Economic Stability, and Monetary Policy: What Does the Academic Literature Tell Us?. *Atlantic Economic Journal*, 36(1), 1-14.
- Institute of International Finance (2010). *Interim Report on the Cumulative Impact on the Global Economy of Proposed Changes in the Banking Regulatory Framework*. Washington.
- International Monetary Fund (2010). *Global financial stability report: sovereigns, funding and system liquidity*. Washington.

- Johnson, G., Scholes, K. & Whittington, R. (2008). *Exploring Corporate Strategy*. Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.
- Jong, A. de, Brounen, D. & Koedijk, K. (2005). Theorie en praktijk van ondernemingsfinanciering: vermogensstructuurkeuze. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 79(6), 293-302.
- Kashyap, A. K., Stein, J.C. & Hanson, S. (2010). *An analysis of the impact of substantially heightened capital requirements on large financial institutions*. Working Paper, University of Chicago Booth School of Business and Harvard University. Verkregen op 13 april, 2012, via http://www.people.hbs.edu/shanson/Clearinghouse-paper-final_20100521.pdf
- Kragt, J.C. (2008). *De kredietcrisis, De implosie op de financiële markten van binnenuit bekeken*. Den Haag: Salland.
- Laeven, L. & Valencia, F. (2008). Systemic Banking Crises: A New Database. *IMF Working Paper*, 8(224).
- Llewellyn, D.T. (2009). *British building societies and the financial crisis: the continuation of the mutual business model*. Gepubliceerd in Mooij en Boonstra (2009).
- McCullagh, D. (2007). *Casey Serin: The world's most hated blogger?*. Verkregen op 8 juni, 2012, via http://news.cnet.com/Casey-Serin-The-worlds-most-hated-blogger/2100-1028_3-6183383.html
- Meijer, G.W. & Kollenburg, J.C.E. van (1997). *Ratio-analyse: analyseer met een ratio*. Ratings en ratio's. 93-124. Gepubliceerd in Bosch (1997).
- Meyer, L.H. (1999). Toespraak tijdens de conferentie *Reforming bank capital standards* in New York, 14 juni, 1999. Verkregen op 7 maart, 2012 via <http://www.bis.org/review/r990618a.pdf?frames=0>
- Mishkin, F. (2009). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. New York: Pearson Educations.
- Modigliani, F. & Miller, M.H. (1958). The cost of capital, corporation finance and the theory of investment, *American Economic Review*, 48(3), 261-297.
- Moessner, R. & Allen, A. (2010). Banking crises and the international monetary system in the Great Depression and now. *BIS Working papers*, 333.
- Mooij, K. & Boonstra, W.W. (2009). *Een eigen koers, coöperatief banken in turbulente tijden*. Amsterdam: VU University Press.
- Morris, T. & Wood, S. (1991). Testing the survey method; continuity and change in British industrial relations. *Work, Employment and Society*. 5(2), 259-282.
- Myers, S. C. (1976). Determinants of Corporate Borrowing. *Journal of Financial Economics*, 5, 147-175.
- Myers, S. C. & Majluf, N. (1984). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. *Journal of Financial Economics*, 13, 187-221.

- NRC Handelsblad (2012). *Het moet even bezinken. Bestaat het sprookje echt?* 11-02- 2012.
- Raad voor de Jaarsverslaggeving (1990). *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving vanaf 1990*. p.4.22-01.
- Rabobank (2010a). *Liquiditeitseisen uit Bazel maken bankieren een stuk lastiger*. Utrecht: Smolders, N.
- Rabobank (2010b). *Impact van de nieuwe kapitaalvoorstellen uit Bazel*. Utrecht: Smolders, N.
- Rabobank (2011). *Basel III: stevig maar realistisch*. Utrecht: Smolders, N.
- Rabobank (2012). Publieke landenrapporten. Verkregen op 1 juni, 2012, via <http://overons.rabobank.com/content/onderzoek/wereld/>
- Reinhart, C. & Rogoff, K. (2008a). This time is different: A panoramic view of eight centuries of financial crises. *NBER Working Paper*, 13882.
- Reinhart, C. & Rogoff, K. (2008b). Banking crises: An equal opportunity menace. *NBER Working Paper*, 14587.
- Reinhart, C. & Rogoff, K. (2009). The aftermath of financial crisis. *NBER Working Paper*, 14656.
- Robson, C. (2002). *Real World Research*. Oxford: Blackwell.
- Shiller, R. (2007). Historic Turning points in real estate. *Cowles foundation discussion paper*, 1610.
- Sijben, J.J. (2002). Regulation and market discipline in banking supervision. *Journal of Banking Regulation*, 3, 363-380.
- Slot, R. & Vecht, J.M. (1988). *Zicht op cijfers. Inleiding tot de analyse van jaarrekeningen*. Leiden/Antwerpen: H.E. Stenfert Kroese B.V.
- Song Shin, H. (2009). Securitisation and financial stability. *The Economic Journal*, 119, 309-332.
- Standard & Poor's (2011a). Research update: Rabobank Nederland 'AA' long-term ratings placed on watch negative following sovereign action. Londen.
- Standard & Poor's (2011b). Standard & Poor's applies its revised bank criteria to 37 of the largest rated banks and certain subsidiaries. New York.
- Stern, G. & Feldman, R. (2004). *Too big to fail: the hazards of bank bailouts*. Washington: Brookings Institution Press.
- Swanborn, P.G. (1996). *Casestudy's. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.
- TD Securities. (2012). *Ratings correlation chart*. Verkregen op 13 juni, 2012, via http://www.tdsecurities.com/tds/content/CMkt_RatingsCorrelation?language=en_CA
- U.S. Senate (2002). *Hearing before the committee on governmental affairs United States Senate: Rating the raters: Enron and the credit rating agencies*. 20 maart 2002. Washington.
- Vecht, J.M. & Wel, F. van der (1997). *Zicht op Cijfers*. Houten: Educatieve Partners Nederland BV.

- Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2000). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Utrecht: Uitgeverij Lemma BV.
- Wellink, N. (2012). Seminar 'Focus On Sessie' van Audit Rabobank Groep. 31 januari 2012. Utrecht.
- Witt, F. (2005). Credit management: banken wentelen Basel II op uw krediet af! Banken gaan meer verdienen aan hun cliënten. *Management Kennisbank*. Verkregen op 12 april, 2012, via <http://www.managementkennisbank.nl/NL/financieel-advies/ifrs-basel-2/credit-management-basel-2/>
- Yin, R. K. (1984) *Case study research: Design and Methods*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Bijlagen

Bijlage 1 Definities

Achtergestelde schulden

Een schuld die bij een faillissement pas in aanmerking komt voor betaling nadat een andere, bevoorrechte, schuld betaald is

Covered bonds

Een bijzondere vorm van (senior) obligaties waarbij aan de houders extra zekerheid wordt geboden

Eigen vermogen

De bezittingen van de bank na aftrek van alle schulden. Onder andere bestaande uit shareholders' equity en ingehouden winsten

**exclusief minority interests*

Nettowinst

Inkomsten na aftrek van alle kosten en belastingen

**exclusief minority interests*

Repurchase agreements

Een contract waarbij partijen zich ertoe verbinden schuldpapieren op een bepaald moment aan elkaar te verkopen en deze waarden in de toekomst omgekeerd te verhandelen

RWA

Activa welke gewogen worden voor het kredietrisico volgen de formule gehanteerd door de Nederlandsche Bank en in overeenstemming met Basel richtlijnen

Schuldpapieren

Verhandelbare effecten die een financiële waarde vertegenwoordigen, waaronder depositobewijzen, (staats)obligaties en opties

**in de fundingstructuur vormen de repo's ook onderdeel van de uitgegeven schuldpapieren*

Securitisatie

Een financieringstechniek waarbij soortgelijke illiquide activa worden omgevormd tot verhandelbare effecten of waardepapieren waarmee externe funding wordt opgehaald

(Core) Tier 1-kapitaal

Het wordt aangeduid als het (kern) kapitaal van een bank. Het bestaat voornamelijk uit ingehouden winsten. Verder bevat het aandelenkapitaal, alle reserve en belang van derden. Core tier 1-kapitaal is gelijk aan tier 1-kapitaal exclusief hybride kapitaal

Toetsingsvermogen

Het totaal aan financieringsbronnen die op grond van de regelgeving van de toezichthouder in aanmerking komen voor het kernkapitaal, aanvullend kapitaal en overig kapitaal

Bijlage 2 Tijdslijn Basel III Akkoord

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	As of 1 January 2019
Leverage Ratio	Supervisory monitoring		Parallel run 1 Jan 2013 – 1 Jan 2017 Disclosure starts 1 Jan 2015					Migration to Pillar 1	
Minimum Common Equity Capital Ratio			3.5%	4.0%	4.5%	4.5%	4.5%	4.5%	4.5%
Capital Conservation Buffer						0.625%	1.25%	1.875%	2.50%
Minimum common equity plus capital conservation buffer			3.5%	4.0%	4.5%	5.125%	5.75%	6.375%	7.0%
Phase-in of deductions from CET1 (including amounts exceeding the limit for DTAs, MSRs and financials)				20%	40%	60%	80%	100%	100%
Minimum Tier 1 Capital			4.5%	5.5%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%
Minimum Total Capital			8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%
Minimum Total Capital plus conservation buffer			8.0%	8.0%	8.0%	8.625%	9.25%	9.875%	10.5%
Capital instruments that no longer qualify as non-core Tier 1 capital or Tier 2 capital			Phased out over 10 year horizon beginning 2013						
Liquidity coverage ratio	Observation period begins				Introduce minimum standard				
Net stable funding ratio	Observation period begins							Introduce minimum standard	

Figuur 3: Implementatieperiode Basel III akkoord (Bron: Bis, 2010a)

Bijlage 3 Interview met Bert Bruggink, CFO Rabobank Groep

in verband met vertrouwelijke informatie zijn bepaalde delen van het interview weggelaten

7 mei 2012, Utrecht

De bancaire sector staat een uitdagende periode te wachten. De regelgeving wordt aangescherpt: er worden nieuwe normen gesteld en nieuwe ratio's geïntroduceerd. Banken moeten hun fundingprofiel aanpassen en meer kapitaal aantrekken. Ook moeten banken efficiënt blijven om winsten te genereren en kapitaal van hoge kwaliteit aan de buffers toe te voegen.

Het Basel Comité voor Bankentoezicht heeft de liquiditeits- en kapitaaleisen in 2010 aangescherpt. Ook zijn er nieuwe ratio's, de NSFR en LCR, geïntroduceerd. Van de banken in de peer group hebben alleen ING en ABN AMRO deze cijfers bekend gemaakt. ING heeft een NSFR ratio van 85% en een LCR ratio van 90%, ABN AMRO heeft een NSFR ratio van 100% en een LCR ratio van 69%.

1. **Wat denkt u dat de reden is dat deze twee banken deze gegevens nu al hebben gepubliceerd, terwijl dat eigenlijk niet verplicht is, en alle andere banken, waaronder de Rabobank, deze gegevens niet naar buiten hebben gebracht?**

Zoals je het zelf aangeeft, in eerste instantie is het nog niet verplicht. Ook staan de definities nog ter discussie, over de LCR wordt nog gediscussieerd. Zelf vind ik dit een hele slechte ratio. Ik heb zelf meegedaan aan de discussie vooraf, ik heb dan ook duidelijk aangegeven dat deze ratio aanzet tot verkeerde beslissingen. Net zoals dat de definitie ter discussie staat, staat ook nog de implementatie er van ter discussie. De meeste banken wachten het dan ook af. Banken hoeven het nog niet te publiceren en ook weten we niet wat er precies nog moet gebeuren. Veel banken voldoen er ook niet aan waardoor ze ervoor kiezen om het niet te publiceren.

Het is me tegengevallen dat bij ING na het openbaar maken van de ratio's de reacties beperkt zijn gebleven. Als we uitgaan van een totaal van ongeveer 600 miljard, en een ratio van onder de 90 procent, hebben ze dus een funding gap van 60 miljard waar ze in 7 maanden nog aan moeten komen. Dit redden ze dus nooit.

In de praktijk zal het zo zijn dat de 'goede banken' in 2013 wel gaan publiceren. Wij gaan in 2013 ook aan de voorwaarden voldoen. Op dit moment hebben wij nog een kleine funding gap, maar dit is wel op te lossen door de grote toestroom van toevertrouwde middelen.

Wat zullen de gevolgen zijn van deze ratio's?

Het is niet vanzelfsprekend voor de banken dat ze aan deze ratio's voldoen. De Rabobank en heel veel andere banken moeten erg veel doen om aan deze ratio's te voldoen. Ze moeten bijsturen of afremmen ten aanzien van activagroei dan wel in combinatie met het steken van energie in lange termijn funding en spaargeld. Dit zal dan ook consequenties hebben voor de groeimogelijkheden van de economie.

Een ander onderwerp waar ook beperkt informatie over te vinden is, is de onderverdeling tussen de secured- en de unsecured funding. Van de Rabobank horen we bijvoorbeeld dat i.v.m. de hoge rating de bank goedkoop geld van de kapitaalmarkt kan lenen en veel aan unsecured funding doet, deze informatie wordt echter niet specifiek vermeld. Dit onderscheid zegt veel over het vertrouwen in de bank.

2. Waarom zijn banken terughoudend met het verstrekken van deze informatie?

Een van de belangrijkste thema's is assets encumbrance, of terwijl in welke mate zijn activa van banken reeds geleend in covered bonds, securitisaties enz. Of je kunt ook zeggen, hoe groot is nog het deel van de assets dat nog vrij is. Dit is eigenlijk erg belangrijke informatie voor unsecured funding houders en spaargeldhouders die niet onder het depositogarantiestelsel vallen. Het is eigenlijk dan ook gek dat er erg weinig over wordt gezegd. Dat je de meest belangrijke assets gebruikt voor covered bonds, hier praat men niet over. Ik ben hier dan ook erg verbaasd over. IMF heeft hier kortgeleden een uitspraak over gedaan, de kans is groot dat deze informatie in de toekomst wel gepubliceerd moet worden. Ook vanuit de obligatiehouders, de eerste vraag wordt standaard, welk deel van je balans heb je 'beleend'? Tot nu toe was dit een non-issue. Nu pas begint het door te dringen, hoe banken afhankelijk zijn geworden van het belenen van hun activa. Dit zou ook moeten gelden voor de tegenpartij. Spaarders die meer dan een ton hebben moeten beseffen dat ze helemaal aan het einde van de reeks zitten.

Gaat secured funding op lange termijn ook een rol spelen voor de Rabobank?

Ik hoop het niet. Eigenlijk zeg je op dat moment tegen je unsecured funders, je wordt achtergesteld. Zelfde doe je ten aanzien van de spaarders. Het gaat om de reputatie en naam, deze moet niet beschadigd worden.

Men zegt erg vaak dat covered bonds en securitisaties goedkoper zijn, maar vergeet hierbij dat de niet-zichtbare kosten niet worden meegenomen. Als je die kosten opentrekt dan zie je dat de kosten omslaan. Ik ben er van overtuigd dat covered bonds en dergelijk dan toch duurder zijn dan unsecured funding.

De cost/client balances is een ratio dat meerdere keren door de ING tijdens investor days is gebruikt. Het geeft de bedrijfslasten tegenover de som van de klantendeposito's en toevertrouwde middelen weer. De ING scoort op deze ratio erg laag en concludeert dat ze cost leader zijn.

3. Hoe kijkt u aan tegen deze ratio?

Ik zou deze ratio niet op voorhand afwijzen. Het zegt iets over tegen welke kosten een deel van dit bedrijf gerund wordt. Er wordt wel eens gezegd dat het Nederlands bankwezen relatief inefficiënt is. Mijn stelling is dat de kosten niet hoog zijn, maar dat de baten erg laag zijn. Hierbij kun je ook letten op de provisiecultuur in tal van landen. Het Nederlands bankwezen kent lage rentemarges. Het gaat om het creëren van hoge baten. Hoe is het in Amerika mogelijk? De rentes op spaarmiddelen in Amerika is bijna nul procent, maar ze kunnen toch een relatief inefficiënt bedrijf staande houden.

Basel III heeft de solvabiliteitsratio's aangescherpt. Hiernaast hebben sommige toezichthouders aangegeven hogere normen te zullen hanteren. EBA heeft ook hogere eisen gesteld. Rabobank heeft de hoogste core tier 1 en tier 1-ratio van de banken in de peer group.

4. Heeft de Rabobank t.o.v. de concurrenten een beleid voor de solvabiliteitsratio's?

Basel I: Iedereen had een tier 1 ratio van 7% wij hadden 10%. Dus ongeveer anderhalf keer zo groot. Toen kwam Basel II: Wij hebben dit 1 op 1 vertaald, de 10% werd bij ons 12,5%, terwijl de andere banken niet van de 7% naar een veel hogere ratio gingen. De verhoudingen werden dus groter. Basel III: Hierbij hebben wij geen verhoudingen geformuleerd, maar wij hebben wel gezegd dat wij een absoluut percentage van 2,5 procent boven de andere banken willen zitten.

Hoe verwacht u dat de implementatieperiode zal verlopen? Welke banken/landen zullen naar verwachting eerder aan deze eisen voldoen?

In Spanje gaat het slecht, in Duitsland zijn de ratio's altijd al erg laag geweest. Een aantal Engelse banken zitten ook heel erg laag. Het minimum van Basel is door EBA ook nog eens verhoogd. Ik begrijp heel goed waarom je naar 9% zou willen. Maar dit moet deze zomer al gerealiseerd worden, dit gaat voor al die landen en banken te snel. Dit kan gerealiseerd worden door de uitgifte van aandelen, maar dat is in deze situatie onmogelijk. Of je moet je balans inkorten, dit is slecht voor de economie. Core tier 1 van 2,5% is jaren lang gezegd, dit was prima. Basel kwam met 4,5 procent dit was ook goed, maar nu is het opeens 9%. Dit kun je niet meer verlangen.

Bijkomend probleem is Gold Plating. EBA komt met 9% maar Zwitserland zegt bijvoorbeeld 12%. Nederland gaat waarschijnlijk zeggen dat je voor SIFI ook een percentage moet aanhouden, voor Rabobank wordt deze waarschijnlijk 2,5%. Dus dan wordt het alweer 9% + 2,5%. Op de langere termijn kan ik me hier nog iets bij voorstellen, maar op de kortere termijn vind ik dit niet verstandig. Het heeft dan ook een slecht effect.

Level playing field wordt ook een issue. Amerikanen doen niet mee, de Aziaten doen ook niet mee. In Europa moet je dan drie keer zo veel aanhouden, dit betekent dan dat je uitgespeeld kunt worden. Ik vind het dus niet verstandig om dit zo snel te introduceren.

De Rabobank is een coöperatie. Het is als enige Nederlandse grootbank de crisis zonder staatssteun doorgekomen. Ook is het de hoogst gewaardeerde private bank ter wereld. In Duitsland zijn echter een aantal coöperaties failliet gegaan, Crédit Agricole staat er ook niet goed voor.

5. In welke mate biedt een coöperatie als ondernemingsvorm stabiliteit vergeleken met een bank met aandeelhouders?

In Duitsland is het qua coöperaties een zootje, Crédit Agricole noem je zelf ook. Een coöperatie is zonder meer een voordeel. Die enorme schommelingen in beurskoersen zien we niet, dat ongemak hebben we dus niet. Maar een coöperatie biedt dus ook geen garantie. De juridische structuur is hierbij niet relevant. Je moet goed doen aan risicomanagement. Het gaat om de invulling die je zelf geeft aan een coöperatie.

Wat is de succesfactor van de Rabobank?

Coöperatief betekent dichtbij. Dit betekent veel vestigingsplaatsen, dit is relatief kostbaar maar betekent ook heel veel baten. Het betekent een hoog marktaandeel. Het is dan ook makkelijk om te zeggen dat een coöperatie duur is, ik zeg dan ook tegelijkertijd het levert veel op. Per saldo zijn wij hierdoor dan ook beter geworden. Fysieke nabijheid is voor veel klanten erg belangrijk (ondanks de ontwikkelingen van het internet). Dit heeft zeker bijgedragen aan het vertrouwen in de Rabobank. Vooral in 2008 zijn er heel veel klanten overgestapt naar de Rabobank, want 'die zit om de hoek'. Klanten redeneren op deze manier, Rabobank scoort in dat opzichte dan ook erg goed, dat dus ook positief bijdraagt aan de positie in het marktaandeel.

In welke mate heeft de Rabobank hinder ontvangen van de economisch slechte situatie in Griekenland?

We zijn vroegtijdig in staat om risico's te herkennen. We hadden beperkte exposures op Griekenland, maar ook in Lehmann en Madoff. (Rabobank wordt wel eens de oorzaak van Bear Stearns genoemd). Het is niet zo dat wij daar in al die banken en landen niets hadden, maar we hebben het in een vroegtijdig stadium weten terug te brengen. Hierdoor hebben wij er erg weinig van gemerkt. Op het moment dat wij risico's zien, zijn wij bereid om het zelfs tegen verlies terug te zetten.

De bankensector staat grote uitdagingen te wachten. Er moeten aan hoge eisen voldaan worden en banken moeten zich hierop aanpassen.

6. Hoe ziet de bancaire sector in de toekomst eruit?

De uitdaging ligt in de veelheid aan regelgeving dat komt, dus het depositogarantiestelsel, bankenbelasting, Bail-in (dit zal grote gevolgen hebben), Basel enz. Dit zal er toe leiden dat het aantal Europese banken minder gaat worden. De regelgeving zorgt ervoor dat er minder en grotere banken zullen ontstaan. De kleinere banken zijn niet in staat om al die regelgeving te dragen. Ze zullen meer en meer moeite krijgen om aan die complexe materie en dus ook mensen te komen. De kosten en dus ook de hogere fundinglasten zullen ervoor zorgen dat er minder banken zijn.

Verder zullen de banken ook meer nationaal georiënteerd worden. Bijvoorbeeld ING, in 2008/2009 ontstonden er problemen in de Amerikaanse hypotheekportefeuille. De problemen waren in Amerika, maar de Nederlandse belastingbetaler moest hiervoor opkomen. Problemen die in andere landen ontstaan moeten in het binnenland opgelost worden. Dit is een stimulans voor banken om zich terug te trekken tot de thuismarkt. De internationale component wordt dan ook minder voor banken.